సుందరకాండము

ఉషశ్రీ

సుందరకాండము

తెలుగు వచనం

ఉషశ్రీ

Phone : 63322

శ్రీ మహాలక్ష్మీ బుక్ ఎంటర్‌ప్రైజెస్
మ్యూజియం రోడ్, ఏలూరు రోడ్ కార్నర్
గవర్నరుపేట ••• విజయవాడ.2

సుందరకాండము

ఉషశ్రీ

చతుర్థ ముద్రణ :
జనవరి 1992

పబ్లిషర్సు :
శ్రీ మహాలక్ష్మి బుక్ ఎంటర్ ప్రైజెస్,
విజయవాడ-520 002.

ముఖచిత్రం :
బాపు

అలంకరణ
నాని

వెల :
రు. 15-00

ముద్రణ :
నాగార్జున ప్రింటర్స్,
విజయవాడ-2.

ఇత్యార్షే

అంజనా నందనం వీరం
జానకీ శోక నాశనం
కపీశం అక్ష హంతారం
వందే లంకా భయంకరం.

సుందరకాండ ఎందుకు చదవాలి? అని కొందరు ప్రశ్నిస్తారు.

ఆదికవి వాల్మీకి మునిచంద్రుడు సైతం మెచ్చుబడిన "కాండ" కనుక చదివి తీరాలి.

శ్రీరామచంద్రుని బాల్యం, విద్య, వివాహం చిత్రించి దానికి "బాలకాండ" అనీ, సీతారాములు అయోధ్య వదిలేవరకూ జరిగిన కథను "అయోధ్యకాండ" అనీ, వనవాస విశేషాలను వివరించే సన్నివేశాలను "అరణ్యకాండ" అనీ, రామ లక్ష్మణులు కిష్కింధా నగరంలో గడిపిన గాథను "కిష్కింధకాండ" అనీ, రామ రావణ సంగ్రామ కథాభాగాన్ని "యుద్ధకాండ" అనీ –

కిష్కింధ – యుద్ధకాండల మధ్య జరిగిన విశేషాలకు "సుందర కాండ" అనీ నామకరణం చేశారు. దీనికి అన్వేషణకాండ అనీ, హనుమత్కాండ అనీ పేరు పెట్టవచ్చు. మహాకవు లెవరయినా యిది వ్రాసి ఉంటే –

కాని ఆయన "కవి" మాత్రమే కనక కావ్యదృష్టితో "సుందర కాండ" అన్నారు.

అందుకు అనేకులు అనేక కారణాలు చెపుతారు. నేనే మనుకున్నా నంటే –

ఇందులో ప్రప్రధమంగా హనుమంతుని విశ్వరూప సౌందర్యం, ఆయన సేవాధర్మ సౌందర్యం ఉన్నాయి.

ప్రపంచంలో సర్వనగర నిర్మాణాన్ని తలదన్నే లంకానగర సౌందర్యం, ఆ నగరంలో ఉన్న కమనీయ కామినీ జన సౌందర్యం ఉన్నాయి.

దశకంఠ రావణుని రాజసిర సౌందర్యం, ఈ పాంచభౌతిక సుందరత్వం అంతనూ తృణప్రాయంగా చూడగల జానకి 'శీల సౌందర్యం' వాల్మీకి మునిచంద్రుని కవితా శిల్పసౌందర్యం అన్నింటినీ మించి ఆత్మహత్యకు సన్నద్ధులైన జానకి - హనుమంతుల ప్రాణరక్షణ సౌందర్యం ఉన్నాయి.

ప్రతి మానవుడి నితంమీద ఆశ కల్పించే సన్నివేశాలు-ఉన్నందు వల్లనే యిది చదవాలి, నిత్యం పారాయణం చేయాలి.

ఉషశ్రీ రచనలు

1. ఉషశ్రీ సుందరకాండ	....	15-00
2. ఉషశ్రీ రామాయణం	....	30-00
3. ఉషశ్రీ భారతం	....	30-00
4. ఉషశ్రీ భాగవతం	....	25-00
5. ఉషశ్రీ భగవద్గీత	....	25-00

శ్రీ గాయత్రీ రామాయణమ్

తపస్స్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరం
నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకి ర్మునిపుంగవం.

స హత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః
ఋషిభిః పూజిత స్సమ్యక్ యథేంద్రో విజయీ పురా॥

విశ్వామిత్ర స్సధర్మాత్మా శ్రుత్వా జనకభాషితం
వత్స రామ ధనుః పశ్య ఇతి రాఘవ మబ్రవీత్.

తుష్టా వాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాంపతేః
శయనీయం నరేంద్రస్య తదా సాద్య వ్యతిష్ఠత.

వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాం స్యాభరణాని చ
భర్తార మనుగచ్ఛంత్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ.

రాజా సత్యంచ ధర్మంచ రాజా కులవతాం కులం,
రాజా మాతా పితాచైవ రాజా హితకరో నృణాం.

నిరీక్ష్య స ముహూర్తంతు దదర్శ భరతో గురుం.
ఉటజే రామ మాసీనం జటావల్కలధారిణం.

యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టు మగస్త్యం తం మహామునిం,
అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశాః.

భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమచ ప్రభో,
మృగరూప మిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి.

గచ్ఛ శీఘ్రమితో, రామ సుగ్రీవం తం మహాబలం,
వయస్యం తం కురు క్షిప్రమితో గత్వాద్య రాఘవ.

దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ క్షమమాణః ప్రియాప్రియే,
సుఖదుఃఖ సహః కాలే సుగ్రీవ వశగో భవ.

వంద్యాస్తే తు తపస్సిద్ధాః తపసా వీతకల్మషాః
ప్రష్టవ్య మపి సీతాయాః ప్రవృత్తిం వినయాన్వితైః

సన్నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీం,
విక్రమేణ మహాతేజా హనుమాన్ మారుతాత్మజః.

ధన్యా దేవాస్సగంధర్వా స్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః,
మమ పశ్యంతి యే నాథం రామం రాజీవలోచనం.

మంగళాభిముఖీ తస్య సా తదాసీ న్మహాకపేః,
ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనం.

హితం మహార్థం మృదుపూర్వసంహితం
వ్యతీతకాలాయతి సంప్రతి క్షమం

నిశమ్య తద్వాక్య ముపస్థితజ్వరః
ప్రసఙ్గవా నుత్తర మేత దబ్రవీత్.

ధర్మాత్మా రక్షసాం శ్రేష్ఠ స్సంప్రాప్తోయం విభీషణః
లంకైశ్వర్యం ధ్రువం శ్రీమానయం ప్రాప్నోత్యకణ్టకం.

యో వజ్రపాతాశనిసన్నిపాతా
న చుక్షుభే నాపి చచాల రాజా.

స రామబాణాభిహతో భృశార్తః
చచాల చాపంచ ముమోచ వీరః.

యస్య విక్రమ మాసాద్య రాక్షసా నిధనం గతాః,
తం మన్యే రాఘవం వీరం నారాయణ మనామయమ్.

సతే దదృశిరే రామం దహన్త మరివాహినీం
మోహితాః పరమాస్త్రేణ గాన్ధర్వేణ మహాత్మనా.

ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మైథిలీ,
బద్ధాంజలి పుటా చేద మువా చాగ్నిసమీపతః.

చలనా త్పర్వతేన్ద్రస్య గణా దేవాశ్చ కమ్పితాః,
చచాల పార్వతీచాపి తదా శ్లిష్టా మహేశ్వరమ్.

దారాః పుత్రాః పురంరాష్ట్రం భోగాచ్ఛాదనభాజనమ్,
సర్వమేవావిభక్తం నో భవిష్యతి హరీశ్వర.

యామేవ రాత్రిం శత్రుఘ్నం పర్ణశాలాం సమావిశత్,
తామేవ రాత్రిం సీతాపి ప్రసూతా దారకద్వయమ్.

ఇదం రామాయణం కృత్స్నం గాయత్రీబీజసంయుతం
త్రిసన్ధ్యం యః పఠే న్నిత్యం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥

ఇతి గాయత్రీ రామాయణమ్.

అన్వేషణ క్రమం

సాగరలంఘనం

తతోరావణ నీయతాః
సీతాయా శ్శత్రుకర్శనః
యేష పద మన్వేష్టుం
చారణా చరితే పథి

శత్రుమర్దన సమర్థుడైన హనుమంతుడు దేవ గంధర్వాదులు విహరించే గగనమార్గాన బయలుదేరి, రావణుడు అపహరించిన సీతను అన్వేషించడానికి సన్నద్ధుడయ్యాడు.

అసాధ్యమైన పనిని సాధించడానికి ఉద్యుక్తుడై మెడ నిక్కించి శిరస్సుపై కెత్తాడు, మోర పైకెత్తిన ఆబోతువలె వున్నాడు.

వైడూర్యకాంతులీనే పచ్చికబయళ్ళలో ఒక్కసారి యధేచ్ఛగా తిరిగి, పరిసర ప్రాంతాల పక్షులకూ, జంతువులకూ భయం కలిగించి సింహంలా కనిపించాడు. పర్వతంమీద రంగు రంగులరాళ్ళు మనోహరంగా వున్నాయి. ఆ పర్వత సానువుల మీద చీని చీనాంబర ధారులయిన కామరూపులు యక్ష, కిన్నెర, గంధర్వ, నాగజాతులవారు యధేచ్ఛగా విహరిస్తున్నారు.

మత్తేభ యూధాల గుంపులో గజరాజులా వున్నాడాయన.

సూర్యునికీ, దేవేంద్రునికీ, బ్రహ్మదేవునికీ చేతులు జోడించి స్మరించి తూర్పుగా తిరిగి తన జనకుడయిన వాయుదేవునికి ప్రణామా లర్పించి, దక్షిణ దిశగా తిరిగి ప్రయాణోన్ముఖుడై శరీరాన్ని పెంచడం ఆరంభించాడు పర్వదినాలలో సముద్రంవలె ఆ శరీరం పొంగుతున్నది. దేహాన్ని పెంచి పెంచి ఒక్కసారి పాదాలలో పర్వతాన్ని కదిలించాడు. అది గజగజ లాడింది.

ఆ ఊపుకి పర్వతంమీద చెట్ల పువ్వులన్నీ జల జల రాలాయి. పూలజల్లులతో అది పుష్పగిరిలా వుంది. ఆ తాకిడికి పర్వతం పగుళ్ళిచ్చి నీటి ఊట లుబికాయి. అగ్నిగుండం మధ్యనుండి మంటలు లేస్తూ అటూ యిటూ పొగలు జిమ్ముతున్నట్లు మణిశిలలతో భాసించింది.

కొండగుహలలో విశ్రాంతి తీసుకునే మృగాలు భయభ్రాంతులయి రోదనధ్వానాలతో బైటపడుతున్నాయి. స్వస్తిక చిహ్నాలు గల పడగలు విప్పి కాకోలవిషం క్రక్కుతూ మహాసర్పాలు వాటి కోరలతో బండశిలలను కరువగా మంటలురేగి రాళ్ళు పొడిపొడి అయిపోయాయి. సర్పవిషాన్ని హరించగల ఓషధులున్నా మంటలు రేగడంవల్ల మూలికలు మాడి పోయాయి.

ప్రశాంతంగా ప్రేయసీజనంతో విహరించే విద్యాధరులు ఈ ధ్వనికీ ప్రకంపనాలకూ జంకి ఎలా వున్నవారు అలానే గగన వీధికి ఎగిరిపోయారు.

వారు పానంచేసే సువర్ణపాత్రలనూ, బంగారు కుండలనూ, రత్నపు పిడుల కరవాలాలనూ, వివిధ మాంసాహారాలనూ ఎక్కడి పక్కడే విడిచి ఎగ్రపడిన కనులతో ఆకాశమార్గం చేరి తమ ప్రియుల భుజసీమలను పట్టుకు నిలబడ్డారు.

వారికి కొంచెం పై భాగాన వున్న సిద్ధులూ, మహర్షులూ ఆ దృశ్యాన్ని చూసి-

ఓహో! పర్వత సమదేహుండయిన హనుమంతుడు రామ కార్యార్థియై

భీకర మకరాలయమయిన సముద్రం దాటడానికి సంకల్పించాడు, అనుకున్నారు.

ఆ మాటలు విని విద్యాధరులు కన్నులు విస్ఫారించి హనుమంతుని చూశారు. మహాపర్వతంలా గోచరించాడు హనుమంతుడు.

ఒక్కసారి తన దేహాన్ని ఊగిసలాడించగా రోమ రోమం కదిలింది ఒక్క సింహనాదం చేశాడు, కారుమేఘం ఉరిమినట్లుంది. తన సుదీర్ఘ వాలాన్ని మరింత పొడిగించాడు.

నేలకు ఆని కూర్చున్నాడు. చేతులు ముడిచాడు. కంఠం ఉగ్గపట్టాడు. బల, పరాక్రమ, సామర్థ్యాలను కేంద్రీకరించాడు. ప్రాణాన్ని హృదయంలో బంధించాడు. ఆకాశంలోకి చూపు పోనిచ్చాడు. చెవులు ముకుళించాడు, పాదాలు త్రొక్కిపట్టాడు. లేవబోతూ స్నేహితులవైపు తిరిగి ....

"వాయువేగంతో సాగే రామబాణంలా లంకా నగరానికి వెడతాను. అక్కడ సీతాదేవి కనిపించకపోతే దేవలోకానికి వెడతాను. అక్కడ లేకపోతే తిరిగి లంకచేరి రావణ సమేతం లంకను పెల్లగించి తీసుకువస్తాను"

అంటూ ఒక్క ఊపులో పైకి ఎగిరాడు. ఆ క్షణంలో ఆయన గరుత్మంతునివలె ఉన్నాడు.

ఆయన గమన వేగానికి పర్వతంమీది వృక్షాలు ఊగిసలాడి సమూలం కదిలి ఆయనతో కొంతదూరం పోయాయి. ఆత్మీయులు ప్రయాణం అవుతూంటే సాగనంపే బంధుజనంలా వున్నాయవి. మహారాజును అనుసరించిపోయే సేనలా వున్నాయి.

కొంతదూరం సాగి సముద్రంలో పడుతూ అవి ఇంద్రభీతితో సాగరంలో మునిగే పర్వతాలను తలపింపజేశాయి. ఎర్రని చివుళ్ళతో, మొగ్గలతో వున్న ఆ వృక్షాలమధ్య హనుమంతుడు మిణుగురులు విండిన పర్వతంలా వున్నాడు.

కదలిన తరువులన్నీ సముద్ర ప్రాంతం చేరగానే క్రిందపడి పోవడం చూస్తే స్నేహితులను జలాశయం దాకా సాగనంపుతున్నట్టనిపించింది. రంగురంగుల పూలకాంతులమధ్య మెరుపులు నిండిన మేఘంలా వున్నాడు.

రాలిన పూలతో నిండినసముద్రం తారాతోరణాలంకృత గగనవీధిలా ఉంది. బారసాచిన చేతులు అయిదు పడగల పాముల్లా ఉన్నాయి. ఆకాశాన్ని కబళించి, సాగరాన్ని ఔపోసవం పట్టేలా వున్నాడు. ఎరుపెక్కిన కన్నులు పర్వతంమీద అగ్నిగోళాలవలె, ఉదయించే సమయంలో చంద్ర సూర్యబింబాలవలె కనిపిస్తున్నాయి. ఎరుపెక్కిన ముఖం మరింత ఎర్రని వదనం సంధ్యరాగ రంజితమైన సూర్యమండల మేమో అనిపిస్తున్నాయి.

వాలం ఇంద్రధ్వజంలా వుంది. అప్పుడప్పుడది వలయాకృతిలోకి వచ్చి చుట్టూ గుడికట్టిన సూర్యునివలె తలపింపజేస్తున్నది పైకిలేచినపుడు ఆ ఎరుపుచూస్తే పెళ్ళగించిన జేగురురాతి పర్వతంలావుంది. హనుమంతుని దేహం, కదులుతూన్నప్పుడు చలించే గాలి ఉరుముల ధ్వనితో వీస్తున్నది.

వాలం నిటారుగా వచ్చినప్పుడు పొడుగయిన తోకచుక్కలా, మధ్యగా వచ్చి వ్రాలినపుడు దీర్ఘరజ్జుబంధితమైన మత్తేభంలా, వాయువశమైన పెద్ద నౌకలా సాగుతున్నాడు.

ముందుకు సాగుతుంటే ఆ వాయువేగానికి సముద్రం అల్లకల్లోలమౌతున్నది. తన బాహువులతో సముద్రాన్ని చిమ్ముతూ ముందుకు సాగుతున్నట్లనిపించింది.

ఆ తీవ్రవేగానికి పైకిలేచిన తరంగాలు మేఘమండలాన్ని చేరి శరత్కాల మేఘంలా ప్రకాశిస్తున్నాయి. అప్పుడు తరంగాలలో బయట పడిన జలచరాలు వస్త్రహీనులయిన మానవులను తలపింపజేశాయి.

సాగరంలోని సర్పాలకు ఆకాశంలోని హనుమంతుడు గరుత్మంతుడేమోననిపించింది, ఆయన నీడ బహువిశాల ప్రాంతాన్ని ఆక్రమించింది,

నీటిలో ఆనీద కదిలే మేఘంలా ఉంది. వాయుపథంలో సాగే హనుమంతుడు రెక్కల పర్వతంలా వున్నాడు. సాగుతున్నంతమేరా క్రింద సముద్రంలో గాలి ఒత్తిడి కలిగి అది దోనెలా అవుతున్నది.

మేఘమండలంలో చంద్రునివలె సాగుతున్నాడు, దారికి అడ్డు వచ్చి చెల్లాచెదురయిన మేఘాలు రకరకాల కాంతులీనుతున్నాయి.

హనుమంతుని శీఘ్రగమనాన్ని తిలకించి దేవ, గంధర్వగణాలు పూలవాన కురిపించాయి. ప్రయాణంలో వాయువుసహకరించాడు. సూర్యుడు చల్లచల్లగా ఉన్నాయి గగనసంచారు లెందరో ప్రశంసా వర్షం కురిపించి, అనాయాసంగా సాగే ఆ మహాకపిని అభినందించారు.

ఇక్ష్వాకువంశీయు లయిన సగరులవల్ల వృద్ధిపొందిన సాగరుడు ఆ హనుమంతునికి ఏదోవిధంగా సాయపడటం తన కృతజ్ఞతకు అవ కాశంగా భావించాడు. ఈ సాహసయాత్రలో హనుమంతునికి కొంత విశ్రాంతి యివ్వగలిగితే మరింత సుఖంగా సముద్రం ఆవలి ఒడ్డును చేరగలడనుకున్నాడు. తనలో మునిగిఉన్న హిరణ్యనాభుడైన మైనాకుని పిలిచి: పాతాళంలోని రాక్షసులు వెలుపలకు రాకుండా దేవేంద్రుడు నిన్న క్కడ అడ్డుగా ఉంచాడు. ఇక్ష్వాకువంశీయుడయిన శ్రీరామచంద్రునికి సేవాధర్మంతో హమమంతుడు వెడుతున్నాడు. నువ్వుపైకి పెరిగితే కొంతసేపు విశ్రాంతి తీసుకుంటాడు. ఆలస్యం చెయ్యకు. ఆయనకు అతిథ్యం యిచ్చి మనకర్తవ్యం నిర్వర్తించి పెద్దల మన్ననలు పొందుదాం:

ప్రవాసంలో ఉన్న సీతను అన్వేషించడానికి వెళ్ళే ఈ వానర వీరునికి శ్రమలేకుండా సాయపడాలి. అనగా విని మైనాకుడు, మేఘ మండలాన్ని చీల్చుకువచ్చే సూర్యునివలె సముద్రంనుండి పైకిలేచాడు.

కాగి కాగి కరిగిన బంగారుకాంతుల శిఖరాలతో లేచిన మైనాకం లాకాశంలో పసిడిశోభలీనింది,

పెరిగి పెరిగి తన మీదికి వచ్చే మైనాకాన్ని చూచి, హనుమంతుడు ఏదో అర్థం వస్తుందని భావించి, తీవ్రవేగంతో శిఖరాన్ని ఢీ కొన్నాడు.

మైనాకుడు హనుమంతుని తీవ్రవేగశక్తికి సంతోషించి:

వానరోత్తమా: అనన్యసాధ్య మయినది ఈ సాగరతరణం. కొంతసేపు నా శిఖరంమీద విశ్రాంతి తీసుకో. నువ్వు రామకార్యార్థివై వెడుతున్నావు. ఆ రామచంద్రుని ప్రపితామహులైన సగరులవల్ల యింతవాడయిన సాగరుడు తన కృతజ్ఞత తెలుపుకోవాలని నన్ను పంపాడు. ఉపకారానికి ప్రత్యుపకారం చెయ్యడం సర్వప్రాణిధర్మం. నా సానువులమీద సువాసన లీనే, అతిమధురమయిన కందమూల ఫలాలు న్నాయి. వాటిని ఆరగించి. విశ్రాంతి తీసుకువెళ్ళు.

ఎంతటి సామాన్యుడయినా అతిథిని పూజించాలి. అటువంటప్పుడు నీ వంటివాని విషయంలో వేరే ఆలోచన అవసరంలేదు. దేవతా శ్రేష్ఠుడైన వాయువు కుమారుడవు. అంత వేగంగా పయనించగల శక్తి సంపన్నుడవు.

నీకు జరిపే సత్కారం వాయుదేవునికే చెందుతుంది. ముఖ్యంగా నీకీ అతిథిమర్యాద జరపడంలో నా కృతజ్ఞతకూడా వెల్లడించుకుంటునాను. కృతయుగంలో పర్వతాలకు రెక్కలుండేవని విని వుంటావు. వాటితో అవి గరుత్మంతునివలె వాయువేగంతో ప్రయాణాలు చేసేవి. అవి ఏ ప్రాంతన పడతాయో అని అందరూ భయపడుతూంటే దేవేంద్రుడు వజ్రాయుధంతో వాటి రెక్కలు ముక్కలు చేశాడు.

ఆ సమయంలో వాయుదేవుడు నన్ను ఈ సముద్రంలో పడవేశాడు. ఆయనవల్ల నా రెక్కలు సురక్షితంగా వున్నాయి. ఇప్పుడు తెలిసిందా, నే నెందుకింత ఆదరం చూపుతున్నానో, నా సత్కారాలు పొంది అనుగ్రహించు, అన్నాడు.

మైనకా! నీ ఆదరవచనాలే నాకెంతో సంతోషం కలిగించాయి

ఇప్పుడు నేను ఆగడానికి వీలులేదు. సూర్యాస్తమయం కాకుండా ఆవలి తీరం చేరాలి. మరొకవిధంగా భావించకు. అతిథి సత్కారం అందినట్లే విశ్వసించు అని తన చేతితో గిరిశిఖరం స్పృశించి ముందుకు సాగాడు.

సాగరుడు, మైనాకుడు హనుమంతుని ఆశీర్వదించారు. దేవేంద్రుడు మైనాకుని ప్రశంసించాడు.

వాయువీధిని వీడి విమల వినీలాంబర వీధిలో వెడుతున్నాడు.

సిద్ధ, సాధ్య, దేవ ఋషి సంఘాలు హనుమంతుని అభినందిస్తున్నాయి ఆ సమయంలో వారు నాగమాత సురసను పిలిచి: ఈ హనుమంతుడు సాహసపరాక్రమోపేతుడు. దీశక్తి ఉన్నదో లేదో పరీక్షించాలి, అనగా ఆమె భయంకరరాక్షసాకారంతో హనుమంతునికి అడ్డుగాపోయి:

మా ప్రభువులు నిన్ను నాకు భోజనంగా యిచ్చారు.నువ్వు మర్యాదగా నా వదనగహ్వరంలో ప్రవేశించు. హాయిగా ఆరగిస్తాను, అంది.

అప్పుడాయన : దశరథతనయుడైన రాముడు భార్య సీతతో, తమ్ముడు లక్ష్మణునితో వనవాసానికి వచ్చాడు. అక్కడ సాధుజన రక్షణ కార్యమగ్నుడు కాగా రాక్షసులకు వీరిమీద ద్వేషం కలిగింది.

అంతలో వారి ప్రభువు రావణుడు దొంగచాటుగా సీతను అపహరించుకుపోయాడు. ఇప్పుడు నేను సీతాన్వేషణకు వెడుతున్నాను. ఆ పని పూర్తికాగానే వస్తాను నన్ను నమ్మ, అన్నాడు.

మాటలు కట్టిపెట్టు. ఈ భువన భవనంలో నన్ను అతిక్రమించి పోగలవారు లేకుండా వరమిచ్చారు దేవతలు నాకు, అంది.

హనుమంతుడు : సరే, నా శరీరం పట్టేటంత విశాలంగా నోరు తెరుస్తావా, అంటూ దేహాన్ని పెంచుతున్నాడు.

సురస తన వదన గహ్వరం విశాలం చేస్తున్నది. ఆయన యెంత పెరిగితే అంతకు రెట్టింపు నోరు పెంచుతున్నది.

అలా పెరిగి పెరిగి ఒక్క లిప్తలో అంగుష్ఠ మాత్ర దేహుడై మరొక లిప్త వ్యవధిలో ఆమె ఉదరంలోకి పోయి పైకివచ్చి!

ఓ దాక్షాయణీ! నాకు సెలవా, అన్నాడు.

సురస: నాయనా సంతోషం. సుఖంగా కార్యసాధనచేసి రామ చంద్రుడికి సంతోషం కలిగించు.

గరుత్మంతునివలె సాగుతున్నాడు, హనుమంతుడు.

సింహ, శార్దూల, పక్షి, సర్పవాహనాలమీద విహారయాత్ర చేసే విద్యాధరాది గణాలన్నీ సంతోషిస్తున్నాయి. చంద్ర, సూర్య సంచార యోగ్యమైన మంగళపథంలో వెడుతున్నాడు.

సాగుతూ సాగుతూండగా హనుమంతుని గమనం ఆకస్మికంగా ఆగిపోయింది. ఏమిటా అని క్రిందికి చూశాడు, సముద్రంలో ఛాయా గ్రాహిణి సింహిక కనిపించింది. అది సముద్రంలో నుండి నోరు తెరిచి పైకి లేవడం చూశాడు. సీతాన్వేషణకు బయలుదేరే సమయంలో సుగ్రీవుడు చెప్పాడు:దక్షిణ సముద్రంమీద వెళ్ళేటప్పుడు జాగ్రత్తగాఉండాలి. అందులో ఒక రాక్షసి ఉంది. తనమీద పడిన నీడ ఆధారంగా ఆ ప్రాణిని క్రిందికి లాగుతుంది, అని.

అది గుర్తుకురాగా తన శరీరాన్ని వర్షాకాల మేఘంలా విశాలంగా పెంచాడు.సింహిక తన నోరు మరింత విశాలంచేస్తూలాగుతున్నది.తెరిచిన వదనంలోంచి దాని మర్మస్థానాలు చూస్తూనే క్రిందికి దిగుతూ శరీరాన్ని సంకోచింపజేసి దాని వదనంలోనుండి ఉదరంలోకి పోయి, వాడిగోళ్ళతో మర్మస్థానాలు చీల్చి ఒక్క ఊపులో గగనవీధికి చేరాడు.

సింహిక సముద్రంమీద తేలిపోయింది, చచ్చిపడి.

సిద్ధ, సాధ్య, విద్యాధర, గంధర్వగణాలు హనుమంతుని ధీశక్తినీ, ధీరత్వాన్నీ అభినందించాయి.

సాగి సాగి సముద్రం అవ్వలి ఒడ్డు చేరాడు. అక్కడ వనాలూ సముద్రంలో ప్రవేశించే నదీ ముఖద్వారాలూ చూశాడు.

నేను యింత విశాలదేహంతో ఉంటే రాక్షసులందరూ నన్ను చూడాలనే కాంక్షతో రావచ్చు. అది కార్యభంగ హేతువవుతుంది, అనుకుంటూ శరీరాన్ని బాగా కుంచించాడు. బలిచక్రవర్తిని వంచించడానికి త్రివిక్రమ రూపం ధరించిన మహావిష్ణువవలె పెరిగిన హనుమంతుడు వామనాకృతి ధరించాడు.

ఆ కొండమీద విహరిస్తూ లంకానగరాన్ని చూశాడు.

ఆ నగరం అమరావతిలా వెలుగుతున్నది.

* * *

త్రికూటగిరి

అమరావతిలా గోచరించే లంకానగరాన్ని చూస్తూ, తాను దిగిన త్రికూటగిరిమీద విహరిస్తున్నాడు. కొండమీది చెట్లనుండి జారిన పూలతో నిండిన హనుమంతుడు విచిత్రంగా వున్నాడు.

నూరుయోజనాలు దాటివచ్చిన ఆయనలో ఈషణ్మాత్రం ఆయాసం కాని, క్లేశంకాని కనిపించలేదు. ఇటువంటి విశాల సాగరాలు మరో యిన్ని అనాయాసంగా దాటగలను, అనుకుంటూ నడుస్తున్నాడు. పచ్చిక బయళ్ళతో, సుగంధభరిత పుష్పాలతో నిండిన లతలు అల్లుకొన్న వృక్ష సంతతులతో నిండిన వనాలు చూశాడు. దట్టంగా అలముకున్న వృక్షాలు నిండినచోట పర్వతం వృక్షగిరిలా కనిపించింది.

అంతటా దేవదారువులు, కర్ణికరాలు, ఖర్జూరాలు, కరవీర, కుంకుమ, దేవకాంచనాలు, ఏపుగా పెరిగిన ఏడాకుల అరటి, విరగబూసిన పేగిస, వావిలి, వాటి కొమ్మలు కొన్ని మొగ్గ తొడుగుతూంటే, కొన్ని పూల బరువుతో వంగుతున్నాయి. అంతటా వివిధ జాతుల పక్షుల కల స్వనాలు. అక్కడక్కడ దిగుడుబావులు, విశాల సరోవరాలు, వాటినిండా కమలాలు, కలువలు, కలహంసనాదాలు.

లంకానగరాన్ని సమీపిస్తున్నాడు.

చుట్టూ పెద్ద కందకం, కందకంనిండా రకరకాల పూలతోరణాలు. కోటచుట్టూ బంగారుకాంతులీనే ప్రాకారం.

కామరూపధారులయిన రాక్షసులు కనురెప్ప వెయ్యకుండా, కాపలా కాస్తున్నారు. వందలాది బురుజులు, బురుజులపై పతాకాలు, బంగారు లతా తోరణాలు, శరత్కాల మేఘాలవలె విశాలమయిన భవనాలు.

విశ్వకర్మ నిర్మించిన లంకానగరం త్రికూటగిరి శిఖరంమీద అల రారు తీరు చూస్తుంటే ఆకాశంలో తేలుతున్నట్టనిపించింది.

ప్రాకారమే కటిస్థలంగా, కందకాలలోని నీరే చీనాంబరంగా, కోట గోడలమీద శతఘ్నులూ, శూలాలూ కేశపాశంగా, బురుజులే ఆభర ణాలుగా వెలిగే ఆ నగరాన్ని విశ్వకర్మ మనస్సంకల్పంతో అవతరింప జేసినట్లు అనిపించింది. దానిలో భవనాలు ఆకాశాన్నంటుతున్నాయి. ఒక నాడు కుబేరుని రాజధాని అది. ఖడ్గ, శూలపాణులయిన రాక్షసవీరులు తమ వాడి కోరలతో అటూ యిటూ నడుస్తూంటే నాలుకలు చాచి కోడె త్రాచులే కదులుతున్నట్లనిపించింది.

ఆ నగర ప్రాకార రక్షణ విధానాన్ని చూస్తూ హనుమంతుడు :

ఈ లంకలో అడుగుపెట్టడం అసాధ్యం; పెట్టినా దీనిని స్వాధీనం చేసుకోవడం మరీ కష్టం. ఈ రాక్షసులు సామమార్గాన మాటలతో

లొంగరు. దానం యిక్కడ పనిచెయ్యదు, భేదం అసలే వ్యర్థం, ఇక యుద్ధమే శరణ్యం. అయితే వానర యోధులలో సుగ్రీవునితో పాటు అంగదుడు, నీలుడు మాత్రమే సముద్రం దాటి యిక్కడకు రాగలరు. మిగిలిన వాళ్ళిక్కడ కాలుపెట్టలేరు, అనుకుంటూ కొంతసేపు తిరిగి.

ఇంతకూ సీతాదేవి యింతకాలం యిక్కడ జీవించి ఉన్నదో, లేదో చూడాలి. అప్పుడు అనంతర కర్తవ్యం ఆలోచించాలి. యీ విశాల దేహంతో నేను లంకలో తిరగడం మంచిదికాదు. ఈ క్రూర రాక్షసగణం కంటబడకుండా అన్వేషించాలి.

దేశ కాల పరిజ్ఞానంలేని దూతవల్ల వినాశనమే ప్రాప్తిస్తుంది. జాగరూకంగా సాగాలి.

నా అంతవాడు లేడు అనుకునే దూతకు అర్థానర్థ పరిజ్ఞానం ఉండదు, ఆ గర్వం దరిచేరితే సర్వం వ్యర్థమే. ఇప్పుడు నేను రాక్షస రూపంతో తిరిగినా వీరు పసికట్టగలరు. ఈ నగర రక్షణవిధానం చూస్తుంటే గాలి కూడా వీరికి తెలియకుండా కదలడానికి వీలులేనట్లుంది.

ఇప్పుడింక ఒకటేదారి. నేను చిన్న శరీరంతో రాత్రిపూట ఈ నగరమంతా తిరగాలి, అనుకుంటూండగా సూర్యుడు అస్తమించాడు.

హనుమంతుడు పిల్లిపిల్ల అంత అయాడు. లంకా నగరంవైపు సాగుతున్నాడు.

రజతకాంతులు,

సువర్ణశోభలు,

మాణిక్యదీప్తులు.

వీటితో అలరారే ఏడెనిమిది అంతస్తుల భవనాలు. రంగు రంగు కాంతు లీనే నవరత్నాల జాలరులతో గవాక్షాలు. ఊహకందని వైభవంతో ఉన్న ఆ నగరం అద్భుతంగా ఉంది,

లోకోత్తరమయిన నగరాన్ని చూచిన సంతోషం, రామపత్నిని ఎలా చూడడం, ఎక్కడుంటుం దావిడ అనే విచారం. అంతలో ఆయన యత్నానికి తోడుపడడానికో అన్నట్లు చంద్రుడు ఉదయించి పైకి వస్తున్నాడు. తామరతూడువంటి కాంతులు, పాల వెన్నెలలు ధవళకాంతి రోచులు. సరోవరంలో విహరించే తెల్లని హంసలా ఉన్నాడు నీలాకాశంలో చంద్రుడు.

• ◦ ◦

మేఘంవలె వ్రేలాడుతూన్న శిఖరాలుకల లంబ పర్వతంమీదుగా లంకా నగరంలో అడుగుపెడుతున్నాడు ధీమంతుడయిన హనుమంతుడు.

అందమైన ఉద్యానవనాలు, స్వాదు జలపూరితాలైన సరోవరాలు, శరత్కాల మేఘాలవలె భవనాలు, సముద్రపు చల్లని గాలి, చక్కని ద్వార తోరణాలు. ప్రాంగణాలలో మత్తేభాలు. సర్ప రక్షితమైన పాతాళ రాజధాని భోగవతిలా ఉంది.

విద్యుల్లతలు విండిన మేఘాలతో, చండ మారుతంతో అలరారే అమరావతిలా ఉంది.

మయూరాలు, రాజహంసలు, క్రౌంచమిధునాలు-వీటి కలస్వనాలకు తోడుగా నగర నర నారీ జనుల ఆభరణాల ధ్వనులు, భేరీ భాంకారాలు. నగరం నలుమూలలా ఆయుధ ధారులయిన రాక్షసయోధుల పహరా !

ఈ నగరంలో సామాన్యు దెవడూ అడుగు పెట్టలేడు. అంగద సుషేణ, కుముద, మైంద, ద్వివిదులూ వీరితోపాటు కేతుమాల భల్లూక పతి, కుశపర్వ వానర యూధపతి, మా ప్రభువు సుగ్రీవుడు, తప్ప మరెవరూ యిటు చూడలేరు, అనుకున్నాడు.

ఆ సమయంలో రామలక్ష్మణుల పరాక్రమం స్మృతికి వచ్చి హనుమంతునికి ఆనందం కలిగి, చూస్తున్నాడు.

రత్నకాంతులే అచ్ఛాదన వస్త్రంగా, గోపురాలే భూషణాలుగా, యంత్రాగారాలే ఉన్నత వక్షాలుగా అలంకరించుకున్నట్లుంది లంకానగర నారీ రత్నం.

నగర గృహాలలోని దీపకాంతులవల్ల లంకలో చీకటి లేకుండా పోయింది.

లంకానగరాధి దేవత వికృతాకారంతో హనుమంతుని ఎదుట నిలచి గర్జించి :

ఇక్కడి కెందుకు వచ్చావు? నీ పేరేమిటి? లంకలో అడుగు పెట్టడం నీతరంకాదు, ముందు నీ ప్రాణాలు పోయేలోగా నీ వ్యవహారం ఏమిటో చెప్పు, అంది.

హనుమ: ఈ వికృత నేత్రాలతో పురద్వారంలోనేవున్న మవ్వెవరవు?

ఎందుకింత అట్టహాసంచేసి భయపెడుతున్నావు! నీ కథేమిటి?

లంకిణి: మహాత్ముడైన రాక్షసేశ్వరుని ఆజ్ఞానుసారం లంకా నగర రక్షణ చేస్తున్నాను. కన్ను కన్నుగప్పి లంకలో అడుగుపెట్టడం ఎవరితరంకాదు, సిద్ధంగా ఉండు, నీ ప్రాణాలు హరిస్తున్నాను.

హనుమ: ఈ విశాల ప్రాకార, ద్వార, తోరణాలతో అలరారే లంకానగరాన్ని చూడాలనే కుతూహలంతో వచ్చాను. ఈ ఉద్యాన వనాలు, చిన్ని చిన్ని అడవులు, పెద్ద పెద్ద భవనాలు చూచి పోవాలనిపించింది.

లంకిణి: ఓరి దుర్బుద్ధీ! వానరాధమా! నా అనుమతి లేకుండా యీ నగరం చూడగలవా?

హనుమ: అమ్మాయీ, నగరం చూస్తాను చూసి వచ్చిన దార్నే వెడతాను.

ఆ ధోరణి దానికి నచ్చలేదు. అరచెయ్యి విప్పి గుండెమీద చరిచింది. ఆ పిడుగుదెబ్బకు హనుమంతుడు ఒక్క నిముషం అదిరి తీర

క్షణంలోనే ఎడమ పిడికిలి బిగించి ఒక్క పోటు పొడిచాడు. ఆ పోటుకే లంకిణి అవయవాలు పట్లు తప్పి, కళ్ళు తేలవైచి నేలమీద వ్రాలింది. ఆయనకు జాలి కలిగింది.

అంతలోనే లంకిణి గద్గద స్వరంతో:

ఓ మహాపరాక్రమ సంపన్నుడా! రక్షించు, రక్షించు. బలధైర్యాలు కలవారు నియమవ్రత పరాయణులని ఎరుగుదురు. నే నీ లంకా నగరాధి దేవతను. నన్ను నువ్వు ఓడించావు. నీ కింక తిరుగులేదు. ఇది బ్రహ్మ వాక్కు:

ఒకానొక వానరుడు నిన్ను జయిస్తాడు. వాటితో లంకానగరవాసులకు భద్రం లేదని గుర్తుంచుకో, అన్నాడొకప్పుడు స్వయంభూ బ్రహ్మ. అది నిజం.

సీతదేవి కారణంగా ఈ రాక్షస వంశానికి నాశనకాలం సమీపించింది. నువ్వు నిశ్చింతగా ఈ నగరంలో ప్రవేశించి కర్తవ్యం నిర్వర్తించుకు వెళ్ళు. స్వేచ్ఛగా సీతాన్వేషణం కొనసాగించు. అంది

నగరప్రవేశం

"ప్రవిశ్య నంగీతం లంకాం కపిరాజ హితం కరః
శ్చక్రేథ పాదం సవ్యం చ శత్రూణాం సతు మూర్ధని"

కోట ద్వారాల వంక చూడకుండా ప్రాకారం మీది నుండి దిగుతూ శత్రువు శిరస్సుమీద పెట్టినట్టు ఎడమకాలు ముందు పెట్టాడు, నగరంలో. రంగు రంగుల పూలతో అలరారే రాజవీధులలో సాగుతున్నాడు. అటూ ఇటూ ధరావతాల పంటి భవనాలు, వాటినుండి నవ్వుల రువ్వుల, భేరీ

ఝాంకారాలు, తెల్లని మేఘాలవలె పద్మాకారంతో, స్వస్తికాకృతితో కొన్ని భవనాలు.

కాలి అందెల చప్పుళ్ళు, మువ్వల సద్దాణాల ధ్వనులు, అప్సరస అందాన్ని అపహసించే రమణీమణులు తార, మంద్ర, మధ్యమ స్థాయిల భేదాలలో మధురంగా గానం చేస్తున్నారు.

ఒక్కో భవనం నుండి ఇంకో భవనానికి వెడుతున్నాడు. సింహగర్జనలతో జబ్బలు చరుచుకుంటున్న వీరులు. ఉదాత్తానుదత్త స్వరిత స్వవ సంపన్నులై మంత్రపాఠం చేసే వేదవేత్తలు.

గొంతెత్తి రావణస్తోత్రాలు వినిపించేవారు.

రాజవీధుల నిండా ఆయుధధారులయిన రాక్షస వీరులు.

కోటలోని మధ్య ప్రాకారంలో చారచర్య నెరిగిన మేధావులు.

వృషభ చర్మాలు ధరించిన యజ్ఞదీక్షితులు, జటాజూటధారులు, ముండిత శిరస్కులు, దర్భాయుధధారులు, అగ్నిగుండాలే ఆయుధాలుగా కలవారు, దండ ముద్గరాది ఆయుధాలతో అలరారేవారు. ఏకాక్షులు, ఏక కర్ణులు, లంబోదరులు. భీకరాకారులు, ఒంగిన ముఖాలవారు, వికృత దేహాలు, పొట్టివారు, కత్తులు, ధనుస్సులు, శతఘ్నులు, పరిఘలు, పట్టి తిరిగే కవచదారులు. పొట్టీ పొడుగూ కాని, అంత లావూ, మరీ సన్నం కానివారు, రూపవంతులు, తేజస్వంతులు, పతాకశోభిత ధ్వజదండధారులు, పాశహస్తులు, పట్టిస, అశని, శక్తి, వృక్షాది ఆయుధపాణులు.

మంచి గంధం పూసుకుని, సువాసన లీనే పూలమాలలు వేసుకుని రత్నాభరణ భూషితులై విహరించేవారు, గోచరించారు.

అంతఃపురం సమీపిస్తున్నాడు, వందల యోధులు పహరా యిస్తున్నారు. పర్వత శిఖరంమీద ఉన్న ఆ గృహద్వార తోరణం బంగారంతో

నిర్మించారు. దాని చుట్టూ ప్రాకారాలు వాటిలో పద్మ సరోవరాలు. మత్త గజాలు, ఉత్తమజాతి అశ్వాలు, రథాలు, విమానాలు, మృగాలు, పక్షులు, రత్నమాణిక్యకాంతులతో గోడలు. అంతటా అగరుగంధ ధూపం. అందులో అడుగుపెట్టాడు హనుమంతుడు.

చంద్రదర్శనం

వెన్నెలలు విరజిమ్ముతూ, ఆకాశ మధ్యానికి చేరాడు చంద్రుడు. గోశాలలో వృషభంలా వున్నాడు. సర్వభూతకోటినీ ప్రకాశింపజేస్తూ, లోకాల పాపాలు నశింపజేస్తూ, సముద్రాన్ని ఉప్పొంగిస్తూ, భూలోకంలో శోభామయమయిన మందరగిరివలె, ప్రదోషవేళ సాగరంవలె, సరోవరంలో వికసించిన పద్మంలా కనిపించాడు.

చూస్తున్నాడు హనుమంతుడు.
వెండి పంజరంలో హంసవలె,
మందరగిరి గుహలో సింహం వలె,
మత్తేభంమీద వున్న మహావీరుని వలె-
గగన మధ్యంలో చంద్రుడు వెలుగుతున్నాడు.
మొనదేరిన వాడి కొమ్ముల ఆబోతులా,
ఆకాశానికి పొడుచుకు వచ్చిన శిఖరాలుగల పర్వతంలా,
బంగారు పూతపూసిన దంతాలుకల గజరాజులా వున్నాడు.
రాతిబండ నెక్కిన మృగేంద్రం,
రణమధ్యంలో నిలిచిన గజేంద్రం,
రాజ్యసుఖం పొందిన నరేంద్రునివలె వున్నాడు చంద్రుడు.
చీకటి తొలగి, కాంతి వెల్లివిరిసింది.
రాక్షసుల మాంసభక్షణ వాంఛ పెరిగింది.

ప్రేయసీ ప్రియులకు కోపాలు వైదొలిగాయి.

వీణానాదాలు వీనులవిందు చేస్తున్నాయి..

నారీమణులు తమ ప్రియుల గాఢపరిష్వంగంలో నిద్రిస్తున్నారు.

నక్తంచర ప్రాణికోటి రౌద్రరూపంతో విహరిస్తున్నది.

ప్రయాణ యోగ్యమయిన రథాలూ, అశ్వాలూ, వాటికి తోడు భద్రమయిన ఆసనాలూ కల ఆ భవనాలలో మదిరాపానమత్తులు యథేచ్ఛా విహారం చేస్తున్నారు.

ఆ రాక్షసజనంలో పరిహాస ప్రసంగాలు, భుజాస్ఫాలనాలు, ఒకరిపై ఒకరు విసురులు...ఓహ్ ! కోలాహలంగా ఉంది.

మరీ మత్తులో ఉన్న కొందరు ఎదురుగావున్న అంధకారంమీద వాలుతున్నారు.

స్త్రీలు కొందరు సుఖంగా నవ్వుతూ, మధుర మధురంగా పలుకుతున్నారు. కొందరు అలకతో దీర్ఘంగా నిట్టూరుస్తున్నారు. మరికొందరు హాయిగా నిద్రపోతున్నారు.

గజ ఘీంకారాలు, మహావీర నిశ్వాసాలు, పడగలు విప్పిన సర్పాల బుసబుసలతో నిండిన మహాహ్రదంలా కనిపించింది.

సజ్జన సత్కారాలు కూడా ఉన్నా యక్కడ.

ఆ రాక్షసగణంలో ధీమంతులూ, కార్యకుశలులూ, శ్రద్ధాళువులూ ఉన్నారు. రూప, గుణసంపన్నులయిన పురుషులూ, వారికియోగ్యలయిన పరిశుద్ధ హృదయలయిన వారి ప్రియురాండ్రనూ చూశాడు.

సిగ్గు తెరలో వెలిగే భామలు,

భర్తృపరిష్వంగంలో పరవశించేవారు,

ప్రియుల అంకసీమలో అంగనలు.

మేడల పై భాగాలలో విహరించే భామామణులు.
మదనమంత్ర పరాయణులు కొందరు
ధర్మాచరణ మర్మమెరిగిన మహిళ లెందరో।
మేలిముసుగుజారగా బంగారు శోభతో కొందరు.
కొలిమిలో కరుగుతూన్న బంగారు కాంతి శరీరాలు కొన్ని,
చంద్రకాంతితో మరెందరో।
వారిలో కొందరు విరహవ్యథలో వున్నారు.
అభిసారికలు, వాసకసజ్జికలు,
మెరుపు తీగెల మాలలవలె ఉన్నా రందరూ.

అందరు కనిపించినా సనాతన ధర్మశీల, పతివ్రతా శిరోమణి, రామ హృదయేశ్వరి గోచరించలేదు. రామవిరహంతో ఆ యిల్లాలు అన్వషచంద్ర రేఖవలె, ధూళిసోకిన బంగారు కణికలా, వాయుధూత మేఘశకలం వలె ఉంటుంది అనుకుంటూ అన్వేషణ సాగిస్తున్నాడు.

కనిపించలేదు సీత.

శోకవశుడయాడు హనుమంతుడు.

• • •

సూర్యకాంతులీనే ప్రాకారంతోవున్న రావణ భవనంవైపు అడుగు పెట్టాడు. సింహ రక్షితమయిన అరణ్యంలా ఉన్నదది

ఏనుగులమీద, గుర్రాలమీద, రథాలమీద మహాయోధులు కావలా కాస్తున్నారు. రథాలు, రజత, సువర్ణ, దంత వినిర్మితాలు, సింహ, శార్దూల, చర్మాలంకృతాలు,

భవనంనిండా రంగు రంగుల పక్షులు, మృగాలు, మణిఖచిత పాత్రలు, రత్న వినిర్మితాసనాలు, విచిత్రభూషణ శోభతో అలరారే యువతీ జనం.

శంఖ, భేరీ, మృదంగనాదతరంగాలతో సముద్రంవలె ఉన్నది. పూజలు, హోమాలు సాగుతున్నాయి.

ఆ భవన పరిసరాలలోవున్న ప్రహస్త,మహాపార్శ్వ, మహోదర, విరూపాక్ష, విద్యుజ్జిహ్వ, విద్యున్మాలి, సుమాలి, జంబుమాలి, రశ్మికేతు, సూర్యశత్రు,వజ్రకాయ,వక్ర, శుకనాస,శఠ,వికట, హ్రస్వకర్ణ, రోమశ, దంష్ట్రిసుర, ధూమ్రాక్షాది మహాయోధుల భవనాలన్నీ తిరిగాడు.

రావణ భవనానికి అల్లంతదూరంలో కాలజీమూతంలాఉన్న కుంభకర్ణుని మందిరం అంతా అన్వేషించి, విభీషణుని సౌధంకూడా శోధించాడు. ఇంద్రజిత్తు ఆవాసంకూడా తిరిగి, తిరిగి లంకేశ్వరుని సౌధంలో ప్రవేశించాడు. ఆ భవన ప్రాంగణంలో ఐరావత సదృశాలయిన మత్తేభాలు వర్షాకాలమేఘాలవలె ఉన్నాయి. వాటి ఘీంకారాలు మబ్బులు ఉరుముతున్నట్టున్నాయి.

శూల, ముద్గర, శక్తి, తోమరాయుధధారులై ఎందరో వికృతకారులైన రాక్షసులు అప్రమత్తంగా రక్షణభారం నిర్వహిస్తున్నారు.

సాగుతున్నాడు హనుమంతుడు.

బంగారు తెరలతో, లేయెండ కాంతితో పాలకీలు, పొదరిళ్ళు,కుటీరాలు,క్రీడాగృహాలు, దారు నిర్మిత పర్వత శ్రేణులు, వినోద మందిరం, మరొకవంక కేళీ విహార భవనం.

ఇంకా ముందుకుపోగా మయూర నర్తనాలతో మందరగిరి సదృశంగా ఉన్న సౌధం.

దైత్యకాలుడు బలికర్మలు నిర్వర్తించిన పరమశివ భవనంలావున్నదది ఆ భవనంలోని మణి రత్నకాంతులు సూర్యకిరణాలవలె వెలుగు లీమన్నాయి.

బంగారు ఆసనాలు, మంచాలు, పాత్రలు, మద్యం నింపిన మాణిక్య

కలశాలు: చూడగా అది కుబేరభవనంలా ఉంది. బంగారు వడ్డాణాలు, అందెలు గలగలలాడే నారీరత్నాలు, శ్రవఃపేయంగా మృదంగనిస్వనాలు.

సాగుతున్నాడు హమమంతుడు.

పుష్పకం

మహీకృతా పర్వతరాజి పూర్ణా
శైలాః కృతాః వృక్షవితాన పూర్ణా
వృక్ష కృతాః పుష్పవితాన పూర్ణాః
పుష్పం కృతం కేసరపత్ర పూర్ణమ్॥

సువర్ణ, వైడూర్యకాంతు లీనే రావణుని భవనం రంగు రంగుల పక్షులతో అలరారే ప్రావృట్కాలమేఘ మండలంలా ఉంది. వాటిలో ఆయుధశాలలు, ధనాగారాలు, శంఖశ్రేణులు.

విశాల మనోహరాలైన గిరిశిఖరాలమీద చంద్రశాలలు. దోషరహితాలూ, రాక్షస, దేవతాపూజార్హాలూ, సువర్ణ శోభితాలూ, మయశిల్పి నిర్మితాలూ అయిన గృహరాజాలు గోచరించాయి.

మహామేఘంలా ఉన్న సువిశాల భవనంలో రాక్షసేంద్రుని ప్రధాన నివాసం ఉన్నది. దానికి సాటివచ్చే భవనం మరొకటి లేదు. భూమికి దిగిన స్వర్గంలా రత్నశోభ లీనుతున్నది.

కేసరాలు నిండిన పూలతో మునిగిన వృక్షాలతో అలరారే గిరిశిఖరంలా ఉంది. ఆ భవనంలో నారీరత్నాలు మేఘాలలో మెరుపుల వలె ఉన్నారు. ఆకాశంలో విహరించే పుణ్యపురుషుల విమానంలా, రాజహంసలే వాహనాలుగా ఉన్నట్లుంది.

అది పుష్పకం।

రంగు రంగుల శిలలతో శోభించే పర్వత శిఖరం వలె రత్న ఖచితమై, గ్రహపరివేష్టిత చంద్రమండల సదృశమై, విచిత్ర మేఘాలయమై గోచరించింది.

ఆ ప్రాంతపు భూప్రదేశం పర్వత సమూహంతో, పర్వతాలు తరు సముదాయంతో, తరువులు పూలగుత్తులతో, పూలు పరాగ సముదాయంతో ఉన్నాయి.

సౌధాలు సుధాధవళములు.

సరోవరాలు పద్మసంభరితాలు. పద్మాలు కేసరపూర్ణాలు. చిత్ర చిత్రంగా వున్నాయి. భవనాలన్నిటికంటె ఉన్నతంగా రత్నద్యుతులతో అలరారుతున్నది పుష్పకవిమానం.

కొన్ని పక్షులు వైడూర్యమణిమయాలు, మరికొన్ని రజితఖచితాలు, ప్రవాళ, స్వర్ణ నిర్మితాలు కొన్ని, సర్వమూ స్వర్ణమయం. సర్పాలు, జాత్యశ్వాలు అన్నీ చక్కగా చెక్కి వుంచారు.

పగడాలతో, బంగారుతో పూవులు చెక్కిన రెక్కలు కొన్నింటికి, వయారంగా వంగిన రెక్కలతో కొన్ని, మదనుని సమక్షంలో ఉన్న పక్షుల వలెఉన్నాయన్నీ కేసరాలు వీడని కలువలు పట్టిన తొండాలలో గజరాజులు- వసంతకాలంలో వికసించిన తరుశోభతో నిండిన పర్వతరాజులా వున్నదది.

రావణుని పూజలతో, రక్షణతో అలరారే లంకానగరంలో తిరిగి, తిరిగి సీత జాడ దొరకక విచారిస్తున్నాడు హనుమంతుడు. సుగుణసంపదతో రాముని ప్రియురాలయిన జానకీదేవిని అన్వేషిస్తూ పరి పరి విధాల ఆలోచనలతో సాగుతున్నాడు.

రావణభవనమధ్యంలో రత్నశోభితమూ సువర్ణగవాక్షసంభరితమూ,

గగన సంచారయోగ్యమూ అప్రతిమానమూ అయిన పుష్పకాన్ని చూస్తున్నారు.

ఏకాగ్రతతపోదీక్షతోకాని దాన్ని నిర్మించలేరు.అది మన మనస్సులోని ఊహ ననుసరించి వాయువేగంతో ప్రయాణం చెయ్యగలదు.

పుణ్యవర్తనులూ, మహాత్ములూ, శ్రీయశోవిరాజితులూ అయిన దేవతల భవనంలా కనిపిస్తున్నది. శరత్కాలచంద్రునివలెదర్శనమాత్రం చేత మనస్సుకి ఆహ్లాదం కలిగిస్తుంది. చిన్నచిన్న శిఖరాలతో నిండిన గిరి శిఖరంలా వుంది.

మంచి తిండిపుష్టి, తీవ్రగమనమూ, విశాలనేత్రాలూ కల గగన చారులయిన రాక్షసులు దాన్ని రక్షిస్తున్నారు.

వసంతసుమశోభతో మనోహరంగా ఉన్నది.

♦ ♦ ♦

అంతఃపురం

సాగి సాగి హనుమంతుడు రావణుని రాణివాసంవుండే అంతఃపుర భవనం సమీపించాడు. యోజనం పొడవు. అర్ధయోజనం వెడల్పు వున్న ప్రాకారం చుట్టూ నాలుగు దంతాలు కల ఏనుగుల రక్షణతో ఆయుధపాణులయిన యోధులు అప్రమత్తంగా తిరుగుచున్నారు మకర, తిమింగల. మహాసర్ప సమృద్ధమయిన సాగరంలా ఉన్నది. యమ వరుణ, కుబేర, దేవేంద్ర భవనాలను అధఃకరిస్తున్నది.

రావణుని భార్యలందరూ అక్కడే వున్నారు. ఆ లంకేశ్వరుడు పరాక్రమం ప్రదర్శించితెచ్చిన నారీజనం ఆ భవనంలో స్వేచ్ఛగావిహరిస్తున్నారు విశ్వకర్మ ఈ పుష్పకవిమానాన్ని చతుర్ముఖ ప్రజాపతికోసం నిర్మించాడు. యక్షేశుడయిన కుబేరుడు తీవ్ర తపస్సుచేసి బ్రహ్మను

సంతుష్టుని చేసి ఆ విమానాన్ని వరంగా పొందాడు. కుబేరుని ఓడించి రావణుడు దీనిని సాధించాడు.

మేరు మందర గిరిశిఖర సదృశమయిన గోపుర సమూహాలు, బంగారు సోపానాలు, మణిరత్న వేదికలు. స్ఫటికమణులతో రూపొందించిన గవాక్షాలు, పగడాలు, మణులు, ముత్యాలతో నిండి అక్కడి నేల రక్తచందనానులేపనంతో లేత సూర్యకాంతితో వెలుగుతోంది. రకరకాల పానీయాలు, భక్ష్య, భోజ్య, చోష్య, లేహ్యాలతో నిండి ఉంది. వాటి వాసన మత్తెక్కిస్తూ ఆప్తబంధువుకి విందుకోసం చేసినట్లున్నాయి.

ఆ భవనం రావణుని హృదయానికి ఆహ్లాదం కలిగించే కాంతారత్నంలా ఉంది. ఉన్నత స్తంభాలతో అది రెక్కలువిప్పి ఆకాశానికి లేస్తున్నట్టుంది

గ్రామ, నగర. సౌధ చిత్రాలంకరించిన తివాసీ పరచిఉంది. తెల్లని రాజహంసవలె అగరు ధూమం వ్యాపించి శోభావహంగావుంది. సర్వేంద్రియ తర్పణం కలిగించే ఆ భవనం పిల్లలను సాకే మాతృమూర్తిలా ఉంది.

చూడగా చూడగా అది దేవేంద్రరాజధానిలా, స్వర్గలోకంలాఉంది. అక్కడి బంగారు దీపశిఖలను తదేకంగా చూశాడు.

చూసి లోపలకు సాగుతున్నాడు హనుమంతుడు.

రంగురంగుల చీరలతో, ఆభరణాలతో అలరారే నారీమణులు అర్ధరాత్రివరకూ ఆసవాలు సేవించి, నిద్రను ఉపక్రమించారు. నిశ్శబ్దంగావున్న కుమ్మెదల గుంపులతో, హంస జంటలతోవున్న సరోవరంలా వున్నది. ఆ వారిజాక్షుల వదనాలు పద్మగంధ భరితాలు, వికసించిన పద్మాలమీద పరిభ్రమించే భ్రమరాలు యీ పద్మాలచుట్టూ తిరుగుతున్నాయి.

తాము చేసిన పుణ్యఫలం పూర్తిచేసుకుని నేలకుజారిన తారాగణం

వలె వున్నారు. సడలిన కేశబంధాలు, చెదరిన అంగభూషణాలు. జారిన పూలమాలలు. అస్తవ్యస్తంగా పడినహారాలు, చిరుచెమటకు కరగిన తిలకాలు. పాన వ్యాయామ సమయంలో తెగిన ముత్తెపుసరులు, జారిన వసనాలు, పట్టు సడలిన వడ్డాణాలు, తెగిపోయి ఊడిపడి పగిలిన కుండలాలు.

ఏనుగులు వలగ త్రొక్కిన లతాపుతల్లులవలె వున్నారు. చంద్రకిరణ శోభ లీనే ముత్యాలహారం కిరువంకలా ఉన్నత వక్షోజాలు చూడగా నిద్రపోయే హంసలు గోచరించాయి.

వారి అలంకారాలలో వైడూర్యమణులు రాజహంసలవలె బంగారు హారాలు చక్రాలవలె కనిపిస్తూంటే, హంసలూ చక్ర వాకాలు విహరించే నదులవలె ఉన్నారు. వారి కటిస్థలాలు యిసుం తిన్నెలను తలపింప జేస్తున్నాయి.

వారి ఆభరణాలకు పొదిగిన చిరుగంటలే మొగ్గలుగా, వదనాలే వికసిత కమలాలుగా, శృంగార క్రియలే మకరాలుగా, తమద్యుతులే తటాకాలుగా నదీ దేవతల్లా వున్నారు. కొందరి చూచుకాలమీద అలంకార రేఖారచనయే భూషణభ్రమ గొలుపుతోంది. కొందరి నిట్టూర్పులకే వారి చేలాంచలాలు ముఖంమీద ఆడుతూ రంగురంగుల పతాకాలవలె ఉన్నాయి.

ఆ గాలిపోకకి కొందరి కర్ణకుండలాలు నెమ్మదిగా చలిస్తున్నాయి. ఆ మహిళల కాంతిగంధానికి తోడు మధుపాన గంధం కలిసవచ్చే వాయువులు రావణునికి సేవ చేస్తున్నాయి.

మద్యపాన వివశలయిన ఆ రావణ ప్రియకాంతలు తల ప్రక్కనున్న యువతి వదనమే రావణ ముఖంగా భావన చేసి తృప్తిపడుతూంటే ఆ సుఖాన్నే ఎదుటివారు కూడా అనుభవిస్తున్నారు.

మేలి వసనాలే తలగడలుగా కొందరు, బాహువులే ఉపధానాలుగా కొందరు, ఎదుటి ఆమె వక్షస్థలం మీద తలవుంచి ఒకతె. దాని ఒడిలో

తలపెట్టి యింకొకతె, తొడలమీద, పిరుదులమీద అలా ఒకరికి తెలియని మైకంలో ఒకరు హాయిగా నిద్రా ముద్రలో, ఆ స్వర్శలోనే పరవశిస్తు న్నారు. తుమ్మెదల దారంతో కట్టిన పూల మాలవలె వారు ఒకరి భుజం ఒకరు మెలవేసి పడుకున్నవారు నారీమణిహారంలా ఉన్నారు.

వసంతవాయువుకు కదలియాడే లతలు, పూవులు, ఒక దానితో ఒకటి పెనవేసుకున్నట్లు వారందరూ ఒకరి నొకరు బంధించుకున్నారు. ఎవరి అవయవాలు ఏవో, ఎవరి అలంకారాలు ఏవో, ఎవరి కేశాలంకారం యేదో తెలియకుండా ఉంది. బంగారు దీపాలవలె వున్నారు.

ఇందరినీ రావణుడు తనపరాక్రమంతో తెచ్చాడు. కొందరు రావణ సౌందర్యాన్ని మోహించి వచ్చారు. వివాహితుల నెవరినీ తీసికొనిరాలేదు. ఇతరుల యందు అనురాగం వున్న ఆడదాన్ని తేలేదు.

వారిలో గుణ, రూప, కుల, శీలాలలో ఎవరినీ తక్కువ అంచనా వేయలేం. అందరినీ చూస్తూ హనుమంతు డనుకున్నాడు :

వీరందరూ తమ భర్త అయిన రావణ సమక్షంలో ఉన్నట్టు జానకీదేవి కూడా రామచంద్రుని దగ్గర ఉంటే వీని జన్మ చరితార్థ మయ్యేది. ఎంతటివాడైనా సీతాపహరణంతో తుచ్ఛుడయ్యాడు రావణుడు.

పట్టమహిషి

సాగి సాగి హనుమంతుడు ఏనుగు దంతాలతో, పచారు వన్నెల బంగారు కాంతితో, స్ఫటిక, వైడూర్య, రత్నాలతో అలంకృతమయిన శయ్యను చూశాడు. ఒక వంక చంద్రకాంతితో తెల్లని గొడుగు, మరొక

వంక సూర్యకాంతితో అశోక పుష్పమాలలతో అలరారే ఆసనం. శయ్య మీద కృష్ణాజినం.

అగరు ధూపాలు, సుగంధ ధూమ వాసనలు, తెల్లని వింజామర లతో అందగత్తెలు.

ఆ శయ్యమీద మేఘసన్నిభుడైన మహావీరుని చూశాడు. పొడు గాటి బాహువులు, భుజాలకు తాకుతూ మెరుగులీనే కర్ణకుండలాలు, చీనాం బరం, శరీరమంతా మంచి గంధపు పూత, సంధ్యాకాలంలో ఎరుపెక్కిన ఆకాశంమీద మెరుపు కాంతుల మేఘంలా వున్నాడు.

లతా, తరుశోభితమయిన మందరగిరిలా ఉన్నాడు. హాయిగా మధుపానం చేసి, మదవతీ పరిరంభసుఖం అనుభవించి విశ్రాంతి తీసు కున్నట్టు ఉన్నాడు.

కొంచెం దగ్గరగా వెళ్ళాడు హనుమంతుడు.

బుస కొడుతున్న కోడెత్రాచులా వున్నాడు.

కొద్దిగా జంకి వెనకడుగు వేసి, మరొక వేదిక మీదకు వదిచి చూశాడు. మత్తేభం అధివసించిన ప్రస్రవణగిరిలా ఉంది రావణుడు నిద్రి స్తున్న శయ్య.

ఇంద్ర దనుస్సులా వున్నాయి వాని బాహువులు.

దేవేంద్రుని ఐరావత దంతపుపోట్లు తిన్న ఆ బాహువులు, వజ్రా యుధాన్ని ఢీకొని బొప్పికట్టి వున్నాయి. విష్ణుచక్రపురాపిడి కూడా అనుభ వించాయి.

చక్కగా బలిసి, మంచి కణుపులతో సర్వలక్షణలక్షితములై అం రారుతున్న గోళ్ళతో, వ్రేళ్ళతో ఆ బాహువులు అయిదు పడగలపాములా ఉన్నాయి. వాటికి మంచిగంధపుపూత లున్నాయి. మందర గిరిమీద తీవ్ర క్రోధంతో నిద్రిస్తున్న మహాసర్పాలవలె వున్నాయి.

అంతటా సురపొన్న సౌరభం, పొగడపూల పరిమళం. మధుర మదిరాగంధం...అవి రావణుని నిశ్వాసవాయువు.

మణి, రత్నకాంతులీనే కిరీటం, రత్నకాంతులీనే కుండలాలు.

రక్తచందనాలంకృతం, మణిహారభూషితం అయిన విశాల వక్షస్థలం, పసుపురంగు పంచె, తెల్లని ఉత్తరీయం.

గంగానది ఒడ్డున విశ్రమించే ఏనుగులా, మినుములరాశిలా, నలువంకలా వెలిగే దీపకాంతులలో మెరుపుల మధ్య మేఘంలా ఉన్నాడు.

ఆ రాక్షసేంద్రుని పాద సమీపంలో కొందరు భార్యలు. వారు చంద్రవదనలు, పుష్పమాలాలంకృతలు. నాట్య సంగీత కౌశలం గల వనితలు కొందరు ఆయన కటి ప్రాంతంలోనూ, భుజసీమ దగ్గరా వున్నారు. వారందరితో ఆ గృహం తారాశోభితమయిన ఆకాశం వలె ఉన్నది. అలసి, అలసి నిద్రిస్తున్నారు.

ఒకతె నాట్యభంగిమలోనే నిద్ర సాగిస్తున్నది.

నదిలో తరంగాలతో కదలిపోయి నావ చాటున చేరిన కమలం వలె ఒక కమలముఖి వీణను కౌగలించుకొని ఉంది.

పసిపాపను చంకలో ఉంచుకున్నట్టు మృదంగాన్ని పట్టుకుని మరొక మదవతి.

చిరకాలానికి తిరిగి వచ్చిన ప్రియుని గాఢంగా ఆలింగనం చేసుకున్నట్టు ఒక మదిరాక్షి భేరీవాద్యాన్ని చుట్టుకు పడుకుంది.

ఏకాంతంలో ప్రియుని ఆలింగనంతో పరవశిస్తున్నట్టు ఒక కాంతామణి చేతిలోని వేణువునే గుండెలకు హత్తుకుంది.

మరొకతె మద్దెల నానుకుని నిద్రించింది.

భుజముల మధ్య మృదంగం ఉంచుకుని ఒకతె ఉంది.

వయసు వచ్చిన కొడుకుని దగ్గరగా తీసుకున్నట్టుంది భేరీ వాద్యాలింగనంతో ఒకతె.

వసంతవేళ నీటితో తడిపిన పూలమాలలా ఉన్న ఒక పూబోణి- పగలకొట్టిన కుండనీటిలో తడిసి.

సువర్ణ కలశాల వంటి వక్షోజాలను బిగించుకుని నిద్రించే ప్రౌఢ ఒకతె—

ఒక చంద్రానన మరొక సుశ్రోణిని కౌగలించుకుని పరవశంతో నిద్రిస్తున్నది.

కామ తీవ్రతగల కామినీజనం తమ ప్రియుల ఉత్తుంగకుచాలతో కుమ్ముతున్నట్టు పెద్ద పెద్ద భేరీవాద్యాలను ఆలింగనం చేసుకున్నారు.

ఆ రమణీయ రమణీగణంలో అందరికంటె విశిష్టంగా, అత్యంత సౌందర్యంతో. మణిరత్న ముక్తాహారాలతో అంతఃపురానికి అలంకారంగా, సువర్ణకాంతి దేహంతో నిద్రించే రమణిని చూసి జానకీదేవి యీమెయే అనుకున్నాడు.

అనుకున్న క్షణంలో ఆయన కపిప్రకృతి విజృంభించింది. తోక నేలకు కొట్టాడు, ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

గంతులు వేశాడు, గానం చేశాడు, సంతోషంగా నవ్వుతూ స్తంభాలమీద దూకడం ఆరంభించాడు.

* * *

పానశాల

మరుక్షణంలో ఆ మహామహుని బుద్ధి పనిచేసింది.

రామ వియోగంలో ఉన్న సీత అన్న పానాలు ముట్టదు, అలంకారాలూ, నిద్రా ఆమె దరిచేరవు.

ఆమె దేవేంద్రుణ్ణికూడా కన్నెత్తి చూడదు. ముల్లోకాలలో రాముని వంటి పురుషుడుండనప్పుడు సీతాదేవి పరపురుషునివైపు ఎందుకు చూస్తుంది? అని విచారించి అంతఃపురం విడిచి పానశాల చేరాడు

ఆటలాడి, పాటలు పాడి, నాట్యంచేసి, తెగ త్రాగి అలసిన నారీ జనం కొందరు మద్దెళ్ళమీద, మరికొందరు పీటంమీదా, మరెందరో తివాసీలమీద పడి నిద్రిస్తున్నారు.

అందమూ అందగత్తెలే, చక్కని అలంకారాలతో, నాట్యశాస్త్ర మర్యాద తెలిసినవారే. హాయిగా సంయోగ సుఖంలో అలసి సుఖంగా నిద్రిస్తున్నారు. ఇందరు స్త్రీల నడుమ, గోగణమధ్యంలో వృషభరాజులా ఉన్నాడు రావణుడు ఆడ ఏనుగుల మధ్య గజేంద్రునివలె ఉన్నాడు.

పానశాల ప్రక్కకు చూశాడు హనుమంతుడు.

దున్నపోతులు, అడవిపందులు, లేళ్ళమాంసాలు పోగులు పోగులుగా ఉన్నాయి. వెండి పాత్రలలో, బంగారు గిన్నెలలో తింటూ తింటూ విడిచిన నెమళ్ళ, కోడిపెట్టల మాంసాలు సగం సగం ఆరగించిన చకోరాలు, చేపలు, మేకలు.

షడ్రసోపేతమయిన వంటకాలు, పువ్వులు, పళ్ళు — .... రకరకాల మద్యాలు. బంగారు కమండులువులలో ఉన్నాయి. మణులు పొదిగిన వెండి చెంబులు, బంగారు పాన పాత్రలు.

కొన్ని పాత్రలలో సగం త్రాగిన మద్యం, కొన్ని పూర్తిగా ఆరగించినవి, కొన్ని ఇంకా ముట్టకుండా నిండుగా తొణికిసలాడుతున్నవి త్రాగుతూ మత్తులో జోగిల పడవైచిన కుండలు, కమండలాలు, వాటికి ఎదంగా పడిన దుంగలు! పండిన పళ్ళు, పూలమాలలు.

మళ్ళీ వెనుదిరిగాడు.

అక్కడ స్త్రీలు ఒకరి చీర లొకరు చుట్టబెట్టుకున్నవారు, వస్త్రాలే లేనివారు ఒకరి నొకరు దగ్గరగా కౌగలించుకుని నిద్రిస్తున్నారు.

మధురమయిన మద్యపు వాసనతో మంచి గంధపు వాసనలు మేళ వించి ఆ భవనం అంతా వ్యాపిస్తున్నాయి.

స్త్రీలలో కొందరు పీలిరంగువారు, కొందరు నలుపు, కొందరు బంగారు ఛాయ మేనివారు. అందరూ పద్మంతల్లా వున్నారు.

ఆ దశలోవున్న స్త్రీలను చూసిన హనుమంతుని మనస్సు పశ్చాత్తాపంతో, అంతఃపురంలోని నారీజనం, పైగా అచ్ఛాదనలు లేకుండా వున్నారు. పరస్త్రీని చూడడమేపాపం! కాగా ఈ స్థితిలో చూడడం మరెంత పాపం?

అయితే యిందరు సుందరాంగులను చూసినా నా మనస్సు ఏ వికారానికీ లోనుకాలేదు. ఇంద్రియాలన్నిటిలో ప్రధానమైనది మనస్సు, అది నిశ్చలంగా ఉంది.

పైగా సీతాదేవిని స్త్రీజన మధ్యంలోకాక ఎక్కడ వెదకాలి? స్త్రీని వెదకడానికి అడవిలో లేడి గుంపుల మధ్యను వెదతామా! నా మనస్సు నిశ్చలంగా, నిర్మలంగా ఉంది కనక పాపభీతి లేదు.

దేవ, గంధర్వ, నాగకన్యలున్నారే తప్ప ఆ అంతఃపురంలో సీతాదేవి జాడలేదు. పానశాల విడిచి ఈవలకు వచ్చాడు.

మనస్తాపం

రావణభవన మధ్యలో చిత్ర విచిత్రమయిన లతాగృహాలు, చిత్రశాలలు అన్నీ తిరిగాడు. జానకీదేవి జాడలేదు.

ఈ దుష్ట రాక్షసునిచేతులలో పడడం యిష్టంలేక జానకీదేవి ప్రాణత్యాగంచేసి ఉంటాలి. ఈ రాక్షస వికృతాకారాలు చూసి గుండె ఆగి మరణించిందేమో!

ఇప్పుడు సీతను చూడకుండా సుగ్రీవుని దగ్గరకు వెళ్ళడమెలా! ఆ కపిరాజు దండనీతిలో చాలా తీక్ష్ణదృష్టి కలవాడు సుగ్రీవుడు పెట్టిన గడువు దాటింది కనక వానరులందరూ ప్రాయోపవేశం చేస్తారు. సముద్రము దాటి వెళ్ళగానే అంగద, జాంబవంతులు ఎదురువస్తే వారికి ఏం చెప్పను? అని చింతించినాడు.

అంతలో వివేకంతెచ్చుకుని...సర్వ అనర్థాలకూ దుఃఖంమూలం దుఃఖాన్ని విడిచి పరమ సంతోషంతో ఉండాలి. అదే శ్రేయస్కరం.

మరోసారి వెదుకుతాను, అనుకుని మళ్ళీ అన్ని వనాలూ, భవనాలూ, శాలలూ వెదుకుతున్నాడు.

రావణుడు బలాత్కరించి తెచ్చిన నాగకన్యా సమూహాన్ని చూశాడు. సీత జాడలేదు.

మళ్ళీ విచారంలో పడ్డాడు.

ఇందరు వానరుల శ్రమకూ ఏమిటి ఫలితం?

రామచంద్రునికి ప్రీతికలిగే పనిచేద్దామని బయలుదేరాను. లంకలో అంగుళం మేర విడువకుండా వెదకగలిగినా అమ్మవారి జాడలేదు.

గృధ్రరాజు సంపాతి చెప్పాడే, సీత లంకలో ఉన్నదని, ఎక్కడుంది ఆవిడ?

మిథిలాధీశుడయిన జనకుని పుత్రిక రావణుని స్వీకరిస్తుందా! ఒకటి జరిగి ఉండవచ్చు .... రామబాణ భీతితో వచ్చే రావణుడు తీవ్ర వేగంలో సీతను సముద్రంలో విడిచి ఉండాలి. ఈ దుష్టుడి బాధ పడలేక ప్రాణత్యాగంచేసి ఉండాలి. ఆవిడ శీల రక్షణ దీక్షకు విసిగి రావణుడే ఆ ఇల్లాలిని తిని ఉంటాడా! కాకుంటే ఈ రాక్షస స్త్రీలే ఆరగించి ఉందరు కదా? రామనామ జపంతో ఆవిడే తనువు చాలించిందా!

కాకుంటే రావణాంతఃపుర పంజరంలో చిలకలా నిరంతరం రామనామం జపిస్తూ ఉండదా!

ఇప్పుడు వెళ్ళి రామచంద్రునికి ఏం చెప్పాలి ? వెళ్ళిన తరువాయి ఏదో ఒకటి చెప్పక తప్పదు. ఏది చెప్పినా ముప్పే. సీతను చూడకుండా వెడితే నేను ఏం సాధించినట్లు ?

సీత కనబడలేదు, అని చెప్పగానే రామభద్రుడు ప్రాణాలువదులు తాడు. అది చూచి లక్ష్మణుడు మిగలడు. ఈ వార్త విని అయోధ్యలో భరత, శత్రుఘ్నులు వారి తల్లులు అందరూ మరణిస్తారు.

కృతజ్ఞతకు మారుపేరయిన సుగ్రీవుడుజీవిస్తాడా! ఆయనతోపాటు ఆయన భార్య రుమ,తార,అంగదుడు వీరందరూ దేహయాత్ర ముగిస్తారు.

ఈ దుఃఖంతో వానరు లందరూ తలలు బద్దలు కొట్టుకుంటారు. విషం మింగుతారు. ఉరిపోసుకుంటారు, అగ్నిగుండాలలో దూకుతారు. ఉపవాసాలతో మరణిస్తారు. సీతను చూడకుండా నేనువెడితే అటు ఇక్ష్వాకు వంశం, ఇటు సర్వవానరజాతి నాశనం తధ్యం.

అందుచేతనే నే నిక్కడే వానప్రస్థ జీవితం గడిపితే వాలందరూ నే నింకా సీతాన్వేషణం చేస్తున్నాననే ఆశతో జీవిస్తారు.

నేను వెళ్ళక పోవటమే మంచిది. చితి పేర్చుకుని అందులో దూకుతాను. ఏ చెట్టుక్రిందనో ఉపవాస నియమంతో కూర్చుంటే కాకులూ, కుక్కలూ నా శరీరాన్ని ఆరగిస్తాయి. ఇదొక నిర్వాణమార్గం.

సీతను చూడకుండా వెడితే నా కీర్తి ఏం కావాలి, అని కొంతసేపు విచారించి :

ఛీ! మరణంకంటె దోషంలేదు. బ్రతికుంటేనే సుఖాలకు ఆస్కారం, శ్రేయస్సు. ఇప్పుడీ లంక ఈ దశకంఠుని కడతేరుస్తాను. కాదు వీణ్ణి బలిపశువులా తీసుకుపోయి రాముని ముందు పడేస్తాను.

అనుకుంటూ మళ్ళీ శోకసముద్రంలో మునిగి - ఇంద్రియ నిగ్రహంతో, ఆహార నియమంతో ఇక్కడే శేషజీవితం గడుపుతాను. అందు

వల్ల అయోధ్యలో, కిష్కింధలో వారు, వీరూ, సుఖంగా ఉంటారు అనుకుని ముందుకు సాగాడు.

ఎదురుగా అశోకవనం కనిపించింది. ఇంతవరకూ ఈవనం చూడ లేదు. అనుకుంటూ, ఆదిత్య, వసు, రుద్ర, అశ్వినీ దేవతలకు నమస్కరించి:

తపస్వి జనానికి ఫలసిద్ధి వలె ఇక్ష్వాకు కులవర్ధని అయిన సీతా దేవిని రామునికి అందించాలి, అనుకుని—

రామ లక్ష్మణులకు, జానకీదేవికి, ఇంద్ర, రుద్ర, వాయు, యమ దేవతలకు నమస్కారం. సూర్య, చంద్రులకు ప్రణామం. మా ప్రభువు సుగ్రీవునికి అభివాదం, అనుకుంటూ అశోకవనం వయిపు సాగుతూ;

ఈ వనాన్ని రాక్షసులు చక్కగా సంరక్షించి ఉంటారు అనేకులు రక్షిస్తూ ఉండవచ్చు, వాయువుకూడా ఇక్కడ తగుమాత్రం చలిస్తూంటాడు.

ఇప్పుడింక నా కార్యసాధనకు దేవతలూ, ఋషులూ సాయపడాలి. చతుర్ముఖ ప్రజాపతితో సర్వదేవగణాలూ, అగ్నిహోత్రుడూ, వాయువూ, వజ్రధారి దేవేంద్రుడూ, పాశహస్తుడయిన వరుణుడూ, సూర్య, చంద్రులూ, త్రినేత్రధారి శివుడూ, అశ్వినీదేవతలూ నాకు సర్వసిద్ధి యివ్వాలి. సర్వ భూతాలూ, భూతనాధులూ, నా యత్నానికి తోడుపడాలి. ప్రసన్న చంద్ర బింబం వంటి మోముగల జానకీదేవి నాకు కనిపించాలి.

పరమ దుష్టుడూ, నీచుడూ, క్రూరుడూ అయిన ఈ రావణునిచే అపహరింపబడిన జానకీదేవిని ఎలా చూడగలనో అనుకుంటూ అశోక వనంవైపు సాగుతున్నాడు.

అశోకం

రావణ భవన ప్రాకారం వదిలి అశోకవనంలో ప్రవేశిస్తున్నాడు. ఒక్కసారి శరీరమంతా పులకించి, తెలియని సంతోషం ఆవహించింది.

వసంత ప్రారంభవేళ వికసించిన పూలతో నిండిన తరుషండం. పొన్న, మామిడి, అశోక, సంపెంగ వృక్షాలు గుంపులు గుంపులుగా వున్నాయి.

నారి సారించి విడచిన బాణంలా దూసుకుపోయాడు. రంగురంగుల పక్షులు, ఎన్నెన్నోరకాల మృగాలు, తుమ్మెదలు, కోకిలలు, నెమళ్ళు.

ఆయన గమన వేగానికి పక్షులన్నీ నిద్రలేచి, రెక్కలాడిస్తుంటే పాలవృక్షంమీది పూలు వానజల్లులా రాలి, అవి శరీరంనిండా పడగా హనుమంతుడు పుష్పపర్వతంలా ఉన్నాడు.

పుష్పాలంకృతుడై విహరించే వసంతుడివలె ఉన్నాడు. పూలతో నిండిన ఆ వనభూమి రకరకాల ఆభరణాలతో అలరారే సుందరీమణిలా ఉంది.

ఆకులు రాలిన కొమ్మలు, పూలు, పండ్లులేని శాఖలతో ఆవృక్షాలు వస్త్రాభరణాలు కూడా ఓడిన జూదరిలా ఉన్నాయి.

ఆయన తన వాలంతో, దీర్ఘబాహువులతో, పాదాలతో మర్దించిన వృక్షాలు శరీరంమీద గంధపుపూత రాలిపోయి, జుట్టువిరబోసుకుని, దంతక్షత, నఖక్షతాలతో నిండిన యువతిలా ఉన్నాయి.

వింధ్యగిరిమీద వర్షామేఘాలు ప్రచండ వాయువుతో చల్లాచెదురయినట్లు, హనుమంతుని విహారగమన తీవ్రతకు ఆ వనంలోని లతలన్నీ చెదిరి పోతున్నాయి.

తిరుగుతూ చూస్తున్నాడు హనుమంతుడు.

సువర్ణ, మాణిక్య, రజత కాంతులీనే ప్రదేశాలు.

స్ఫటిక సోపానాలతో దిగుడుబావులు.

వాటినిండా కలువలు, కమలాలు.

హంసల, చక్రవాకాల, చాతకాల కలస్వనాలు. అమృతమధురంగా

ఉండే జలాలు. అందమయిన గిరిశిఖరాలు. వాటిమీద వృక్షాలు, చుట్టూ శిలామండపాలు, ప్రియుని ఒడినుండి దూకుతున్న ప్రియురాలివలె ఆ గిరిశిఖరం నుండి జారుతున్న సెలయేరు. నదిలోకి వంగినకొమ్మలుగలవృక్షాలను చూస్తుంటే, ఎంత కోపం వచ్చినా ప్రియుని విడిచి పోకూడదమ్మా, అని వారించే ఆత్మ బంధువుల్లా వున్నాయి. ఒకవంకదూకి,మరొకవంకకు తిరిగిన ఆ యేరు. కోపంవదలి పసన్నురాలై భర్తను చేరిన ప్రేయసిలా ఉంది.

ముత్యాలకాంతి యిసుకతో, మణిసోపానాలతో చల్లని పీటతో అంరారే దిగుడుబావి. విశ్వకర్మ నిర్మించిన క్రీడావనాలు. భవనాలు, తెల్లని గొడుగులు, బంగారు వేదికలు, సెలయేళ్ళు, శింశుపావృక్షాలు.

అగ్ని కాంతులీనే వృక్షంమీద తిరిగే హనుమంతుడు మేరుపర్వత దీప్తంతో వెలిగే సూర్యునివలె ఉన్నాడు.

గాలి కదిలితే చిరుగంటల మ్రోతలీనే శింశుపావృక్షం అధిరోహించాడు. అది లేత చివుళ్ళతో, మొగ్గతొడిగి. వికసిత సుమాలంకారంతో ఉంది.

జానకీదేవి రామదర్శన కాంక్షతో యీ పరిసరాలలో తిరుగుతూ ఉండాలి. ఈచుట్టుప్రక్కల అంతా పొగడలు, సంపెంగలు. మంచిగంధపు తరువులు, జలపక్షి సమూహంతో పద్మసరోవరం.

వనశోభలెరిగిన ఆరాఘవహృదయేశ్వరి,రామవిరహ బాధతోచిక్కి యీ వనానికే వస్తుంది. జనకరాజనందన, రామచంద్రునిఅర్ధాంగిని వనవాసప్రియ, సంధ్యాసమయ విధ్యుక్తకార్య నిర్వహణకై శుభ్రమైన జలాశయం దగ్గరకు వచ్చి తీరుతుంది. ఆవిడ జీవించివుంటేయిక్కడకు రాకుండా ఉండదు. అనుకుంటూ శింశుపావృక్షం మీదనుంచి పరికిస్తున్నాడు హనుమంతుడు.

సీతాసందర్శనం

శింశుపావృక్షం మీదినుంచి చూస్తుంటే వనంఅంతా స్పష్టంగాగోచ రిస్తున్నది. ఋతుభేదం లేకుండా చివుళ్ళతో, మొగ్గలతో పూలతోపండ్లతో అలరారే లతా, తరువులే.

విందుగా పూచిన అశోకాలతో రాత్రిపూటకూడా ఉదయ సూర్య శోభతో ఉంది. విరగబూచిన కొండగోగు పూలబరువుకి ఆగలేక నేలమీదికి వంగింది, కొమ్మరెమ్మ కనిపించకుండా విరిసింది అశోకం. అంగుళం ఖాళీ లేకుండా పూలు నిండిన మోదుగ కాంతులు మిరుమిట్లు గొలుపు తున్నాయి.

పున్నాగం, ఏడాకుల అరటి, సంపెంగ విరగపూసిసువాసనలమత్తు జల్లుతున్నాయి. ఆ వనంలో అశోకాలు బంగారు రంగువి, కొన్ని అగ్ని శిఖాసదృశాలు, దట్టంగా పెరిగి కొన్ని కాటుక రాసిలా ఉన్నాయి.

ఇంద్రుని నందనవనంలా, కుబేరుని చైత్రరథవనంలా దివ్యంగా వున్న ఆవనం పూవులనే నక్షత్రాలతో నీలాకాశంలా, రత్నాకరంలా. మనోహర పరిమళభరితమయిన గంధమాదనంలా వుంది.

ఎదురుగా ఒక ప్రాసాదం వేయిస్తంభాలతో కైలాసగిరిలా ఉంది.
పగడాల మెట్లతో బంగారు వేదికలు.
ఆకాశాన్ని అంటే ఎత్తు.

శుక్లపాడ్యమినాటి చంద్రరేఖవలె, ఉపవాసాలతో కృశించిన దీన వదనంతో, మలినవస్త్రధారిణియై, రాక్షసీజనపరివృతయై, పొగక్రమ్మిన అగ్నిజ్వాలవలె, పచ్చనివస్త్రం ధరించి, కుజగ్రహ పీడితమైన రోహిణి నక్షత్రంలా, క్రూరమృగాలమధ్య ఆడులేడిలా, పల్లెత్రాచువంటి జడతో ఉన్న విశాలనయనను చూశాడు.

చూచి చూచి;

ఈవిడ సీత అయి వుండాలి. ఔను–నాడు రావణుడు తీసుకు వచ్చే టప్పుడు తాను ఋష్యమూకంనుండి చూచిన వనితారత్నం ఇలానేఉంది.

చంద్రవదనం, భ్రూమధ్యం, దేహకాంతి, పద్మదళనయన, బింబాధర, రతీదేవిలా ఉన్నది. నియమనిష్ఠలతో ఉన్న తాపసివలె భయంకపితయై రోజాతూన్న నాగరాజ పత్నిలా ఉంది.

సందిగ్ధమయిన స్మృతిలా, క్షీణ సంపద వలె, ప్రతిహతమయిన ఆశలా, విఘ్నమైన కార్యంలా, కలుషమైన బుద్ధిలా, చెదరిన శ్రద్ధవలె, అపవాద దూషితమైన కీర్తివలె ఉన్నది.

రావణుడు అపహరించాడనే బాధతో కృశించింది. రాక్షస స్త్రీలు పెట్టే బాధలు పడలేనట్లుంది. బెదరిన లేడిపిల్లలా చూస్తున్నది.

కన్నీటితో, నిట్టూర్పులు విడుస్తూ, కారుమేఘాల మాటున చంద్రకాంతిలా, మననం లేక విస్మరించిన విద్యలా, వ్యాకరణ సంస్కారం లేక అనర్థద్యోతకమయిన వాక్కులా ఉంది.

జానకీదేవి ఏ ఏ అలంకారాలు ధరించేదని రాముడు వివరించాడో వాటి గుర్తులు కనిపించాయి.

అవే కర్ణాభరణాలు, అవే కంకణాలు. అవిగో మాణిక్యదీప్తులు, పగడాల కాంతులు, కొంచెం తగ్గి నల్లబడ్డాయి.

ఋష్యమూకంమీద పడవేయగా మిగిలిన నగలు కాబోలివి. నాడు ఆ నగలమూటకు కట్టిన పట్టుచీర చెరగు, ఈ చీరదే, ఇంతకాలంగా నలిగినా, మాసినా రంగు మాయలేదు.

ఈ కనకాంగి నిశ్చయంగా రామపత్నియే, ఈమె మనస్సు ఆయన మీదనే ఉన్నట్టుంది.

రాముని కీమెయందు జాలి– అబల బలాత్కృతయై అపహరింప బడినదని.

ఈమెయందు సౌమ్యభావం—తననే నమ్ముకుని వచ్చే కష్టాల పాలయిందని.

దుఃఖం-ఇటువంటి ఇల్లాలితో వియోగంవల్ల.

మదన తాపం- హృదయేశ్వరి దూరమయిందని.

వీరుభయుల మనస్సులు ఒకరియం దొకరికి లగ్నమై ఉండడం వల్లనే యింకా జీవించి ఉన్నారు వీరు.

ఈవిడ దగ్గర లేని దుఃఖంతో ఆయన ఎలాజీవించగలుగుతున్నాడో! ఓహో ఎంత దుర్భరమైన వ్యథ. అని సీతా సందర్శన సంతోషంతో నిండిన హనుమంతుని మనస్సు రామచంద్రుని అభినందించింది.

ఆలోచన

చూస్తున్న హనుమంతుని కన్నుంనీరు నిండింది. ఉత్తములయిన కుల గురు వృద్ధుల శిక్షణలో పెరిగిన లక్ష్మణుని వంటి వానికి పూజ్యుడు, గురువు అయిన రామచంద్రుని భార్యకు యిటువంటి క్లేశం కలిగిందంటే కాలం ఎంత బలీయమైనదో!

ఈవిడకు రామలక్ష్మణుల ధీరశక్తులు పూర్తిగా తెలుసు కనకనే అంతగా కలతపడడం లేదు. వర్షాకాలపు మేఘాలను చూచి గంగానది క్షోభిస్తుందా!

కుల రూప గుణ శీలాలలో యిద్దరూ సమానులే. ఈమెకు ఆయన, ఆయనకు ఈవిడ తగినవారు.

ఈ విశాలాక్షి కోసం వాలిని నేలకూల్చాడు రాముడు.

రావణ సముడయిన కబంధుణ్ణి హతమార్చారు.

విరాధుడికీ అదే గతి పట్టింది. వాడేం తక్కువవాడా! శంబరాసురు

సంతటివాడు. భీకరాకారులయిన ఖర దూషణాదులసేన పదునాలుగు వేలు జనస్థానంలో నామరూపాలు లేకుండా పోయింది. యీవిడకోసం.

వానరేశ్వరుడైన వాలిని నేలకూల్చి సుగ్రీవునికి పట్టాభిషేకం జరిపింది యీవిడ కోసమే. నదీ నద సాగరాలు లంఘించి లంకానగరాన్ని నేను చూడగలిగానంటే ఈ యిల్లాలి వల్ల కాదా!

యీవిడకోసం రామచంద్రుడు ముల్లోకాలూ తలక్రిందులు చేసినా ఆశ్చర్యంలేదు. జనకరాజనందనతో చూస్తే త్రిలోకాధిపత్యం గడ్డిపరక. ధర్మపరుడైన జనకుని పుత్రిక, పతివ్రతా శిరోమణి.

విదేహాధీశుడు యజ్ఞంకోసం నాగలిపట్టి దున్నుతున్నవేళ ఆ పద్మ పరాగ సమధూళి నుంచి బైటపడ్డ దీవిడ.

పూజ్యుడూ, పరాక్రమోపేతుడూ అయిన దశరథుని యింటికి కీర్తి తెచ్చిన పెద్దకోడలు.

ధర్మజ్ఞుడు, కృతజ్ఞుడు, ఆత్మవేత్త అయిన రాముని ప్రియపత్ని యీ రాక్షసీజన మధ్యంలో పడింది. భర్తృవాత్సల్యంతో, సర్వరాజభోగాలూ విడిచి అరణ్యక్లేశా లనుభవించడానికి ఆయనతో వచ్చిన వుత్తమురాలు.

కందమూలఫలాలు తింటూ భర్తను సేవించుకున్నది, ఎన్నడూ క్లేశాలు ఎరుగనిది, ఈనాడింతటి అవస్థ అనుభవిస్తున్నది.

శీలసంపన్నయైన యీవిడ కోసం రాము డెదురు చూస్తున్నాడు. ఈవిడ దొరికితే భూమండలమంతా పాలించిన సంతోషం కలుగుంది రామునికి.

ఇక్కడ బంధుజనం లేరు, భోగాలు లేవు. అయినా జీవించ కలుగుతున్నదంటే రామసమాగమకాంక్ష కాక వేరేమున్నది.

చుట్టూ వున్న రాక్షసగణాన్ని కాని, పూల తీవెలనుకాని చూస్తున్నట్లులేదు, రామదర్శనమందే ఏకాగ్రమై ఉన్నది ఈవిడ మనస్సు.

పద్మనయనను, సుఖభోగార్హను యీ దశలో చూస్తుంటే నా మనస్సు చింతామయ మవుతున్నది.

రామలక్ష్మణుల రక్షణలో ఉండవలసిన భూజాత యీ వికృతాకార జనం మధ్యలో ఉన్నది. మంచు దెబ్బతిని వాడిన పద్మంలా దుఃఖపరంపరతో కృశించి, ప్రియుడు దూరమయిన చక్రవాకిలా దీనంగా ఉంది.

విందుగా పూసిన పూలబరువుతో, వంగిన కొమ్మలతో ఉన్న అశోకం యీవిడకు సంతోషాన్ని కలిగించడం లేదు. మంచుపొరల అడ్డంలేని శీతకిరణుడుకూడా యీమెకు సుఖం ప్రసాదించలేక పోతున్నాడు. అలా ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు హనుమంతుడు.

రాక్షసీగణం

నీలి కాంతుల జలాలున్న సరోవరంలో హంస ప్రవేశించినట్లు కలువపూ గుత్తివంటి చంద్రుడు ఆకాశంలో దిగువకు వచ్చి నిర్మలప్రభలతో చల్లగా సోకుతూ హనుమంతునికి తోడు పడుతున్నాడు. ఆ సమయంలో శోకభారంతో ఉన్న సీతాదేవి నీట మునిగిన నావలా ఉంది.

చుట్టూ ఉన్న రాక్షస స్త్రీలవైపు ఆయన దృష్టి మరలింది.

ఒకే కన్ను కలది.

ఒకే చెవి గలది.

ఒకదానికి చెవులులేవు.

మరొకతెకు మేక చెవులు.

ఒకదాని ముక్కు శిరసువైపు తిరిగి ఉంది.

ఏనుగు తలకాయ, బారెడు పొడవైన కంఠం, తెగిన కేశాలు. కేశాలే

లేనిది, కంబళీజుట్టు, వ్రేలాడిపోయిన చెవులు, మదురు,పొట్ట, వక్షోజాలు, పెదవులు,బుగ్గలు,అంతేకాదు ఒకతెకు మోకాళ్ళుకూడా వ్రేలాడుతున్నాయి.

పొట్టిది, బాగా పొడుగుది, గూనిది. మరుగుజ్జుది, వికటంగా ఉండేది, వంగిన మొఖం. పచ్చని కళ్ళు, వికృత ముఖం........

కొందరు పచ్చరంగు, మరికొందరు నల్లరంగు. కలహ ప్రీతితో కొందరు, క్రోధభావంతో కొందరు—ఇనప శూలాలూ,ముద్గరాలూ ధరించి కొందరు.

పంది ముఖాలూ, లేడి తలకాయలు, పులిశీర్షాలు, నక్క మొహాలు, దున్నపోతు రూపాలు, ఏనుగుపాదాలు, గుర్రపు డెక్క కాళ్ళు, లొట్టిపిట్ట కాళ్ళు, లోపలకుపోయిన తలకాయలతో కొందరు. గాడిద,గుర్రం, ఆవు, ఏనుగు, సింహాల చెవులతో కొందరు.

ముక్కు లేనివారు, అర్ధ ముక్కులవారు, పెద్ద ముక్కులు, కుంభ కుచాలు, కుండ కడుపులు, అందరూ క్రోధంతోనే ఉన్నారు.

సురాపానం.

మాంస భోజనం.

నిరంతరం ఆడేపని, వారి మధ్య సీతాదేవి.

పుణ్యక్షయమై నేలకు జారిన నక్షత్రంలా ఉంది.

ఏ అలంకారమూ లేకున్నా భర్తృవాత్సల్యమే భూషణంగా కనిపిస్తున్నది.

సింహాల మధ్య ఆడు ఏనుగులా ఉంది.

శరత్కాల మేఘం, వెనుక చంద్రకళలా, తీగలేని వీణలా, ధూళి పట్టిన తామర పూవులా, పాతివ్రత్యమే రక్షగా వుంది.

దుఃఖ రాశిలా వుంది.

సీతాదర్శనంతో మనస్సు క్లేశరహితమై రామచంద్రునికి, లక్ష్మణ స్వామికి అభివాదం చేసి ఆ చెట్టుకొమ్మల్లో రహస్య ప్రదేశానికి చేరాడు హనుమంతుడు.

రావణప్రవేశం

తెలతెల వారుతున్నది. యజ్ఞకార్య నిష్ణాతులైన సమర్థులయిన వేద వేత్తల వేదపఠనం. దానిని అనుసరిస్తూ మంగళవాద్య ధ్వనులు వస్తున్నాయి.

అప్పుడు నిద్రలేచిన దశకంఠుడు సీతాదేవిమీద కాంక్షతో శయ్య దిగినాడు. జారిన ఆభరణాలూ వస్త్రాలూ సరిచేసి, నూతన వస్త్రాభరణాలంకృతుడై అశోకవనానికి బయలుదేరాడు.

ఘణఘణిత సువర్ణ తోరణాలతో అందారే ఉద్యానవన సీమను దాటి వస్తున్న రాక్షసేంద్రుని వెంటవచ్చే అప్సరసల వలె నాయికలు గంధర్వ కామినులు ఆయన వెనుక బయలుదేరారు.

కొందరి చేతుల్లో బంగారు కాగడాలు, కొందరి హస్తాల్లో తెల్లని వింజామరలు, మరికొందరి కరాల్లో తాళవృంతాలు బంగారు కుంభంలో పవిత్ర జలాలతో కొందరు, మరికొన్ని రత్నపీఠాలతో, ఖడ్గపాణులై కొందరు:

రత్నమయ పాత్రలో ఆసవం నింపి ఒకతె.
చంద్రకాంతులీనే వెండి గొడుగుతో మరొకతె.

అందరూ నిద్రమత్తులో అలసిన కమలంవారే.

వారందరూ మేఘాన్ని అనుసరించే మెరుపులవలె ఉన్నారు. చెదరిన కేశపాశాలు, అస్తవ్యస్తమయిన హారమాలికలు, జారిన మంచి గంధపు పూతలు, చిరుచెమటలు చిందిన వదనాలు.

అందరూ రావణ ప్రియభామలే: ఎంతో గౌరవంతో, కామంతో సేవించేవారే. ఆయన మాత్రం సీతనే వాంఛిస్తున్నాడు నెమ్మదిగా అడుగులు వేస్తున్నాడు. వస్తున్న వనితామణుల అందెల రవళులు, వస్త్రాలపు గంధం స్వనలు హనుమంతుని చెవిసోకాయి.

మహానగా దర్శనీయమైన తైలంతో తడిపిన వస్త్రాలు చుట్టిన కాగడాల కాంతులతో వన ప్రవేశం చేశాడు రావణుడు. మదోద్రిక్త మదంతో ఎరుపెక్కిన నేత్రాలున్నవాడై రావణుడు కళత్రావసం చేతిలో లేని మన్మథుని వలె ఉన్నాడు.

అమృత మథనసమయంలో పుట్టిన మధుగణతేజస్సు ఉత్తరీయము ఆయన భుజకీర్తులలో చిక్కుకుంటుంటే దాన్ని విలాసంగా సవరిస్తూ ముందుకు వస్తుంటే హనుమంతుడు ఆకుల గుబురులో చేరాడు.

రావణ ప్రియకాంతలు కదిలినారు.

అలంకారశోభితమై, రంగురంగుల కాంతులతో ఉండే ప్రియవనంతమును నక్షత్ర మధ్యంలో చంద్రునివలె ఉన్నాడు.

ఓహో! అంతఃపురంలో మహాపరాక్రమవంతుడు [illegible] రీతిదేనా! అనుకున్నాడు.

ఆ తేజస్సంపదని ఒక్కమారు మారి గమనించి [illegible] చెట్లో దాగి చూస్తున్నాడు. మారుతి అలవ [illegible] చూస్తున్నాడు రావణుడు

జానకీదేవి

రూప యౌవన సంపన్నుడూ, సర్వాలంకార భూషితుడూ అయిన రావణుని చూస్తూనే పెనుగాలిలో అరటి మొక్కలా కంపిస్తూ, కాళ్ళూ చేతులూ ముడుచుకుని కూర్చుంది సీతాదేవి.

విపరీత దుఃఖంతోఉన్న ఆవిడ మహాసముద్రంలో మునిగిపోయిన నావలా వుంది.

వ్రత నియమంతో, ఏ ఆస్తరణం లేకుండా నేలమీద కూర్చున్న ఆ ఇల్లాలు చెట్టునుండి విరిగిపోయిన కొమ్మలా వుంది.

ధూళీ ధూసరిత దేహంతో, బురద నిండిన తామరతూడులా ఉంది. తన మనస్సునెరిగిన రాముని దగ్గరకు మనస్సుతో ప్రయాణం చేస్తున్నది. రామునిమీదనే సర్వమూ లగ్నం చేసుకుంది. మంత్రబద్ధమయిన ఆడ త్రాచులా, ధూమకేతువు ఆవరించిన రోహిణీ తారలా కనిపిస్తున్నది. ఆచార కుశలశీల సంపన్నయై ప్రభవించి అనాచార పీడిత యైనట్లుంది.

శిథిలమయే కీర్తిలా, అవమానిత శ్రద్ధవలె, క్షీణ ప్రజ్ఞలా, నెరవేరని ఆశలా, శూన్యమయిన భవిష్యత్తులా, ఎదురు తిరిగిన శాసనంలా, ప్రమాద సమయంలో మండే దిగంతంలా, దొంగిలింపబడిన పూజా ద్రవ్యంలా, నలగద్రొక్కిన తామరతూడులా, సర్వశూరులూ కూలిన సేనలా, చీకటి చుట్టుముట్టిన వెలుగులా, ఎండిన నదిలా, ఉద్వేసిన వేదికలా, ఆరిన అగ్నిలా, రాహువు నోట చంద్రునిలా, ఆకులూ,పూవులూ పెల్లగించిన ఏనుగు తొండంతో చెల్లాచెదరయిన మృణాళనాళంవలె.

కృష్ణపక్షపు రాత్రిలా,
ఎండవేడికి వడలిపోతున్న తామరతూడులా,
గజరాజు బంధితుడు కాగా దుఃఖించే ఆడ ఏనుగులా,

మేఘాలు లేనిచోట వనంలా. ఉపవాస దుఃఖంతో కృశించి, దీనురాలై అల్పాహారంతో పవోధనంతో తన భర్తవల్ల దశకంఠుడు పరభూతుడు కావాలని అంజలిబంధంతో ప్రార్థిస్తున్నట్టుంది.

పవిత్ర చరిత్ర కల ఆ ధవళాయతనేత్రను సంహరించేటట్లు చూశాడు రావణుడు.

రావణప్రణయం

రావణుడు మధుర వాక్యాలతో తన ప్రణయ ప్రార్థన ప్రారంభించాడు.

ఓ సుందరీ! ఎందుకింత భయం? భయంతో నీ సౌందర్యం అంతా దాచుకుంటావు దేనికి? సర్వలోకాలనూ ఆకర్షించే నీ అందాన్ని అర్థిస్తున్నాను నన్ను ఆదరంతో ప్రేమించు.

ఇక్కడ మానవప్రాణిలేదు. నీ రెవరూ కామరూపశక్తి కలవారు కారు నీలానే మాకు కూడా ధర్మనీతి చాలా ఉంది.

పరస్త్రీలను బలాత్కరించడం, అపహరించడం. వారితో భోగించడం యిది రాక్షసజాతి ధర్మం. ఈ ధర్మనిర్వహణలో నేను అప్రమత్తంగా ఉంటాను. మరొక్కమాట.

నీ మనస్సు నన్ను కోరేవరకూ నేను నిన్ను ముట్టను. మదనతాపం నా మనస్సును ఎంత వేధించినా నీకు అంగీకారం అయే వరకూ నేను నిన్నేం చెయ్యను. నమ్ము. ఎందుకీ దుఃఖం? సుఖంగా నన్ను ప్రేమించు.

కటిక నేలమీద, మలిన వస్త్రంతో, నిష్కారణంగా ఉపవాసాలతో, ఏకవేణితో, ఎందుకు దీర్ఘాలోచనతో కాలం గడుపుతావు?

హాయిగా నా మాట విని, నన్ను అంగీకరించు.

రత్నాభరణాలు, సుగంధ, సుమమాలలు, చీనాంబరాలు, మణిమయ పీఠాలు, రకరకాల పానీయాలు, గీత, నృత్యగోష్ఠులు, హంస తూలికా తల్పాలు అన్నీ అనుభవించు.

నదీప్రవాహం వెనుదిరిగిరానట్లే, యౌవనం మళ్ళీరాదు.

సృష్టికర్త సర్వ సౌందర్యరాశిగా నిన్ను సృష్టించి విశ్రాంతి తీసుకున్నాడా అనిపిస్తున్నది. పితామహుడయిన బ్రహ్మకుకూడా కన్నుచెదిరే అందం నీది.

నీ శరీరంలోని అణువణువూ అత్యంత మనోహరమై నా కన్నులకు బంధం వేస్తున్నది. నామాటవిని నన్ను భర్తగా గ్రహించి నా రాణివాసానికి పట్టమహిషిగా ఉండదగిన దానవు.

దిగ్విజయయాత్రలో నేను తెచ్చిన రత్న మాణిక్యరాసులతో నా రాజ్యమూ నేనూ నీ అధీనంలో ఉంటాము.

సర్వనగరశోభితమయిన యీ భూమండలం అంతా మీ తండ్రి జనకుడికి దానం చేయమన్నా చేస్తాను.

ఈ భువనభవనంలో నన్నెదిరించి నిలువగల వీరుడులేడు. సురాసురులలో నాకు శత్రువై బ్రతికేవాడు లేడు.

ఈ ఆకారం విడిచి సర్వాలంకారభూషితవై యథేచ్ఛగా నాతో కూడి పానక్రీడలు సాగించు. నీ చిత్తం వచ్చినట్లు ధన, కనక, భూదానాలు చెయ్యి.

నా సంపదలు, యశస్సు చూశావుకదా! ఇటువంటి భోగాలు విడిచి నారబట్టలతో తిరిగే రాముడి కోసం బాధపడతావెందుకు? వానికి. సంపద లేదు, విజయకాంక్షలేదు, వనవాస, కటిక నేల మీద శయనం: అన్నిటినీ మించి అసలా మనిషి బ్రతికి వున్నాడో లేదో తెలియదు. కారుమేఘాల

వెనుకనున్న చంద్రకాంతిని చూడలేనట్లే నిన్ను రాముడు చూడడానికి కూడా శక్యం కాదిప్పుడు.

ఇంద్రహస్తగతమయిన కీర్తి హిరణ్యకశిపుడికి అందుతుందా? అలానే నాచేజిక్కిన నిన్ను రాము డందుకోలేడు.

ఓ చారునేత్రి! గరుత్మంతుడు వాడిగోళ్ళతో పామును పట్టినట్లు నీ అందంతో నన్ను హరిస్తున్నావు.

ఈ దశలో నిన్ను చూస్తూంటే నా మనస్సు వికలమై నా అనుంగు భార్యలను కూడా ఆదరించలేక పోతున్నది.

సర్వగుణలక్షణాలతో శోభించే నా అంతఃపుర స్త్రీలందరికీ నువ్వు యాజమాన్యం వహించు.

దేవలోకంలో అప్సరసలు లక్ష్మీదేవిని ఆరాధించే రీతిలో నా నారీజనం నిన్ను పూజిస్తారు.

నా సంపద కుబేరుని సంపదకు మించినది. అదంతా నీకు ధార పోస్తాను తపో బల పరాక్రమాలలో, యశస్తేజస్సులలో సంపదలలో రాముడు నా గోటికి పోలడు.

ఓ లలనా! హాయిగా అనవపానం చెయ్యి, స్వేచ్ఛా విహారంతో క్రీడాభోగా లనుభవించు. ఈ రాజ్యశ్రీ అంతా నీది. నీతోపాటు నీ బంధు కోటి కంతకూ యీ భోగాలు అనుభవించే అదృష్టం కలిగించు.

వికసించి సువాసలీనే పూలతోటలలో,సముద్రతీరవనాలలో సర్వాలంకారభూషితవై నాతో సుఖాలు అనుభవించు.

తృణప్రాయం

రావణుని ప్రలోభపూరిత కామప్రసంగం విన్న సీత, ఎదురుగా ఉన్న గడ్డిపరక తీసి రావణుని ముందుంచి,భయకంపితయై దీనస్వరంతో-

నీ మనస్సు నీ నారీజనంమీద నిలుపుకో! పాపికి సత్ఫలితాలు దొరకవు, అలానే నీకు నేను అందను.

నా పుట్టినిల్లు, నే మెట్టినిల్లు పరమ పవిత్రమయినవి. నేను అకార్యము చెయ్యను, అంటూ ముఖం ప్రక్కకు తిప్పి:

సజ్జనధర్మాన్ని, వారి నియమాలనూ విస్మరించకు. నేను పతివ్రతా ధర్మశీలను. పరస్త్రీని. నన్ను భార్యగా భావించడం నీకు తగదు. నీ భార్యలతో నువ్వు సుఖంగా ఉండు, వారి రక్షణ నీ కెంత ముఖ్యమో నా రక్షణ నా భర్తకంత ప్రధానం.

కట్టుకున్న భార్యతో తృప్తిపడని వానిని చపలచిత్తునిగా, ఇంద్రియ నిగ్రహంలేనివానిగా భావించి పరాభవిస్తారు. స్త్రీలు.

ఈ లంకానగరంలో సత్పురుషులే లేరా? ఉన్నా వారిమాట నీ చెవి కెక్కటంలేదా! సదాచార విరుద్ధంగా నీ బుద్ధి ఇంతటి విపరీతానికి ఒడిగట్టిందేం? ఆత్మజ్ఞానశూన్యుడై, దురాచార పరుడైన రాజువల్ల రాజ్యం నాశన మవుతుందని ఎరుగవా?

సర్వసంపదలతో అలరారే యీ లంకానగరం నీ దురాచారాలవల్ల త్వరలో నశిస్తుంది. దూరదృష్టి లేకుండా నువ్వుచేసే పాపకర్మలు నిన్ను బలిగొన్న రోజున సర్వభూతకోటీ సంతోషిస్తుంది. ఈనాడు నీ దుర్మార్గాలకు తలవంచిన వారందరూ ఆడిపోసుకునే రోజు రాకపోదు. ఆనాడు దైవం తమను అనుగ్రహించి నిన్ను కడతేర్చిందని సంతోషిస్తారు.

నీ సిరి సంపదలు నన్ను వంచించవు. సూర్యుని వీడని కాంతిలా రాముని వెన్నంటి నేనుంటాను, సర్వలోకనాథుడైన శ్రీరామచంద్రుని భుజసీమ ఆధారంగా శయనించే నేను మరొకరిని తాకను. ఆత్మజ్ఞానియైన విప్రునికి లభించే వేదవిద్యవలె నేను రాముని సంపదను. ఈ దుఃఖసాగరము నుండి నన్ను ఉద్ధరించి రాముని దగ్గరకు పంపు.

నీకు జీవితంమీద ఆశవుంటే రామునితో స్నేహం చేసుకో, ఆయన ధర్మాత్ముడు, శరణాగత వత్సలుడు. ఇంద్రియ దౌర్బల్యాలకు లొంగకు. నన్ను నా భర్త దగ్గరకు పంపితే నీకు శ్రేయస్సు కలుగుతుంది. లేదా నీ మరణం తథ్యం.

ఇంద్రుని వజ్రాయుధాన్ని తప్పించుకోవచ్చు.
యమపాశాన్ని వదలించుకోవచ్చు.
కాని రామబాణానికి తిరుగులేదు.

అగ్ని శిఖలు జిమ్మే మహాసర్ప ముఖాలవలె, రామ, లక్ష్మణుల నిశిత బాణాలు ఇక్కడ పడక తప్పదు. ఈ నగరంనిండా రాబందులు చేరి నీ రక్షస జనాన్ని పీక్కుతింటాయి. రామగరుత్మంతుడు రక్షస సర్పాలను తన వాడిగోళ్ళ బాణాలతో చీల్చి చెండాడుతాడు.

రాక్షసలక్ష్మిని మూడడుగుల వామనుడు హరించినట్లు శత్రు నాశన సమర్థుడయిన రాముడు రాక్షసశక్తిని నశింపజేసి నన్ను తీసుకువెడతాడు.

జనస్థానంలో నీ రాక్షసబలాన్ని ఆయన సర్వనాశనం చేసినప్పుడు ఎదుర్కొలేని అసమర్థుడవు. వారు ఆశ్రమంలో లేనప్పుడు వచ్చావుకనక యీ పని చెయ్యకలిగావు.

వారి కంటపడితే పెద్దపులులముందు కుక్కలా అయ్యేవాడవు. వృత్రాసురుడు ఇంద్రుని నిగ్రహించలేనట్లే నువ్వు రామలక్ష్మణులను ఎదుర్కొలేవు. సూర్యరశ్మి జలాశయాలను ఆవిరిచేసేటట్లు రామలక్ష్మణులు నిన్ను ప్రాణహీనుని చేస్తారు.

కుబేరునిలయంలో దాగినా, వరుణాలయంలో శరణుపొందినా, పిడుగుపడిన చెట్టువలె నీకు రామబాణంతో చావు తప్పదు. అంటున్నది సీత.

8)

రావణుని క్రోధం

జానకి పలుకులలో పారుష్యం భరించలేక రావణుడు.

నెమ్మదిగా మాట్లాడి వశం చేసుకుందా మనుకుంటూ, ప్రేమగా మాట్లాడుతుంటే పరాభవిస్తున్నావు.

నీ మీది అనురాగం నా క్రోధతీవ్రతను హరిస్తున్నది. కాముకుడికి దయ, ప్రేమ ఎక్కువగా ఉంటాయి. అందువల్లనే నిన్ను ఏమీ చెయ్యకుండా వదలవలసి వస్తున్నది. లేకుంటే ఎప్పుడో నిన్ను కడతేర్చి ఉందును.

ఇంక నీకు రెండు మసాల గడువుంది ఈ లోగా నువ్వు నా శయన మందిరంచేరి నన్ను భర్తగా గ్రహించావా, మేలు.

కాదంటే — నిన్ను ఉదయపు ఫలహారానికి వండించేస్తాను. అంటూంటే రావణుని వెంట వచ్చిన దేవ, గంధర్వ కన్యలు దుఃఖంతో సీతను చూస్తూ, అటువంటి ప్రమాదం రాదని హస్త, నేత్ర సంజ్ఞలతో ధైర్యం కలిగించారు.

గుండె దిటవు చేసుకుని సీతాదేవి : రావణా! ఈ అకార్యం నుంచి నిన్ను సత్క్రమ మార్గాన నడిపించేవాడు ఒక్కడూ యీ లంకలో లేడు. అంటే నీ పరిజనులందరూ నీ నాశనాన్నే కోరుతున్నారు. ఇంద్రునికి శచీదేవివలె నేను రాముని ధర్మపత్నిని. నన్ను వాంఛించేవాడు ముల్లోకాలలో ఉండడు, నీకే పుట్టింది ఈ దుర్బుద్ధి.

ఆయన క్రోధాగ్ని నుంచి నువ్వు తప్పించుకోలేవు.

నువ్వెరుగుదువో! ఎరగవో!

ఆయన మత్తేభం.

నువ్వు చెవులపిల్లివి.

ఈ క్షణంవరకూ నువ్వు ఆయన కంటబడలేదు కనుక సిగ్గులేకుండా తిరుగుతున్నావు, నిర్భయంగా.

నావంటి పతివ్రతను దుష్టబుద్ధిలో చూచిన క్షణంలోనే నీ కళ్ళు నేల రాలవలసింది. ఈ దుర్భాషలాడే నీ నాలుక యీ పాటికే ఊడిపోవలసింది. రామాజ్ఞలేదు. కనక, పాతివ్రత్య నియమానుసారం నేను నిన్ను బూడిద చెయ్యకుండా వదలిపెట్టాను.

ఇంతకూ నీ చావుకోసమే నన్ను అపహరించి తెచ్చావు. యక్షేశుడయిన కుబేరుని సోదరుడవు.

మహాశూరుడవుకదా! ఇలా వంచనతో పర దారాపహరణ నీచ కార్యం ఎందుకు చేశావు? అని అంటుంటే రావణుడు తన అరుణ నయనాలు మరింత ఎరుపెక్కించాడు. జిహ్వాగ్రహం మండుతున్నట్టుంది. ఉత్తుంగ భుజద్వయంతో రెండు శిఖరాలతో అలరారే మందరగిరిలా ఉన్నాడు.

సర్వాంగాలకృతుడై వసంతునిలా ఉన్నా ఆ శ్రీవకోధంలో శ్మశానచైత్యంలా ఉన్నాడు. కుపిత భుజంగం బుసకొడుతూన్నట్టు నిట్టూర్పులు విడుస్తూ.

సూర్యకాంతి సంధ్యాతిమిరాన్ని చెదరగొట్టేట్లు నిన్ను భస్మం చేసేస్తాను, అని అక్కడి రాక్షస స్త్రీజనాన్ని సాభిప్రాయంగా చూస్తూ: ఎలా అయినా సీత మనస్సు మార్చండి. సామ, దాన, భేదాలకు లొంగక పోతే దండోపాయం సాగించండి, అని భయంకరాకారంతో సీతవైపు తిరిగాడు.

అప్పుడు ధాన్యమాలి అనే నారీమణి చక చక రావణునిచేరి, గాఢంగా కౌగిలించుకుని: నాథా! కృశించి, దీనంగా పడివున్న ఈ మానవ ప్రాణితో నీ కేమిటయ్యా? నాతో భోగించు. దీనికి నీ భోగాలు అనుభవించే యోగంలేదు. మనమీద యిష్టంలేని వారితో పెడితే శరీరతాపమే తప్ప సుఖం లేదు. నిన్ను కోరేవారితో భోగం తృప్తినిస్తుంది. అని పొగుడుతూంటే, రావణుడు అట్టహాసంచేసి వెనుదిరిగాడు, ఆయనతో వచ్చిన వారందరూ అనుసరించి వెళ్ళారు.

ధర్మనిష్ఠురా లయిన జానకీదేవి గజగజ వణకుతూ ఉండి పోయింది.

• • •

రాక్షస ప్రవృత్తి

రావణుడు అంతఃపురం చేరాడు.

రాక్షస స్త్రీలందరూ సీతను చుట్టుముట్టి క్రోధంతో: మా ప్రభువు రావణుడంటే ఎవరనుకుంటున్నావో, పులస్త్య వంశంలో ప్రభవించిన మహామహుడు. అటువంటి ఉత్తమ పురుషుని వరించడానికి బాధపడతా వేమే! అని గర్జించిందొకతె.

ఏకజట: ప్రజాపతులు ఆరుగురు. వీరందరూ బ్రహ్మమానసపుత్రులు. వారిలో నాలుగవవాడు పులస్త్యుడు. ఆయన కుమారుడు విశ్రవసువు మహాతేజశ్శాలి, మహర్షి, వీరి కుమారుడు మాప్రభువు. రావణుడు. ఆయనను వరించడం నీ అదృష్టం.

హరిజట: దేవతా శ్రేష్ఠులను జయించిన మా రాక్షస ప్రభువే నీకు యోగ్యుడయిన భర్త.

ప్రఘస: మహావీరుడు, శూరుడు. యుద్ధరంగంలో వెన్ను చూపని మహా యోధుడైన మా మహారాజును వరించడానికి సంకోచం దేనికి? ఆయన తన ప్రియురాండ్రను విడిచి నిన్నే దగ్గరకు తీసుకుంటాడు. వేల సంఖ్యలో ఉన్నారు, ఆయనకు భార్యలు. వారినీ, మణి, రత్న శోభితమయిన అంతఃపురాన్నీ కాలదన్ని నిన్నే ఆరాధిస్తాడాయన.

వికట: దేవ, నాగ, గంధర్వ, రాక్షసవీరులను మన్ను కరిపించిన మా మహారాజు నీకోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు. అటువంటి శ్రీమంతునితో

ఉండడానికి ఎందుకంగీకరించవు?

దుర్ముఖి: ఆయనకు భయపడి సూర్యుడు తీవ్రంగా విజృంభించలేడు:

వాయువు ప్రచండంగా చలించదు.

లతలు, తరువులు పూలవానలు కురుస్తూంటాయి.

అవసరానికి మించి మా లంకలో మేఘాలు వర్షించవు.

అంతటివాడు మా ప్రభువు, నా మాటవిని ఆయనను వరించు లేదా నీ ప్రాణాలుండవు.

సర్వ ప్రాణికోటికి ఆహ్లాదం కలిగించే రీతిలో సర్వభోగాలతో ఉంటుంది ఆయన అంతఃపురం. అక్కడకు వెళ్ళి హాయిగా వుండు.

నువ్వు మానవ స్త్రీవి కనుక మానవుడి భార్యవయ్యావు. కాని ఇప్పుడింక ఆ రాముడిమీద మనసు మార్చుకో.

త్రిలోకాలలోవుండే సంపదలతో వెలిగే మా రాక్షస ప్రభువుతో స్వేచ్ఛగా చరించు.

రాజ్యహీనుడు, ఎందుకూ కొరగానివాడు అయిన రాముని కోసం బాధపడకు, అని ఒక్కొక్కరే బెదిరిస్తూ బోధిస్తుంటే కన్నీట తడిసి సీత:

మీ మాటలు సర్వలోకాలకూ అసహ్యమైనవి. ఈ పాప కార్యానికి నా మనస్సులో చోటులేదు. మీరందరూ కలిసి నన్ను కాల్చుకు తిన్నా నేను మీ మాట వినను.

దీనుడయినా, రాజ్య హీనుడయినా రాముడే నా భర్త. ఇంద్రుని వెంట శచీదేవి, వశిష్ఠులతో అరుంధతి, చంద్రుని కూడి రోహిణి, అగస్త్యుల వారితో లోపాముద్ర, చ్యవనునితో సుకన్య.

సావిత్రీ-సత్యవంతులూ, శ్రీమతీ-కపిలుడు, మదయన్తీ సౌదాసులు కేశినీ-సగరులు, నల-దమయంతులు, అలానే నేను రామునితో ఉంటాను, అని నిశ్చలంగా చెప్పింది.

రాక్షస వనితలకు క్రోధం రేగింది. పరిపరి విధాల పరుష భాషలతో వేధిస్తున్నారు. శింశుపావృక్షశాఖలలో ఉండి చూస్తున్నాడు హనుమంతుడు.

ఆ క్రూరరూపిణులు పళ్ళు కొరికి, పెదవులాడిస్తూ, గంద్రగోళ్ళు పైకెత్తి.

ఇది మన ప్రభువుకు తగదు. అని గర్జించారు.

వారిలో వినతి: సీతా! ఇంతవరకూ చూపిన పతిభక్తి చాలు, సంతోషించాం. దేనికయినా అతి పనికిరాదు, నా హితవు ఆలకించు. దీనదశలో వున్న మానవభర్తను విడిచి, ఇంద్ర సమ పరాక్రమునైన మా రాక్షసేశ్వరుని వరించు. దివ్యభోగాలతో మహారాణిలా వెలుగుతావు. రాముడికెప్పుడో ఆయువు చెల్లిపోయింది. అటువంటి వాడికోసం బాధపడకు. నా మాట వినవో, నిన్ను చీల్చుకు తినెయ్యగలం.

వికట: ఓసి దుష్టురాలా! ఇంతవరకూ నీపాడుమాటలు వింటూ కనికరంతో వదిలిపెట్టాం. నువ్వెక్కడున్నావో తెలుసా? ఏ ప్రాణి దాటరాలేని సముద్రానికి ఈవలి ఒడ్డున రావణుని అంతఃపురంలో వున్నావు. నిన్ను దేవేంద్రుడుకూడా రక్షించలేడు. ఎందుకేడుస్తావు! నా మాట విను. సుఖంగా ఉంటావు-మా మహారాజుని వరించు. నవనవలాడే ఈ యౌవనం స్థిరంగా శాశ్వతంగా వుండదు. అది పోకుండానే సుఖసంతోషాలలో తేలియాడాలి.

చూశావా! ఉద్యానవనాలు, పర్వత, కాననాలు, మా ప్రభువు కనుసన్నలలో మెలిగే ఏడువేల మంది కామినీజనులు.......అన్నీ నీ కోపం యిస్తాడాయన. వినిపిస్తున్నదా నా మాట: వినకపోతే నీ గుండె చీల్చి తినేస్తాను.

చండోదరి: ఇదిగో యీ శూలం చూశావా! నిన్ను చూసిన నాటినుంచీ నీ గుండె చీల్చి ప్రేగులు చుట్టపెట్టి, తల పగలగొట్టి తినాలని నాలుక లూరుతున్నది.

ప్రఘస: ఓ సీతా! ఇంక నేను ఆలశ్యం సహించలేను. నీ గొంతు నులి

మేస్తాను. నువ్వు చచ్చిపోయావని మా మహారాజుకి చెపితే, హాయిగా అరగించండి. అని ఆజ్ఞాపిస్తాడు.

అజాముఖి: దీన్ని చంపి సమంగా పంచుకు తినాలి. ఈలోగా నంజుడికి మంచి పచ్చళ్ళు, త్రాగడానికి కల్లూ కావాలి.

శూర్పణఖ: నీ మాట సబబుగా ఉంది. అలా కానియ్యి సర్వ దుఃఖాలకూ విరుగుడయిన కల్లు తెప్పించండి. సుఖంగా త్రాగి దీని మాంసం తిని నికుంభిలాదేవి దగ్గర నాట్యం చేద్దాం.

ఇలా ఎవరికి తోచినట్లు వారు గర్జనలు సాగిస్తుంటే బెదరిన హృదయంతో శోకసాగరంలో మునిగింది జానకి.

విషాదం

భయంకర రూపాలు కల క్రూర రాక్షస స్త్రీల పరుష వాక్కులు వినలేక జానకీదేవి దుఃఖ సంతప్త హృదయంతో!

మీరందరూ నన్ను తినవచ్చు. నేను మీ ప్రభువును వరించను. అని మరింత భయంతో అశోకవృక్షం కొమ్మను గట్టిగా పట్టుకుని బొట బొట కన్నీరు విడుస్తున్నది.

పెనుగాలికి ఊగినలాడే లేత అరటి మొవ్వలా వణుకుతూన్న సీతాదేవి కేశపాశం అడు పాములా విల విలలాడుతున్నది!

రామా! లక్ష్మణా!

అత్తయ్యా కౌసల్యాదేవీ, సుమిత్రాదేవీ!

అనీ విచారిస్తూ: ఎంతటి వారికయినా కాలంచెల్లితే కాని మృత్యువు ప్రాప్తించదు, కాకుంటే నేనింతకాలం రామ విరహంతో యీ దుష్టరాక్షసీజన మధ్యలో జీవించగలిగేదానినా!

ఇంతకూ కారణం నేను చేసిన పుణ్యకర్మలు బహుకొద్దివయి ఉంటాయి. అవికూడా పూర్తి కానున్నాయి కాబోలు, కాగానే, గాలి దెబ్బకు సముద్రంలో మునిగే పడవలా అవుతుంది నా జీవితం. ఇప్పటికే ఈ జీవితం వరదనీటి దెబ్బతిన్న నది ఒడ్డులా ఉంది.

కృతజ్ఞతా స్వరూపుడు, ప్రియవాదీ, సింహపరాక్రమ సంపన్నుడు, సర్వజనమనోహరుడు అయిన నా భర్తను ధర్మాత్ములే దర్శించగలరు. రామునికి దూరమైన నా బ్రతుకు విషస్పర్శ తగిలిన దేహంలా ఉంది. ఏనాడు చేసిన పాపకర్మమో ఇలా బాధిస్తున్నది. ఇక యీ జీవితం వదిలెయ్యడం మంచిది. రాముడు వస్తాడనే ఆశలేదు. ఇష్టం వచ్చినప్పుడు జీవితం విడి చెయ్యలేని మానవ దేహంకంటే నీచమైనదిలేదు. ఎంతపరాధీనం ఈ దైన్య జీవితం!

నా భర్త ఆశ్రమం దగ్గర లేనప్పుడు ఈ రాక్షసుడు కామరూపంతో నన్ను వంచించి తీసుకు రాగలిగాడు, ఇప్పుడీ రాక్షస స్త్రీల మధ్యంలో ఈ బాధలు పడుతూ బ్రతకడం కష్టం.

రాముడు వినా నాకేమీ అవసరంలేదు, ఇంత దుఃఖంలోకూడా నా గుండె నిలిచి ఉన్నదంటే దీన్ని రాతితో నిర్మించి ఉంటాడు బ్రహ్మ. బహుశా నాకు వార్ధక్యం, మరణంకూడా లేవేమో:

ఏమయినా నా ఎడమకాలి గోటితో కూడా రావణుని శరీరాన్ని తాకను. నా తిరస్కారం కూడా వీడికి తెలియడంలేదు, నన్ను చీల్చి ముక్కలుచేసి నిప్పులో పడవేసినా నేను రావణునివైపు కన్నెత్తి చూడను.

సర్వజ్ఞుడు, సత్ప్రవర్తనపరుడు, దయాహృదయుడు, రాముడు ఎందుకింకా నన్ను గురించి ఆలోచంచడం లేదో తెలియదు.

జనస్థానంలో పదునాలుగువేల మంది రాక్షసులను ఒంటరిగా నేల కూల్చినవాడు, విరాధునివంటి మహాబలిష్టుడయిన రాక్షసుని హతమార్చిన వాడు, రావణుని సంహరించగల శక్తి సంపన్నుడు. బాణ ప్రయోగంతో

లంకానగరాన్ని స్వాధీనం చేసుకోగల సామర్థ్యం కలవాడు ఎందుకింత అలక్ష్యం చేస్తున్నాడో!

అయితే నేనిక్కడ ఉన్నట్లు ఆయన ఎరగడేమో? ఎరిగి ఉంటే యిలా ఉపేక్షించేవాడేనా? రామునికి వార్త చెప్పగల జటాయువును నా దురదృష్టంకొద్దీ-రావణుడు సంహరించేశాడే!

ఏం చెయ్యను? నన్ను రాక్షసరావణుడు అపహరించినట్లు తెలిస్తే రాముడు తన శరపరంపరతో సముద్రాన్ని యింకించి, లంకను నాశనంచేసి రావణుని పేరు ప్రతిష్ఠలన్నీ మంటగలపగలడు.

ఈనాడు నేను శోకిస్తున్నట్లే, ఈ రాక్షస స్త్రీలందరూ గోలు గోలున విలపిస్తారు. రాముని కంటబడేవరకే వీడు పాపితో జీవించేది. ఆయన కంటబడిన ఉత్తరక్షణంలో లంకానగరం నిండా చితాగ్నిధూమం, గ్రద్దల విహారం, పూర్తిగా శ్మశానం.

నిస్పందదేహంగా వీరందరూ నశిస్తారు. నా కోరిక నెరవేరితీరుతుంది. రావణ సంహారంతో లంకానగరం ధైర్యహీన అయిన స్త్రీవలె పిచ్చెక్కి తిరుగుతుంది.

తప్పదు. ఈ రాక్షస నగరంలో యింటింటా ఆర్తనాదాలు తప్పవు. రామబాణాగ్నిలో ఇదంతా తగులబడి తీరుతుంది. రాక్షస యోధాగ్రేసరులందరూ నేలపాలవుతారు.

నేనిక్కడ ఉన్నట్లు తెలిసిన క్షణంలో రాముడు యీ పనిచేసి తీరతాడు.

అయితే-రావణుడు నాకిచ్చిన గడువులో రెండు మాసాలే మిగిలాయి. ఈలోగా ఆ మృత్యువు వీడికి రాకూడదా? మాంసభక్షకులయిన ఈ రాక్షసులకు ధర్మపరిజ్ఞానంలేదు. గడువు దాటిందంటే నన్ను ఉదయం ఫలహారానికి వండించి తీరతారు.

అంతకంటే మీ రెవరయిన కనికరించి యింత విషం యిస్తే యమ పురి చేరేదాన్ని. ఇంతవరకూ రామ లక్ష్మణులకు నేను జీవించి ఉన్నానో లేదో కూడా తెలీదు. కాక-నన్ను వీడిన "దుఃఖంలో" ఆయనే ప్రాణాలు విడిచి ఉంటాడేమో!

అసలు నాకీ దుర్దశ ఎందుకు ప్రాప్తించింది? మహాత్ముడు, శత్రు సంహార కుశలుడు, సదాచారపరుడు అయిన రాముడు లేని జీవితం నా కెందుకు? నా వియోగబాధతో ఆయన అస్త్రసన్యాసంచేసి వానప్రస్థుడయాడా?

ఈ రాక్షసుడు కపటోపాయంతో వారిని సంహరించి ఉంటాడా? ఏమయినా యింత బాధలోకూడా నాకు చావు వచ్చిపడదేం!

మనో నిగ్రహసంపన్నులు. రాగద్వేషాతీతులు, పాపరహితులు అయిన మహర్షులు ధన్యజీవులు.

ఆత్మవిదుడు, మనోహరుడు అయిన రాముని విడిచి ఈ క్రూర రావణుని చేయబడిన నేను జీవించి ఉండడంకంటె ప్రాణాలు విడవడం మేలు. అంటూన్న సీతమాటలు వింటున్న రాక్షసస్త్రీలు కొందరు భయంతో ఆ విషయం నివేదించడానికి రావణుని దగ్గరకు పరుగు పెట్టారు.

త్రిజట స్వప్నం

ఓసి మూర్ఖురాలా! నువ్వు ఆత్మహత్యకు సిద్ధమయావంటే యిప్పుడే నిన్ను పీల్చుకు తినగలం. అని కొందరు గర్జిస్తుంటే, వారిలో పెద్దదయిన త్రిజట అప్పుడే నిద్రలేచి:

ఓ పిచ్చిసన్నాసులారా! జనకరాజసుతను, దశరథుల యింటికోడలిని తినడం మీ తరంకాదు. మిమ్మల్ని మీరే కాల్చుకుతినాలి. ఈవిడ భర్తకు విజయం, లంకకు వినాశనం కలిగే కాలం ఆసన్నమైనట్లు నాకిప్పుడే కల

వచ్చింది: అనడంతో, మిగిలిన వారందరూ భయసీతలై ఆమె దగ్గరగా చేరి:

తెల్లవారుఝామున వచ్చిన కలలు జరిగి తీరుతా యంటారు. నీకు వచ్చిన కల వివరంగా చెప్పు అన్నారు.

త్రిజట: స్వచ్ఛమయిన ఏనుగుదంతాలతో నిర్మించన పాలకి. ఎన్నో హంసలు దాన్ని మోస్తున్నాయి. ఆ పాలకీమీద ధవళవస్త్రాలతో రామ లక్ష్మణులు, అంతలోనే సముద్రం ఒడ్డున ఉన్న తెల్లని పర్వతంమీద సీతాదేవి స్వచ్ఛవసన ధారిణియై రామునితో విహరిస్తున్నది.

మరోకల, పెద్ద పర్వతమంత ఏనుగు. దానికి నాలుగు దంతాలు. ఆ ఏనుగుమీద రామ లక్ష్మణులు, వారు సీతాదేవి దగ్గరకు వచ్చారు. ఆవిడ కూడా ఆ ఏనుగు ఎక్కింది. భర్తృసన్నిధానంలో ఆవిడ చేతులెత్తి సూర్యచంద్రులను అందుకుంటున్నది. ఆ ఏనుగు లంకానగరం పైపు వచ్చింది.

మరోకల, ఎనిమిదిజతల తెల్లని వృషభాలులాగే రథంమీద రాముడు సీతా సమేతం ఈ నగరానికి వచ్చారు. అంతలో ఆయన సూర్యకాంతు లీనే పుష్పకం మీద బయలుదేరి ఉత్తరాభిముఖంగా వెళ్ళారు. అలా వెడుతున్న ఆ రామచంద్రుని చూచి ముల్లోకాలూ భయపడుతున్నట్లు అనిపించింది. ఆ తేజోమూర్తిని చూస్తుంటే ఈ పృథ్విలో ఆయనను జయించే వారుండరనే నమ్మకం కలిగింది. పాపాత్ములకు స్వర్గప్రవేశార్హత ఉండదుకదా! అంతలో మరో కల.

మన రావణప్రభువు మత్తుగాత్రాగి, శరీర మంతా నూనె పూసుకుని, ఎర్రబట్టలతో, కరవీరపుష్పాలమాలతో, పుష్పకం నుండి క్రిందపడ్డారు. ఆయనను ఒక స్త్రీ, (నల్లని వస్త్రాలు ధరించి, జుట్టులేనిది)యీడుస్తున్నది,

అంతలో నూనె త్రాగుతూ, గంతులువేస్తూ. నవ్వుతూ, ఇంద్రియాల పట్టుతప్పి తిరుగుతూ, గాడిదలరథం మీద వెడుతూ వెడుతూ క్రిందపడ్డాడు. పడుతూనే భయంతో దిగంబరుడై పిచ్చిగా ప్రేలుతూ ఎదుటవున్న దుర్గంధ భూయిష్టమయిన గోతిలో మునిగాడు.

అంతలో ఎర్రని చీరతో, బురద శరీరంతో ఉండే నల్లని స్త్రీ మనప్రభువుకి ఉరిత్రాడుపోసి దక్షిణదిశగా ఈడుచుకుపోయింది. అదే దిశలో కుంభకర్ణుడూ కనిపించాడు.

రావణకుమారు లందరూ బుర్రగొరిగించుకుని, నూనె పూసుకున్నారు. రావణుడు వరాహంమీద, కుంభకర్ణుడు ఒంటెమీద, ఇంద్రజిత్తు మొసలి మీద దక్షిణంగా పోతున్నారు.

విభీషణుడు తెల్లని వస్త్రాలు, పువ్వులు ధరించి, శంఖ దుందుభి ధ్వానాలు సాగుతుంటే, నృత్య గీతలతో నవ్వుతూ నాలుగు దంతాలఏనుగు మీద తెల్లగొడుగు నీడలో ఉన్నాడు. ఆయనతో పాటు మంత్రులు నలుగురూ ఉన్నారు.

మన రాక్షసు లందరూ ఎర్రని వస్త్రాలు, పూలు ధరించి, తప్పతాగి తిరుగుతున్నారు. లంకానగరం చతురంగబల సమేతం సాగరాభిముఖంగా పోయి మునిగింది.

మరో క్షణంలో-ఈ నగరాన్ని రామదూతమైన వానరు డొకడు అగ్ని దగ్ధం చేసినట్లు, రాక్షసనారీజనం తెగత్రాగి విపరీత ధ్వనులతో పరుష భాషణాలతో ఆడుతున్నట్లు, కుంభకర్ణాదు లందరూ గోమయంతో నిండిన గుంటలో పడినట్టు, నా కలలో చూశాను.

ఇదంతా చూస్తుంటే యీ లంకకు ముప్పు వచ్చినట్లే. నిస్సందేహంగా రాముడు లంకా నగరాన్ని నాశనం చేసి తీరతాడు.

అందుచేత మన మందరం యీ సీతాదేవిని శరణువేడాలి. ఇంత

కంటె మనకు దారిలేదు, యీ జనకరాజ నందన మనలను కరుణతో కాపాడుతుంది. నా మాటవిని మీరందరూ ఆవిడ పాదాల మీద పడండి.

అదిగో చూశారా! ఆవిడ పద్మదళ విశాలనయనం ఎలా వికసిస్తున్నదో, ఆమె ఎడమభుజం అదురుతున్నది చూడండి.

అది శుభసూచన. రామచంద్రుడు ఎదురుగా వున్నట్లు ఆమె శరీరం అంతా పులకిస్తున్నది.

అదిగో, ఆ చెట్టు కొమ్మమీద పక్షికూత విన్నారా? ఎంత సంతోషంగా వినిపిస్తున్నదో! చుట్టాలువచ్చి పలకరిస్తున్నట్టు లేదూ? అని త్రిజట అంటూంటే సీతాదేవి సంతోషభరిత వదనంతో...

నీ కల నిజమయితే మీ అందరికీ అభయం యిస్తాను, అంది.

శుభసూచనలు

తస్యాః శుభం వామ మరాళపక్ష్మ
రాజీవృతం కృష్ణ విశాల శుక్లం
ప్రాస్పందతైకం నయనం సుకేశ్యా
మీనాహతం పద్మ మివాభితామ్రం॥

శ్రీమంతుని చూస్తూ చేసే సేవకులవలె శుభ శకునాలతో, సీత అలరారింది. సరోవరంలో చేపతోక తగిలిన కమలంవలె ఆమె ఎడమ కన్ను, అత్యంత సుందరమయిన ఎడమ భుజం అదిరాయి. ఆమె ధరించిన చీర కొద్దిగా జారింది.

అంతవరకూ ఎండవూ, పెనుగాలికీ దెబ్బతిన్న విత్తనం వాన

చినుకులతో మొలకెత్తే శక్తి పొందినట్లు, శుభ శకునాలతో సీతాదేవిసంతోష భరిత హృదయ అయింది. రాహువు నోటి నుండి బయటపడిన చంద్ర బింబంలా ఆమె వదనం వికసించింది.

శోకం తొలగింది.

తాపం వైదొలగింది.

సంతోషం పెల్లుబికింది.

ఆ సమయంలో శుక్లపక్ష శశాంకరోచు లీవింది జానకి ముఖ కల్హారం.

అంతనూ చూస్తూ వింటూ అశోకంలో వున్న హనుమంతుడు, ఆవిడే సీత అనే నిశ్చయానికి వచ్చి: ఇప్పుడింక యీవిడను ఓదార్చాలి. ఓదార్పు లేకపోతే ఏమవుతుందో తెలీదు. ప్రాణత్యాగం చేసినా ఆశ్చర్యం లేదు. ఈవిడతో మాట్లాడి ఆ మాటలు రామచంద్రునికి నివేదిస్తే ఆయన ఆశ్వాసన పొందుతాడు. అయితే, ఈ రాక్షసీ మధ్యంలో యీవిడతో మాట్లాడడం ఎలా? మాట్లాడకుండా వెళ్ళి రామునికి ఏం చెప్పాలి? ఎలా అయినా ఈవిడతో మాట్లాడాలి.

నేను వానరుడను. ఏ భాషలో మాట్లాడాలి? మానవ వ్యవహారంలో వున్న సంస్కృతంలో మాట్లాడుతాను.

మరి-రావణుడు విప్రశ్రేష్ఠుడు కదా! వాడిభాష సంస్కృతమే! ఆ భాష పలికితే ఈవిడ నన్ను రావణుడే అనుకుంటే? అనుకున్నాపరే ఈ భాష తప్ప దారిలేదు ఆవిడకు అర్థం కావాలంటే.

కాని, నా రూపం, నా మాట.... వీటితో ఆవిడ నన్ను కామ రూపు డయిన రావణుడని శంకించి భయపడి, కేకలువేస్తే ఈ రాక్షసీ జనం వారి ఆయుధాలతో నామీద పడకుండా ఉంటారా? అప్పుడు నేను దీర్ఘకాయుడనై కొమ్మలమీద నుంచి చూకుతూంటే ఈ స్త్రీలు రాక్షసభటులానికితెలియజేస్తారు,

వారు ఆయుధపాణులై వస్తారు. వీరితో పోరాడుతూ తిరిగి సముద్రం దాటడం సంభవమా? ఈలోగా వారు నన్ను బంధించినా బంధించవచ్చు. లేదా ఈ క్రూరులు సీతాదేవిని హింసించవచ్చు. ఒకవేళ వీరు నన్ను సరికేస్తే రామునికి వర్తమానం అందదు కదా!

మళ్ళీ ఈ విశాలసాకరాన్ని దాటి ఎవరు రాగలరు? రాక్షసులతో పోరాడి వీరిని కడతేర్చగలిగినా నేను వెళ్ళడం సాధ్యమా? అదీకాక యుద్ధంలో జయాపజయాలు ముందుగా తెలవే! అటువంటప్పుడు పోరాటానికి దిగడం వివేకవంతుల లక్షణంకాదు.

సరే, యిప్పుడింత ఆలోచించినా ఈవిడతో మాట్లాడకుండా వెళ్ళడం అవివేకం. దూత అవివేకి అయితే సర్వకార్యాలూ నాశనమే. నే నేం చెయ్యాలి? ఎలా ప్రవర్తిస్తే రామకార్యం సక్రమంగా కొనసాగుతుంది?

ఒకే దారి ఉన్నది. సీతాదేవికి పరమ ప్రీతికరుడైన రామచంద్రుని గుణగణకీర్తనంతో సంభాషణ మొదలుపెడితే నిస్సంకోచంగా నిర్భయంగా నా మాటలు వింటుంది. అలా ధర్మార్థ హితంగా ఆరంభిస్తాను. అని ఆ కొమ్మలలోనే దాగి మధుర గళంతో ఆరంభించాడు.

దశరథుడనే అయోధ్యా ప్రభువు చతురంగబల సమన్వితుడు. సదాచార నిర్వహణతో ఘనయశస్సుపొందిన రాజర్షిశ్రేష్ఠుడు.ఇంద్ర సమ పరాక్రమ సంపన్నుడు. ఉత్తమ గుణాలతో, భూతదయాపరుడై ఇక్ష్వాకు వంశ శ్రేష్ఠుడై, శ్రీమంతుడై, సర్వభోగాలూ సర్వ జనానికీ సమకూరుస్తూ, తాను సుఖంగా ఉంటూ భూగోళంలో ప్రఖ్యాతి పొందాడు.

ఆయన కుమారులలో జ్యేష్ఠుడు రాముడు, సర్వ విషయవేత్త. చంద్రునివలె చల్లనివాడు. ధనుర్ధారులలో అంతటివాడు లేడు.

ముందు తన నడవడి సక్రమంగా ధర్మబద్ధంగా సాగించి, పరవే

ప్రాణకోటినీ, తనవారినీ రక్షిస్తూ, ధర్మ రక్షణ తత్పరుడై జీవితం సాగిస్తున్నాడు.

ఆయన శత్రువులపాలిట యముడు. సత్యవాక్పాలన నియమం కారణంగా, తన వృద్ధజనకుని మాట ప్రకార భార్య సీతతో, తమ్ముడు లక్ష్మణునితో అరణ్యానికి వచ్చాడు. మహారణ్యంలో క్రూరమృగాలనూ, దుష్టరాక్షసులనూ సంహరిస్తూ జనస్థానంలో ఖరదూషణులనాయకత్వంలోని రాక్షసులను నేలకూల్చాడు.

ఆ వార్త విని రావణుడు క్రోధంతో జానకీదేవిని అపహరించాడు. రాముడు సీతను వెదకుతూ వెదకుతూ, వానరరాజయిన సుగ్రీవునితో స్నేహంచేసి, మహాబలిశాలి అయిన వాలిని సంహరించి వానర రాజ్యానికి సుగ్రీవుని ప్రభువుగా చేశాడు.

వానరేశ్వరుని ఆజ్ఞానుసారం కామరూప శక్తిగల వానర వీరులు సీతాదేవిని వెదకడానికి నాలుగు దిక్కులకూ బయలుదేరారు.

అలా కదలిన వారిలో ఒకడను నేను, జటాయుసోదరుడైన సంపాతి మాటను బట్టి యిక్కడకు వచ్చాను సముద్రం దాటి. సీతాదేవిని గురించి రాముడు ఏ వర్ణన చేశాడో ఆ దేవిని యిక్కడ చూశాను. అని మౌనం వహించాడు.

సీతాదేవి ఆశ్చర్యంతో, భయంతో తల పైకెత్తి చెట్టుకొమ్మల మీదికి చూసింది. సీతకు సంతోషం కలిగింది. హనుమంతుడు ఉదయ సూర్య సమంగా కనిపించాడు.

శింశుపా వృక్షంమీద కొమ్మల నడుమ తెల్లని వస్త్రంతో, మెరుపు తీగలవంటి ఎర్రని కాంతితో వెలిగే వానరుని చూచీ చూడడంతో ఆవిడ గుండె దడ దడ లాడింది. అంతలో ఆశ్చర్యం కలిగింది. వానరు దేవిటి? ఇంత శరీరమేవిటి? అనిపించి మరింత భయంతో: హారామా, లక్ష్మణా! అంటూ కన్నీరు విడిచింది.

ఆ వానరుని మళ్ళీ చూడగా వినయవంతునివలె గోచరించాడు. ఇంతకూ ఇది స్వప్నమా! నేను మేలుకుని ఉన్నానా! మళ్ళీ చూసింది. బాగా వంకర తిరిగిన మూతితో కనిపించాడు. మళ్ళీ భయం కలిగి, కన్నులు మూసుకుంది. అంతా కల, కలలో కోతిని చూడడం కీడుకి సూచన, అనిపించగానే "రామలక్ష్మణులకు శుభమగుగాక, నా తండ్రి జనకునికి శ్రేయస్సు కలుగుగాక" అనుకున్నాక యిది కల కాదనిపించింది.

నిరంతరం శోకంతో వున్న నాకు నిద్రపడుతుందా! పూర్ణచంద్ర వదనుడైన రాముడు దగ్గరలేని నాకు సుఖం లేదే? సుఖం లేనిదే నిద్ర ఎలా పడుతుంది? నా మనస్సు ఆయనను గురించే ఆలోచిస్తున్నది.

ఆయననే ధ్యానించే నాకు ఆ రూపాలే కనిపిస్తాయి, ఆ విషయాలే వినిపిస్తాయి. బహుశః ఆ కోరిక నెరవేరి ఉండాలి. అయినా విశ్వాసం కలగడం లేదు. అయితే యిది మనస్సుకి కనిపించిందా?

కాదు- స్పష్టంగా కంటికి కనిపిస్తున్నాడు, వానరుడు.
శబ్దం వినిపిస్తున్నది, అవి చేతులు జోడించి-

సర్వేశ్వరుడయిన ఇంద్రునికీ, దేవగురువు బృహస్పతికీ, ప్రజాపతి బ్రహ్మకూ, అగ్నిహోత్రునికీ, నమస్కరిస్తున్నాను.

నేను చూసినదీ, విన్నదీ నిజమే కావాలి, అనుకుంటూండగా హనుమంతుడు చెట్టుదిగి, వినయ వినమితుడై ఆమె ఎదుట నిలబడి చేతులు జోడించి శిరసున పెట్టుకున్నాడు.

అమ్మా! ఉత్తమురాలవయిన నీవు నలిగిన పట్టుచీరతో ఈ చెట్టు మొదట నిలబడి ఎందుకు దుఃఖిస్తున్నావు? దేవ, దానవ, నాగ, గంధర్వ, యక్ష, కిన్నెర గణాలలో ఏ జాతికి చెందినదానవు? వసు, రుద్ర, మరుత్తు

లలో ఎవరి బిడ్డవు? నాకు దేవతామూర్తిలా కనిపిస్తున్నావు. చంద్రునికి దూరమై ఆకాశాన్ని వీడివచ్చిన రోహిణీ తారవా?

మాంగళ్యరూపిణీ! వశిష్ఠులవారిమీద కోపంతోనో, అనుమానంతోనో ఆయనను విడిచి వచ్చిన అరుంధతీదేవివి కావు గదా! నీ సోదరుడు కాని, తండ్రికాని, పుత్రుడుకాని, పరలోకగతులైతే వారి కోసం శోకిస్తున్నావా?

నీ కన్నీరు, నిట్టూర్పులు, వీటికితోడు నీ పాదాలు భూమిని తాకుతున్నాయి- వీటిని బట్టి నువ్వు దేవకాంతవు కావనుకుంటున్నాను. నీలో రాచరికపు ఛాయలున్నాయి.

ఆలోచించగా ఏ మహారాజు భార్యవో అయి వుంటావనిపిస్తున్నది, రావణుడు జనస్థానం నుండి అపహరించి తెచ్చిన జానకీదేవివి అయి వుండాలి. తపస్వి జనోచితవేషంతో సౌందర్యరాశిలా వున్న నువ్వు రాముని భార్యవే అనుకుంటాను.

ఆ మాటలు వింటున్న సీతాదేవి రామనామ శ్రవణంతో-

ఆత్మవేత్త, శత్రుసంహార సమర్థుడు, రాజసింహుడు అయిన దశరథులవారి చుడలిని, మహాత్ముడు, విదేహాధీశుడు అయిన జనకమహారాజు అనుంగు పుత్రిని. నన్ను "సీత" అని పిలుస్తారు. ధీమంతుడైన రాముని భార్యను, అయోధ్యలో ఆయనతో పన్నెండు సంవత్సరాలు సర్వ రాజ భోగాలూ అనుభవించాను.

ఆ తరువాయి మా మామగారు మావారి పట్టాభిషేకం నిశ్చయించారు. గురువులు ముహూర్తం పెట్టారు. అదే రోజున ఆ వార్త విన్న కైకేయి.

రామపట్టాభిషేకం జరిగితే నేను వచ్చి మంచినీళ్ళు త్రాగను. గుప్పెడు మెతుకులు కతకను. నా బ్రతుకంతా యింతే. ఇంత కాలంగా నామీద చూపిన ప్రేమ నిజమే అయితే రాముడు అరణ్యానికి పోవాలి, అంది.

ఆ మాటలు వింటూ దశరథులవారు మూర్ఛపోయారు. ఆయన సత్య ధర్మపరుడు కనక, ఆవిడ కిచ్చిన వరం ప్రకారం జరిపించారు. రామచంద్రుడు రాజ్యంకంటే తండ్రిమాటనే అధికంగా భావించాడు. సత్యపరాక్రముడైన రామచంద్రుడు ప్రాణాలయినా వదులుతాడుకాని ఎదుటివారికి కష్టం కలిగే మాట కూడా మాట్లాడడు.

అందువల్లనే రాజ్యాన్ని మనసావిడిచి, ఉత్తరీయాన్ని చేతులతో వదిలి తల్లి దగ్గరకు వచ్చి నన్ను ఆవిడకు అప్పగించబోయాడు.

ఆయన లేని దేవలోకం కూడా నాకు అవసరంలేదు. అందుచేత ఆయన కంటే ముందే నేను అడవిదారి పట్టాను. మాకంటె ముందు మా లక్ష్మణుడు నారచీరలు ధరించి వచ్చాడు.

o o o

దండకారణ్యంలో వుండగా దుష్టరావణుడు నన్ను అపహరించి యిక్కడకు తెచ్చాడు. వాడిచ్చిద గడువు యింక రెండు మాసాలుంది. అది గడిస్తే ప్రాణత్యాగం తప్పదు, అచే జానకి చెపుతూంటే-

దేవీ! నేను రామదూతను. ఆయన కుశలంగా వున్నాడు. నీ క్షేమ సమాచారం తెలుసుకు రమ్మని నన్ను పంపాడు, అని హనుమంతుడు అమ్మా! వేద వేదాంగవేత్త, బ్రహ్మాస్త్రకోవిదుడు ఆయన దశరథనంద నుడు నీ క్షేమం కోరుతున్నాడు మహాతేజశ్శాలి అయిన లక్ష్మణుడు శోక దీనవదనంతో మీకు నమస్కరిస్తున్నాడు, అనగా విని సీత, సంతోష పులకిత గాత్రంతో-

మానవుడు బ్రతికివుంటే నూరేళ్ళకయినా సుఖసంతోషాలు పొందు తాడని పెద్దలనే మాట నిజమేనని నాకు నమ్మకం కలిగింది అంది.

అనంతరం వా రుభయులూ ఒకరికొకరు ఆశ్వాసించుకున్నారు.

అప్పుడు హనుమంతుడు నెమ్మదిగా సీతదగ్గరకు అడుగులు వేస్తున్నాడు. అదిచూచే సీతకు ఈ వ్యక్తి రావణుదేమో అనే శంక బయలుదేరి-

ఛీ! ఛీ! ఎంత పొరపాటు చేశాను? నా విషయం అంతా చెప్పడం వల్ల వీడికి సర్వం తెలిసిపోయింది. నిజంగా వీడు కామరూపంతో వచ్చిన రావణుడే, అనుకుంటూ నేలమీద కూలబడింది.

అదిచూసి హనుమంతుడు చేతులు జోడించాడు. సీత యిటు చూడడం లేదు. వేడి నిట్టూర్పు విడిచి-

ఓ మాయవీ! ఎందుకిలా నన్ను బాధించి వేధిస్తావు? ఆనాడు జనస్థానానికి మాయసన్యాసిలా వచ్చావు ఇక్కడకు నేను ఉపవాసాలతో కృశించి శోకంతో ఉంటే యింకా సంతాపం కలిగిస్తున్నావు.

కాని నిన్ను చూస్తుంటే నా మనస్సుకి సంతోషం కలుగుతున్నది. అంటే నువ్వు రావణుడవు కాదేమో అనుకుంటున్నాను నిజంగా నువ్వు రామదూతవే అయితే నిన్ను ఆశీర్వదిస్తున్నాను. నాకు రామగుణగానం కంటె ప్రీతి కలిగించేది లేదు. అందుచేత ఆయన విషయాలు చెప్పు, అని లోలోపల తన భర్త పంపిన దూత నా హృదయానికి ఆహ్లాదం కలిగిస్తున్నాడు. కలలో అయినా రామ లక్ష్మణులను చూచే అదృష్టం నాకు లేదు. అసలు నాకు స్వప్నం వచ్చే అవకాశంలేదే; ఇది కలే అయి, కలలో నేను కోతిని చూచి ఉంటే కీడు జరగాలిగాని మనస్సుకి సంతోషం కలగకూడదు కదా!

భ్రాంతిలో పడ్డానా! ఉన్మాద ప్రకోపమా! ఏదీకాక యిదంతా మృగ తృష్ణయా? కాదు. ఇది పిచ్చికాదు. నా మనస్సు నా వశంలో ఉంది. ఎదుటివాడు వానరుడని గ్రహిస్తున్నది, అయితే వీడు కామరూపం ధరించిన రావణేనా అని వెనుదిరిగింది.

ఆవిడ తల త్రిప్పి, తనను చూడకుండా ఉండడంతో హనుమంతుడు ఆవిడ శంకను గ్రహించి:

అమ్మా! రామచంద్రుడు సూర్యసమతేజస్వి. చంద్రసదృశ శీతల హృదయుడు. సర్వలోక ప్రభువయిన కుబేరునివలె భూమండలాధిపతి. విష్ణుసన్నిభ పరాక్రముడు, దేవగురువయిన బృహస్పతి వలె మధుర భాషి. సత్యవాది, సౌందర్యశోభితుడు, మన్మథాకారుడు, అనవసరంగా ఆగ్రహించాడో ప్రతీకారం తప్పదు.

ఆయన మహారథికుడు, ఆయన భుజబలచ్ఛాయలో ఈ లోకం విశ్రాంతిగా విశ్రాంతి తీసుకుంటుంది. మాయలేడిని పంపి, రామచంద్రుని సుదూరానికి పంపి, ఏకాంతంలో ఉన్న నిన్ను అపహరించిన రాక్షసుడికి జరిగే ప్రాయశ్చిత్తం నువ్వు చూస్తావు.

యుద్ధభూమిలో రాముడు వదిలే బాణాలు రావణుని సర్వనాశనం చేసి తీరతాయి. అటువంటి రాముడు విరహాతుడై పంపగా వచ్చిన దూతనమ్మా!

సుమిత్రానందవర్ధనుడు లక్షణస్వామి నీ క్షేమాన్నే కాంక్షిస్తున్నాడమ్మా! రామచంద్రుని ప్రియమిత్రుడైన మా వానర ప్రభువు సుగ్రీవుడు కూడా నీ కుశలవార్త వినాలని ఉన్నాడు. అమ్మా! వారు నిత్యం నిన్నే స్మరిస్తున్నారు.

ఈ క్రూర రాక్షసీజనమధ్యంలో పడి కూడా నువ్వు జీవించి వుండడం మా అదృష్టం. అత్యల్ప కాలంలోనే రామ లక్ష్మణులు. శత సహస్ర సంఖ్యాన వానరసేనా పరివృతుడైన సుగ్రీవునితో కలిసి యిక్కడకు వస్తారు.

నేను వానరేశ్వరుని మంత్రిని, హనుమంతుడంటారు, దుష్టుడయిన రావణుని తలదన్ని, నిన్ను దర్శించడానికి సముద్రందాటి వచ్చానమ్మా. నన్ను విశ్వసించు. నువ్వు శంకించే రాక్షసుణ్ణి కాను, తల్లీ, అన్నాడు!

విశ్వాసం

ఆ మాటలు విన్న సీత మనస్సు తృప్తిపడి, హనుమంతునివైపు తిరిగి: అయితే నర వానరులకు సఖ్యం ఎలా కలిగింది. నువ్వు రాముణ్ణి ఎక్కడ చూశావు? లక్ష్మణుని గురించి నీకేం తెలుసు! వారి ఆకార స్వభావాలేమిటి! అంతా వివరంగా చెప్పు. అందులో ఆయన అవయవ నిర్మాణం అంతా కళ్ళకు కట్టేలా చెప్పు. అని ప్రశ్నించింది.

హనుమ: అమ్మా!

రామ లక్ష్మణుల ఆకారవిశేషాలు వివరిస్తాను. రామభద్రుడు పద్మదళ విశాలనయనాలతో సర్వలోక మనోహరంగా ఉంటాడు. ఆయన దయాహృదయుడు సూర్యసమతేజస్వి. పృధ్వికున్నంత ఓరిమి ఉంది. ధీశక్తిలో బృహస్పతి. కీర్తికి ఇంద్రుడు.

సర్వభూతరక్షణలో తన పరిజనరక్షణ కూడా చూసుకునేవాడు ముందు తన జీవనధర్మాన్ని నిర్వహిస్తూ లోకధర్మ రక్షణ చేస్తాడు. లోకమర్యాద పీడకుండా సర్వవర్ణాలను ధర్మపథాన నిలబెడతాడు. బ్రహ్మచర్య నియమంతో సజ్జనులకు సాయపడుతూ, ఇహపరాలను చూసుకుంటూ ఉంటాడు.

రాజనీతి నిపుణుడు, విద్వాంసులను నిరంతరం ఆరాధిస్తాడు. వినయ, విద్యాసంపన్నుడు. శత్రుసంతాపకుడు. యజుర్వేదం అధ్యయనం చేసినవాడు. ధనుర్వేదం కరతలామలకం. వేదవేత్తల పూజలు పొందేవాడు.

ఇక ఆయన అవయవాల విశేషాలు....

విపులాంసుడు, దీర్ఘబాహుడు, శంఖకంఠుడు, అరుణారుణ నయనుడు. ఆయన కంఠం దుందుభిస్వనంతో ఉంటుంది. శరీరం అంతా తీర్చి దిద్దినట్లు హెచ్చుతగ్గులు లేకుండా ఉంటుంది. ఉరఃస్థలం, మణికట్టు, పిడికిలి చాలా దృఢంగా ఉంటాయి. ఆయన నడక, నాభి, మాట బహుగంభీరాలు. సింహ, శార్దూల, గజ, వృషభ గమనుడు, దేశ కాల పాత్రలు

గ్రహించి సంగ్రహానుగ్రహాలు చేయ గలవాడు సర్వజన ప్రియంగా మాట్లాడగలవాడు.

ఆయన తమ్ముడు సర్వవిధాలా ఆయననే పోలి ఉంటాడు.

వారుభయులూ నిన్ను వెదకుతూ కిష్కింధలో సుగ్రీవుని చేరారు. మా రాజు అన్నగారి భయంతో ఋశ్యమూకం ప్రవాసంలో ఉన్నాడు. మేమంతా సుగ్రీవ సేవలో ఉన్నాం.

నార చీరలతో, ధనుర్బాణధారులై రాగా, వారిని చూసి మా ప్రభువు పరుగు ప్రారంభించాడు. కొంత సేపయాక నన్ను పిలిచి వారెవరో తెలుసుకు రమ్మన్నాడు. వారితో విషయాలన్నీ వివరించి వెంట బెట్టుకొని సుగ్రీవుని దగ్గరకు తీసుకువచ్చాను.

ఉభయులు మాట్లాడుకున్నారు. లక్ష్మణస్వామి మీ కథ చెప్పాడు. అది వింటున్న వేళ మా సుగ్రీవుడు విషాదభరహృదయుడయాడు.

నిన్ను రావణుడు అపహరించుకు వెడుతుండగా విడిచిన నగల మూట రాముని ముందుంచగా ఆయన వాటిని ఒడిలో ఉంచుకుని విలపించాడు. కొంత సేపటికి ఆయనను ఆశ్వాసించ గలిగాము.

అమ్మా! నీ విరహాగ్నితో ఆయన దేహం తపిస్తున్నది భూకంప వేళ పర్వతంలా ఆయన హృదయం విచలితమవుతున్నది.

అత్యంత సుందరమయిన ఉద్యానవనాలు, మహానదీ ప్రవాహాలు, సెలయేరులు ఇవెన్ని కనిపించినా ఆయన మనస్సు నీ కోసమే పరితపిస్తున్నది.

అమ్మా! ఆ రాజశార్దూలుడు నిస్సంశయంగా ఈ రాక్షస రావణుని సర్వనాశనంచేసి నిన్ను స్వీకరిస్తాడు. అందుకు సుగ్రీవుడుకూడా ప్రతిన పూని ఉన్నాడు. చెప్పాను కదా, వాలిని హతమార్చాడు రాముడని.

అనంతరం వానరులందరూ అన్ని దిశలకూ నిన్ను అన్వేషించ

రావిశీ బయలుదేరారు. అందులో నేను లంకకు వచ్చి యిక్కడ నిన్ను చూడగలిగాను.

మా బలాధిపతి వాలిసుతుడు అంగదుడు. ఆయన నాయకత్వంలో మేము వింధ్య పర్వతంమీద ఎన్ని రోజులు గడిపామో, అప్పటికే సుగ్రీవుడు పెట్టిన గడువు దాటిపోయింది. తిరిగి వెడితే ఆయన మా ప్రాణాలు తీసి వేయడం తథ్యం అని మేము ప్రాణత్యాగం చేయడానికి కొండ శిఖరం చేరాము.

అంగదుడు తీవ్రంగా రోధిస్తున్నాడు. అప్పుడక్కడకు భయంకరమయిన పెద్ద పక్షి వచ్చింది. జటాయువుకు సోదరుడయిన సంపాతి ఆ పక్షి. మా మాటలతో జటాయుపు మరణవార్త విని:

“ఎవడురా నా సోదరుని చంపినవాడు” అని గర్జించాడు. అప్పుడు మేము రావణుని చేతులలో జటాయుపు మరణించిన వార్త వినిపించగా, ఆ పక్షి కొంతసేపు విచారించి, నీ వర్తమానం చెప్పాడు.

అప్పుడు మాకు ధైర్యం కలిగింది.

ఉత్సాహంతో సముద్రతీరానికి బయలుదేరాం. విశాల సాగరాన్ని దాటడం సాధ్యమా అని మా వారందరో శోకసాగరంలో మునిగారు వారికి ధైర్యం చెప్పి నేను బయలుదేరాను.

రాత్రి అంతా లంకానగరం మూలమూలలా వెదికాను. రావణుని చూచాను. నిన్ను చూడగలిగాను. ఇదీ ఇంతవరకూ జరిగిన కథ. ఇప్పుడు నన్ను విశ్వసించగలవా తల్లీ!

ధనుర్వేద విదుడయిన రాముడు, ఆయన సేవకే జీవితాన్ని అంకితం చేసిన లక్ష్మణుడు కుశలంగా వున్నారు. వారి దూతగా నేనిక్కడకు వచ్చాను. నేను వెళ్ళి మా వానరవీరులకు నీ దర్శన భాగ్యవిషయం చెపుతాను అంతకంటె నాకు కీర్తికరం మరొకటిలేదు.

నా కథకూడా చెపుతాను విను. పర్వతాలలో శ్రేష్ఠమయిన మాల్యవంతంమీద మా తండ్రి కేసరి ఉండేవాడు. ఆయన దేవర్షుల ఆజ్ఞానుసారం సముద్రతీరాన గోకర్ణంవద్ద శంబసాదనుడనే రాక్షసుని కడతేర్చిన మహావీరుడు. ఆ కేసరి భార్యకు వాయువువలన కలిగిన నన్ను హనుమంతుడంటారు ఇప్పటికి నీకు విశ్వాసం కలగాలి. అని చెపుతూంటే సీతాదేవి హృదయం సంతోష తరంగితం అయింది.

అంగుళీయకం

అమ్మా! ఇప్పుడు నువ్వు ఏం చెయ్యమంటే అదిచేస్తాను వాయువు ఎంత శక్తిమంతుడో నేను అంతశక్తిశాలినే, అని వినయంగా :

ఇదిగో రామముద్రిక, ఈ అంగుళీయకంచూచి నన్ను విశ్వసించు. విచారాన్ని విడిచి సంతోషంగా ఉండు, అని ఉంగరం అందించాడు.

ఆ ఉంగరాన్ని చూచి సీతాదేవి వదనం రాహువు నోటినుండి వెలువడిన చంద్రబింబంలా ఉంది. ఎదురుగా రామచంద్రుడే నిలబడినట్లనిపించి, తన కంత సంతోషం కలిగించిన వాయుసంభవుని కొనియాడుతూ—

నువ్వు తప్ప ఈ పని చెయ్యగలవారు లేరయ్యా! ఈ రాక్షస రాజధానిలో అడుగుపెట్టడం ఎవరితరం? నూరు యోజనాల విస్తీర్ణమైన మహాసాగరాన్ని గోష్పాదంలా దాటి రాగలిగిన సాహస పరాక్రమాలు మరెవరికుంటాయి? ఆత్మవేత్తయైన రామభద్రుడు పంపిన నీతో మాట్లాడడం సంతోషంగా ఉంది.

ఆయన నా దగ్గరకు సామాన్యులను పంపడు. ఎంతో పరిశీలించి, పరీక్షించి పంపుతాడు. ధర్మ, సత్యపరుడైన రాముడు, ఆయన సోదరుడు లక్ష్మణుడు క్షేమంగా ఉన్నారని విన్న నా గుండె తేలికపడింది.

నాకొక సందేహం కలుగుతున్నది. ఆయన కుశలంగా ఉంటే ఈ పాటికి లంకానగరాన్ని భస్మంచేసి తీరాలి. దేవగణాలను సైతం విగ్రహించగలిగిన వారుభయులూ మౌనంగా ఉన్నారంటే నా దురదృష్టమే కావాలి.

ఇంతకూ, బాధతో ఆయన నిశ్చలంగా కూర్చుని ఉండక క్షత్రియ ధర్మాన్ని నిర్వహిస్తున్నాడా? సామ, దాన, భేద, దండాలను సకాలంలో అనుసరిస్తున్నాడా?

యోగ్యమిత్రులు చేకూరి ఆయన శ్రేయస్సుకోరి పనిచేస్తున్నారా! గౌరవభావంతో చూస్తున్నారా? అదృష్టాన్ని గ్రహించి పురుషకారంతో దేవరానుగ్రహం కోసం యత్నం జరుపుతున్నాడా? వియోగబాధతో కృశించడం లేదుకదా! నన్ను రాక్షస పీడనుండి విముక్తంచేసే కృషిలో ఉన్నాడా? అయోధ్యలో వున్న మా అత్త కౌసల్య, ఆవిడతోపాటు సుమిత్ర ఆదిగాగల వారి క్షేమ సమాచారాలు అందుతున్నాయా?

సోదర ప్రేమగల భరతుడు నన్ను రక్షించడానికి చతురంగ బలాలు పంపుతాడా? సుగ్రీవుడు సర్వసేనా బలంతో నన్నురక్షించడానికి రానున్నాడా? అస్త్రవిదుడైన మా లక్ష్మణుడు రాక్షస సంహారానికి ఉత్సాహంతో ఉన్నాడా? రామభద్రుడు త్వరలో యిక్కడకువచ్చి ఈ క్రూర రావణుని సంహరిస్తాడా?

నా వియోగంవల్ల ఆయన వేసవిలో నీరింకిన చెరువులో కమలంలా శుష్కించడం లేదుకదా! ధర్మనిష్ఠతో రాజ్యసర్వస్వం వదలి ఆనందంగా అరణ్యానికి వచ్చిన ఆ మహాత్ముడు భార్యా వియోగంతో శోకించడం లేదుకదా!

ఆయనకు నామీద వున్నంత ప్రేమ తల్లిదండ్రుల మీద కూడా ఉండదు. ఆయన కుశలవార్త వినడానికే నేను జీవించి ఉన్నాను.

హనుమంతుడు: అమ్మా! ఇంతవరకూ మీరెక్కడ వున్నదీ

తెలియదు. తెలిసిన క్షణంలో వానర, భల్లూక సేవలతో బయలుదేరి సముద్రాన్ని స్తంభింపజేసి, అడ్డువచ్చిన వారిని కడతేర్చి లంకానగరాన్ని సర్వరాక్షస సమేతం నాశనంచేసి తీరతాడు.

నీ వియోగంవల్ల ఆయన సింహపు పంజా దెబ్బతిన్న ఏనుగువలె బాధపడుతున్నాడు. ఇంక ఆ బాధ ఉండదు. త్వరలోనే రామచంద్రుని పూర్ణచంద్రవదనం నీకు దర్శనమిస్తుంది.

స్వర్గంలో ఇంద్రునివలె ప్రస్రవణగిరిమీద ఉన్న రామభద్రుని చూడగలవు. ఆయన నీ వియోగంలో, మధుపానం, మాంసభక్షణ వది లేశాడు. ఆ బాధలో శరీరంమీద వాలి బాధించే మశక, మక్షికాల స్పర్శ కూడా తెలియడంలేదు.

నీ నామస్మరణమే ఆయన కెప్పుడూ, అందమైన పువ్వు, మధుర మయిన ఫలం, మనస్సును హరించేది కనిపిస్తే చాలు "హా ప్రియా సీతా" అని విలపిస్తాడు. నిన్ను దగ్గరగా తెచ్చుకోవడానికే కృషిచేస్తున్నాడు.

అని చెపుతూంటే సీతాదేవి వదనం శరత్కాల మేఘాలతో నిండిన ఆకాశంలో చంద్రబింబంలా కనిపించింది.

అనుచితం

భర్తృ భక్తిం పురస్కృత్య
రామా దన్యస్య వానర
న స్పృశామి శరీరం తు
పుంసో వానర పుంగవ ॥

వాయునందనా! రాముడు శోకసాగరమగ్నుడై యితర విషయాల గురించి ఆలోచించడం లేదని నువ్వు చెపుతూన్న మాటలు విషం పడిన అమృతంలా ఉన్నాయి. సంపదలు వచ్చినా, దారుణక్లేశాలు నెత్తిమీద వున్న కాలపాశం మన కంఠానికి తగిలించి లాగుతూనే ఉంటాడు యముడు. విధిని తప్పించుకోవడం ఎవరితరమూ కాదు. రామలక్ష్మణులూ నేనూ క్లేశాలలో మునిగి వున్నాము.

సాగరమధ్యంలో విరిగిపోయిన నావనుండి నీటిలోపడి యీదుతూ అలసిన వాని దిశలోవున్న రాముడు ఎప్పటికి ఒడ్డు చేరతాడో! రాక్షసులనూ, రావణునీ సంహరిలచి ఎప్పటికి నా దగ్గరకు రాగలడో! ఈ రెండు మాసాల లోపలే ఆయనరావాలి. రాకపోతే ఈ క్రూరుడు నన్ను విడువడు.

ఈ రాక్షసుని సోదరుడైన విభీషణుడు నన్ను విడిచిపెట్టమనీ చెవుతూనే వున్నా, రావణుని చెవి కెక్కడంలేదనీ, వానిని మృత్యువు వెన్నంటి తరుముతున్నదనీ విభీషణుని పెద్దకూతురు అనలవచ్చిచెప్పింది ఆ పిల్లను ఆమె తలి పంపిందట.

రావణుని అనుచరులలో వృద్ధుడు, ధర్మపరుడు, ధీశాలీ, విద్వాంసుడూ అయిన అవింద్యుడనే ఆయనకూడా రామునివల్ల రాక్షస నాశనం తవ్పదని హెచ్చరించినా వాడు వినడంలేదట!

మారుతీ! అన్నింటికంటె నా అంతరాత్మ పరిశుద్ధంగా వుంది. నా భర్త సర్వసద్గుణరాశి: ఉత్సాహం, పరాక్రమం, మృదుహృదయం, సాహసం, సామర్థ్యం అన్నీ వున్నవా డాయన.

అలనాడు జనస్థానంలో మా లక్ష్మణుని అవసరం లేకుండా ఆయన ఒంటరిగా పదునాలుగు వేలమంది రాక్షసులను నేలకూల్చాడు. ఆయనకు ఎదురు నిలిచేవాడెవడు?

ఇంద్రుని ప్రతాప ప్రభావం శచీదేవికి తెలిసినట్లు మావారి శక్తి

నేనే ఎరుగుదును. ఈ రాక్షస శత్రుజలాన్ని రాముడనే సూర్యుడు బాణ కిరణాలతో ఎండబెట్టగలడు అన్నది జానకి.

అమ్మా! సందేహంలేదు. నేను వెళ్ళి నీ వార్త చెప్పగానే ఆయన వానర భల్లూక సేనలతో వస్తాడు. అంతవరకూ ఎందుకమ్మా! నా వీపు మీద కూర్చుంటే యిప్పుడే నిన్ను తీసుకువెళ్ళి ఆయన ముందుంచుతాను, నిన్నే కాదు: రావణ సమేతం లంకానగరాన్ని కదలించి తీసుకుపోగలను. హోమద్రవ్యాలను అగ్నిహోత్రుడు యింద్రుని ముందుంచేటట్లు నిన్ను నేను రాముని కర్పిస్తాను.

రావణవధోద్యుక్తులైన రామలక్ష్మణులను యిప్పుడే చూడవచ్చు. చంద్రుని సరసన రోహిణివలె రాముని ప్రక్క అలరారుతావు. లంక అంతా కలిసివచ్చినా నన్ను ఆపలేరు. ఇక్కడకు వచ్చినంత అనాయాసంగా నిన్ను తీసుకువెళ్ళగలను.

జానకి: హనుమా ! చాలా సంతోషంగా వుంది నీ మాటలు వింటుంటే కాని అంత దూరం నన్నెలా తీసుకుపోగలవు ? నీ వానరత్వం అలా అనిపించింది, లేకుంటే ఇంత అల్ప శరీరంతో వున్న నువ్వు, అని సీతాదేవి పరిహసించగా హనుమంతుడు పరాభవ దుఃఖాన్ని అణచుకుని, మేరువులా నిలిచాడు. ఆయన కన్నులు అగ్నిగోళాలవలె, గోళ్ళు వజ్రకాంతులతో వున్నాయి.

హనుమ: తల్లీ! ఇప్పుడు చూచావా నా శక్తి ! లంకానగరాన్ని, వన, భవన, ప్రాకార, పర్వత సమేతం రావణునితో కలిపి తీసుకు పోగలను. నన్ను గురించి అనుమానం అనవసరం. నిన్ను తీసుకు వెళ్ళి రామలక్ష్మణులను దుఃఖసాగరం నుండి ఉద్ధరించడం నా కర్తవ్యం.

జానకి: నీ శక్తి సామర్థ్య బలగమనాలు నాకు తెలుసునయ్యా! అగ్నివంటి

తేజస్సు కలవాడివనీ ఎరుగుదును. అంతటి శక్తిలేని వాడెవడైనా అంతులేని సముద్రాన్ని దాటి రాగలడా? నువ్వు నన్ను తీసుకు పోగలవు కాని నీ గమనవేగ తీవ్రతను నేను సహించలేకస్పృహ తప్పి సముద్రంలో పడితే జల జంతువులు నన్ను ఆహారంగా గ్రహిస్తాయి. ఈ వార్తవిని రావణుడు మహాకాయులయిన రాక్షసులను వదులుతాడు. వారు శూల, ముద్గరాది ఆయుధాలతో నిన్ను ఎదుర్కోవడం తప్పదు. నిరాయుధుడవై నువ్వు వారితో యుద్ధం ఎలా చేస్తావు? చేసినా ఆ సమయంలో నేను జారిపోవచ్చు. ఆ రాక్షసులు నన్ను తీసుకుపోయినా తీసుకుపోతారు. లేదంటే నరికి పారేయగలరు. లంకలో బహురహస్య ప్రదేశంలో దాచగలరు. మరొక మాట, నీ శక్తతో నువ్వు రాక్షససంహారం చెయ్యవచ్చు కాని, అది ప్రభువయిన రాముని కీర్తికారం కాదే! అందుచేత నువ్వు ఆయనను తీసుకురావడమే శ్రేయస్కరం.

నీ మాటవిని బయలుదేరినా ప్రమాదం జరిగితే రామలక్ష్మణులతో మీ వానర భల్లూకపతులు కూడా ప్రాణాలు వదులుతారు. అన్నిటికంటె ముఖ్యమైన విషయం-

భర్తృ భక్తి పరాయణురాలనైన నేను పరపురుషుని స్పర్శను కూడా సహించను.

మరి రావణుడు తెచ్చాడు కదా అనవచ్చు. అప్పుడు నా భర్త దూరంలో వున్నాడు. నా మనస్సు నా వశంలో లేదు, ఆ సమయంలో నేను చేయగల్గింది లేదు.

ఈ దశకంఠుని బంధుసమేతం సంహరించి నన్ను స్వీకరించడం రామచంద్రునికి కీర్తికరం. దేవనాగ గంధర్వులను నిగ్రహించగల ఆయన ధనుష్పాణియై నిలబడితే, జ్వలితాగ్ని సదృశంగా మా

లక్ష్మనుడు తోడుంటే కన్నెత్తి చూడగలవాడుండడు. కనక లక్ష్మణ సమేతం మీ వానర భల్లూక సేనలు యిక్కడకు రావాలి అదే నాకు సంతోషం, మరేదీ నాకు రుచించదు అంది.

కాకాసురుడు

హనుమంతుడు: అమ్మా! పరమసాధ్వీమణీ! నీ మాటలు నీ పాతి వ్రత్యానికి నిదర్శనంగా ఉన్నాయి. నూరు యోజనాల సముద్రం దాటే నా వీపు మీద కూర్చోవడం నయంగానే ఉంటుంది, స్త్రీని కనుక.

మహాత్ముడయిన రామచంద్రుని ధర్మపత్నిగా నువ్వాడిన మాట ఉన్నదే: పరపురుషస్పర్శ సహించనని....

అది నువ్వు మాత్రమే అనగల మాట. మరొక స్త్రీ ఆ పలుకు పలకలేదు. నీ స్థితి, నువ్వుపలికిన ప్రతి అక్షరం యధాతథం ఆయనకు వినిపిస్తాను. రామచంద్రునికి సాధ్యమయినంత త్వరలో సంతోషం కలిగించాలని నిన్ను తీసుకువెడతా నన్నాడు. పైగా సముద్రందాటి లంకలో అడుగుపెట్టడం ఎంత క్లేశమో తెలిసి రామునిమీద నాకున్న స్నేహ గౌరవాలు నన్ను అలా మాట్లాడించాయి తప్ప మరొక భావన నాకులేదు.

ఇప్పుడింక ఆయనకు ఆనవాలు ఏదైనా యిస్తావా, అని అడిగాడు.

సీతాదేవి బాష్పావృతనయనాలతో మేము చిత్రకూట పర్వతం దగ్గర ఆశ్రమం నిర్మించుకుని వున్నాం. ఆశ్రమ పరిసరాలలో ఎందరో సిద్ధులు తపోదీక్షలో వుండేవారు. ఆ కొండకు తూర్పునా, ఉత్తరంలోనూ స్వాదుజలాలూ, ఫలభరితవృక్షాలూ ఉండవు. దగ్గరలోనే మందాకినీనది.

ఆ ఏటిఒడ్డున సువాసనలీలే లతా, తరువులతో వనాలు.ఆ వనంలో విహరించి, వరంగశీకరాలలో తడిసి ఆయన ఒడిలో విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నాను.

అప్పుడొక కాకి మాంసప్రీతితో నన్ను పొడవరాగా, దాన్ని చిన్న బెడ్డతో తరుముతూ ఎంత వారిస్తున్నా అది నన్ను పొడవడానికి వచ్చి నా మొలనూలు పట్టి లాగినప్పుడు నా చీరకొంగు జారింది.

అదిచూసి ఆయన చిరునవ్వు నవ్వగా నాకు కోపంవచ్చి దూరంగా వెళ్ళాను. ఆ కాకి తన పట్టు వీడక నన్ను ఓదార్చారు.

అలసటలో నేను నిద్రపోయాను. కొంతసేపటికి ఆయన కూడా నిద్రించారు. నేను నిద్రలేచాను.

ఆ కాకి మళ్ళీ వచ్చి నన్ను తన ముక్కుతో పొడిచింది. నా శరీరం నుంచి రక్తం కారింది. నేను రాముని లేపాను. లేస్తూనే ఆయన నా స్థితి చూసి: నిన్ను హింసించడానికి సాహసించిన వాడెవడు? అయిదు పడగల పాముతో చెరలాటమాడే సాహసం ఎవడికి వచ్చింది? అంటూ ఎరుపెక్కిన కన్నులతో ఎదురుగా ఉన్న కన్నులతో కాకిని చూశాడు.

ఆ కాకి ఇంద్రుని తనయుడట:

రాముడు తాను కూర్చున్న ఆసనం నుంచి ఒక దర్భపుల్ల తీసి అభిమంత్రించి విడిచాడు.

అది బ్రహ్మాస్త్రం!

ప్రళయాగ్నిలా అదిలోకాలన్నీ తిరిగింది. ఎవరూ అభయం యివ్వలేకపోయారు.

దేవతలు, ఋషులుకూడా శరను ఇవ్వలేమన్నారు.

శరణాగత రక్షకుడయిన రాముడే దానికి అభయం ఇచ్చి-

ఓ వాయసమా! బ్రహ్మాస్త్రం వ్యర్థం కాకూడదు. దానికి లక్ష్యం చూపించు. అనగా అది తన కుడికన్ను చూపింది. అలా దానికి చావు తప్పి కన్ను లొట్ట అయింది. తన ప్రాణరక్షణ చేసిన రామునీ, వారి తండ్రి దశరథులవారినీ అభినందించి వెళ్ళింది.

అలా నా కోసం కాకిమీద బ్రహ్మాస్త్రం విడిచిన ఆయన ఈనాడు ఈ రాక్షస రావణుని విషయమై ఏం చెయ్యకుండా ఎందుకూరుకున్నాడు? అంతటి శక్తిశాలి అయిన నాధుడుండీ నేను అనాధలా వున్నాను. దయను మించిన ధర్మం లేదని ఆయనే అనేవారు. ఉత్సాహ బల, పరాక్రమ సంపన్నుడు, శత్రుసంహార సమర్థుడు, సముద్ర గంభీరుడు, ఇంద్ర సదృశుడు, సముద్ర పరీవృత భూమండలాధీశుడు. వివిధాస్త్రకోవిదుడు, దేవ, దానవ, నాగ, గంధర్వజాతులను నిర్జించగల శూరుడు, ఇంతటివాడై ఎందుకు ఉపేక్షిస్తున్నాడాయన?

అగ్ని, వాయుదేవులతో సమానులయిన అన్నదమ్ములింత ఉదాసీనంగా ఉన్నారంటే నా పాపకర్మ ఫలాలింకా పరిసమాప్తం కాలేదేమో! వారు రాకపోవడానికి అదే కారణం, అని దుఃఖిస్తున్నది సీత.

హనుమ: అమ్మా! నీ వియోగదుఃఖంతో ఆయన ఏపనీ చెయ్యలేకదుఃఖంతో ఉంటున్నాడు. ఆయన శోకం చూడలేక లక్ష్మణుడు పరితాపం చెందుతున్నాడు. ఈక్షణం వరకూ నీ జాడ తెలియదాయనకు. ఇప్పుడు నేను చూశాను. నీ దుఃఖం సమాప్తమయింది. ఆ రాకుమారు లిద్దరూ నీ వార్త వింటూనే వచ్చి లంకను భస్మంచేసి, ఈ క్రూర రాక్షసుని బంధుసమేతం సంహరించి నిన్ను తీసుకువెడతారు. నేను తిరిగి వెళ్ళి రామచంద్రునికి, లక్ష్మణునికీ, సుగ్రీవునికి ఏం వివరించాలి?

జానకి : హనుమా! కౌసల్యాదేవికి ప్రభవించిన రామచంద్రుని శిరసా నమస్కరించి ఆయన కుశలం అడుగుతున్నానని చెప్పు. తల్లిదండ్రులయందు గౌరవం చూపుతూ, వారిని ఆరాధించుకునే మా లక్ష్మణస్వామి సుఖంగా సర్వభోగాలతో అలరారే రాజధానిని విడిచి మాతో వనవాస క్లేశం అనుభవించడానికి వచ్చాడు. అటువంటిబిడ్డను

కని సుమిత్రాదేవి ధన్యురాలయింది. ఆ మహావీరుడు మాకు రక్ష కుడుగా వచ్చాడు. ఆ మహాబాహుడు సింహస్కంధుడు, ప్రియవాది నన్ను తల్లిగా, అన్నగారిని తండ్రిగా భావించి సేవించుకున్నా డింతవరకూ.

ఆ నాడు రాక్షసు డపహరించిననాడు, మా లక్ష్మణుడు ఆశ్రమంలో ఉంటే యింత జరిగేది కాదు. మా లక్ష్మణుడు సర్వకార్య నిర్వ హణదక్షుడు. నాకంటె ఆయనకు తమ్ముని మీదనే ప్రేమ ఎక్కువ. తమ్మునితోడు చూసుకుని రాముడు పితృమరణబాధ మర్చిపోగలి గాడు. అటువంటి మరది క్షేమంగా ఉన్నాడని నమ్ముతున్నానని చెప్పు. ఇంక నా భర్తతో యీమాట చెప్పు.

నేనింక ఒకనెలకంటె జీవించను, నన్ను యీ లోపునే రక్షించు కోవాలి, ఈ చూడామణి ఆనవాలుగా యిచ్చానన్ని చెప్పు, అంటూ కొంగు ముడినున్న చూడామణి హనుమంతునికి అందించింది. ఆ ఆభరణాన్ని ఉంగరంలా వ్రేలికి తొడుగుదామనుకున్నాడు కాని అది కుదరలేదు. దానిని చేతబట్టి సీతాదేవికి ప్రదక్షిణ నమస్కారాలుచేసి, వినయంగా నిలబడ్డాడు.

వాయునందనుని మనసు రామమయంకాగా తిరుగుప్రయాణానికి సన్నద్ధు డవుతున్నాడు.

జానకి : హనుమా! ఈ చూడామణి చూడగానే ఆయనకు వారి తల్లికౌసల్య మా మామగారు దశరథులు, నేను ముగ్గురం మనసులో కనిపిస్తాం అంది.

హనుమంతుడు తలవంచి నమస్కరించాడు.

హనుమా! నువ్వు వెళ్ళగానే రామ లక్ష్మణ సుగ్రీవుల క్షేమం, మీ వానర వృద్ధు లందరి కుశలం అడుగు తున్నానని చెప్పు. అనుదినం రాము నికి ఉత్సాహం కలిగిస్తూ నన్ను ఉద్ధరించే ప్రయత్నంలో ఉండేటట్లుచెయ్యి. నా మాట వినగానే ఆయన కార్యరంగంలో ప్రవేశిస్తాడని ఎరుగుదును అంది.

హనుమ: రాముడు సర్వవానర, భల్లూక సేనాసమేతం యిక్కడకు హుటాహుటీ వస్తాడు. ఆయన నారి సారించి బాణవర్షం కురిపిస్తుంటే ఎదురు నిలిచే వారుండరు. ఇంద్ర, యమ, సూర్యులే నిలబడలేరు. ఆయన విజయం సాధించగలడు. మరి నేను వెళ్ళిరానా?

జానకి : నాయనా! ఈరోజుకి రహస్యంగా విశ్రాంతి తీసుకుని రేపు బయలు దేరవచ్చు కదా! మరికొంతసేపు ఉంటే నాకు ఆశ్వాసన. ఇంతకూ మీరందరూ వచ్చేవరకూ నా ప్రాణాలు ఉంటాయో ఉండవో! వానర భల్లూక సేనలు మహా సాగరాన్ని ఎలా దాటగలవు? వాయుదేవుడూ, గరుత్మంతుడూ, నువ్వూ తప్ప ఇంక సముద్రం దాటగల ప్రాణి మరొకటి ఉండదు.

అయినా రాముడు స్వయంగా వచ్చి లంకానగరాన్ని జయించి నన్ను తీసుకువెడితే మాకు కీర్తి, ఆ మహాకార్యం ఎలా సాధ్యం, అని ప్రశ్నించింది.

హనుమ: అమ్మా! ఈ సందేహం నీ కనవసరం. మా ప్రభువు సుగ్రీవుడు ఈ విషయమై ఎప్పుడో నిశ్చయించాడు. మా వానర భల్లూక వీరులందరూ ఆయన ఆజ్ఞానుసారం నడుచుకుంటారు. వారికి భూమ్యాకాశాలలో అడ్డంకిలేదు. వారు మహాతేజస్వులు. నదీ నద పర్వత కానన సాగర పరివృత భూమండలం అంతా వారికి కొట్టిన పిండి. మా వారిలో నన్ను మించిన వారూ, నా అంతటివారే అందరూ.నా కన్నా తక్కువవాడు లేడెక్కడ. దూతగా మహామహులను పంపరు నా వంటి సామాన్యులను తప్ప: అంటే ఆలోచించు, మా వాడి బల శక్తులు. వానర బలాధిపులు ఒక్క అంగలో సముద్రం దాటి రాగలరు. రామ లక్ష్మణులంటావా! ఇద్దరినీ చెరొక భుజం మీద ఎక్కించుకుని నేను వస్తాను. వారు బాణపరంపరతో లంకను ముంచు

తారు. రావణుని సంహరించి నిన్ను తీసుకువెడతారు. ప్రజ్వలితాగ్ని వదనుడైన రామభద్రుడు అచిరకాలంలో యిక్కడే నీకు కనిపిస్తాడు. నిశ్చితంగా వుండు, రాక్షస వంశం నేలకూలిన నాడు నువ్వు రామచంద్రుని చేరుతావు. మలయ పర్వత గుహలలో చరించే సింహ, శార్దూల సమ పరాక్రమ సంపన్నులయిన వానర భల్లూక పతులందరూ. నీ కోసం, యీ రాక్షస సంహారానికి వస్తారు. విచారించకు. వాయువూ అగ్నివలె రామ లక్ష్మణులు విజృంభించి నేను వెళ్ళిచెప్పిన క్షణంలో వచ్చి తీరుతారు అని ఓదార్చి పలికాడు.

సందేశం

హనుమా! నీ మాటలు నా హృదయానికి ఆశ్వాసనం కలిగిస్తూ పెరుగుతూన్న పంటచేనుకి సకాలంలో పడిన వాన చినుకల్లా ఉన్నాయి. శూరశ్రేష్ఠు డయిన రామునికి నా స్పర్శ ఎంత చల్లదనం కలిగిస్తుందో అలానే నీ మాటలు అలరించాలి. ఇంతకు ముందు నీకు కాకాసురుడి కథ చెప్పాను.

మరొక గుర్తుంది. ఒకనాడు నా బొట్టు జారిపోగా ప్రక్కనున్న మణిశిల తీసుకుని అరగదీసి దానితో నా బుగ్గన చుక్క ఉంచా డాయన. అది మరచిపోలేదని చెప్పు. ఇంద్ర, వరుణ సమ పరాక్రమోపేతుడైన నువ్వు, నీ భార్యను ఎవరో అపహరిస్తే, రాక్షసమధ్యంలో క్లేశాలు పడు తూంటే ఎలా సహించగలుగు తున్నావు? అని అడిగానని చెప్పు.

నా సర్వసంపదలకూ ఆధారభూతమూ, ప్రాణప్రదమూ అయిన యీ చూడామణిని చూచినప్పుడు ఆయనను చూచినంత సంతోషం కలుగు తుంది, ఇది పంపుతున్నానని చెప్పు.

ఈ బాధలూ, రాక్షస స్త్రీల హృదయవిదారక పరుష భాషణాలూ, ఆయనకోసమే భరిస్తున్నాను, నెలలోగా ఆయన రాకపోతే నేను బ్రతకనని గట్టిగా చెప్పు. ఈ రావణ రాక్షసుని క్రూరదృష్టి భరించలేను, అని శోకదీన వదనయై ఆగింది జానకీదేవి.

హనుమంతుడు: అమ్మా! ఆయన నీ కంటె దుఃఖంలో ఉన్నాడు. లక్ష్మణుడూ అదే దశలో వున్నారు. నీ వార్త చెప్పగానే వారుభయులూ హుటాహుటి వచ్చి, లంకానగరాన్ని భస్మం చేస్తారు. రావణుని సంహరించి నిన్ను తీసుకు వెడతారు. మరేదయినా ఆయనకు విశ్వాసం కలిగించే ఆనవాలు ఇస్తావా?

జానకి : ఈ చూడామణి నా శిరోభూషణం. అంతకంటె ఉత్తమ మయిన ఆనవాలు లేదు.

హనుమంతుడు ప్రయాణసన్నద్ధుడై శరీరం పెంచుతున్నాడు. జానకి- హనుమా! రామ లక్ష్మణ సుగ్రీవుల క్షేమం అడిగానని చెప్పడం మరువకు. వారందరినీ యిక్కడకు తీసుకురాగల శక్తి నీకే ఉన్నది. నాస్థితి చూశావు కదా! ఈ విషయాలన్నీ వివరంగా ఆయనకు చెప్పాలి సుమా! నీకు శుభమగు గాక!

హనుమంతుడు సంతోషంతో "వచ్చిన పని అయింది" కాని మరి కొంత మిగిలినట్లు ఉంది. అని ఆలోచిస్తూ ఉత్తరదిశగా సాగాడు.

అశోకవనవిధ్వంసం

ఈ రాక్షసులు క్రూరప్రవృత్తి కారణంగా సామమార్గాన లొంగిరారు, ఇంత సిరిసంపదలతో వున్నవారిని దానంతో దారికి తీసుకు రాలేము, బలగర్వం నిండిన వీరు భేదోపాయానికి చిక్కరు. మిగిలింది దండనీతి,

అంటే పరాక్రమ ప్రదర్శన తప్పదు. రాక్షసయోధులను కొందరిని సంహరిస్తే ఆ భయంతో వారు దిగిరావచ్చు.

కార్యసాధకుడైన దూత ముందువెనుకల భంగంకాని దానిని, దానికి అనుబంధించిన యితర కార్యాలు కూడా పూర్తిచేయ్యాలి. లంకలో విషయాలన్నీ తెలుసుకు వెడితే నాకర్తవ్యాన్ని సమగ్రంగా నిర్వర్తించినట్లవుతుంది.

ఈ రాక్షసులతో విపరీత శ్రమలేకుండా యుద్ధం సాగించి నా శక్తిని రావణుడికి చూపాలి.

రావణుని మంత్రి, సేనానుల బలాబలాలు, వారి శక్తులు గ్రహించి వెళ్ళాలి. దానికి ఒకటే దారి కనిపిస్తున్నది.

నందన వనంలా ఉన్న ఈ ఉద్యానవనాన్ని ధ్వంసం చేస్తే రావణుడికి ఆగ్రహం వస్తుంది. అశ్వ, గజ, రథ బలాలను పంపుతాడు. వారందరినీ నేలకూల్చి తిరుగుముఖం పడతాను, అని నిశ్చయించుకుని మహావృక్షాలను ధ్వంసం చేయడం మొదలు పెట్టాడు.

చెరువుల గట్లు తెగగొట్టేశాడు.

ఆ కల్లోలానికి పక్షుల ఆర్తనాదాలు ఆరంభమయాయి. క్షణాల వ్యవధిలో ఆ వనంలోని లతలు, నికుంజాలు, చిత్రగృహాలు ముక్కలు ముక్కలయాయి. రావణునికి సంతోషం కలిగించే అశోకవనం శోకవనంగా తయారయి, హృదయక్షోభ కలిగించి, తన్మూలంగా ఆయన పంపే యోధులతో యుద్ధానికి సన్నద్ధుడై వన బహిర్ద్వారంలో నిలబడ్డాడు.

సేనానాశనం

మహావృక్షాలు నేలకూలే ధ్వనులూ, పక్షుల ఆర్తనాదాలూ వింటూ లంకానగర వాసులు భయభీతులై లేచారు, వారికెన్నో అపశకునాలు

గోచరించాయి. రాక్షస స్త్రీలు వనం ధ్వంసంకావడం చూశారు. ఎదురుగా పర్వతాకారంతో మహావానరం కనిపించి విపరీతమయిన భయం కలిగింది.

కొంత సేపటికి తేరుకుని సీతాదేవిని సమీపించి-

ఈ వానరు డెవరు? ఎక్కడనుంచి, ఎందుకోసం వచ్చాడు? వాడితో మాట్లాడావా? నిజం చెప్పు. వాడితో ఏం మాట్లాడావు? అని అడిగారు.

జానకి : వాడెవరో ఎందుకు వచ్చాడో నాకేం తెలుసు? మీ రాక్షస మాయలు మీకే తెలియాలి పామునడక పాముకే తెలిసేది. ఆ రూపం నాకూ భయంగానే ఉంది. కామరూపంతో రాక్షసుడెవడో వచ్చినట్టున్నాడు.

ఆ మాటలు వింటూ భయంతో కొందరు కొయ్యబారిపోగా, మరి కొందరు పరుగులు తీయగా, కొందరు ఈ వార్త చెప్పడానికి రావణుని దగ్గరకుపోయి—

ప్రభూ, అశోక వనంలోకి భయంకరమయిన కోతి వచ్చి సీతతో ఏదో మాట్లాడింది. దానికి చాలా బలం ఉన్నట్లుంది. ఆ కోతిని గురించి ఎంత అడిగినా సీత సమాధానం యివ్వడంలేదు.

దేవేంద్రుడో, కుబేరుడో, రాముడో పంపిన దూత కావచ్చుననుకుంటున్నాం. ఆ మహావానరం సీత ఉన్న ప్రాంతం తప్ప మిగిలిన వనప్రదేశమంతా నాశనం చేసింది, చూస్తే వాడు జానకి రక్షణార్థమే ఆ ప్రాంతం విడిచి పెట్టాడనుకోవాలి.

ఆ వానరానికి తగిన శిక్షవేసి తీరాలి. నీ కత్యంత ప్రీతి పాత్రురాలయిన సీతతో మాట్లాడిన వానికి మరణమే శరణ్యం. అని వారంటూంటే రావణుని వదనం అగ్నిగుండం అయింది. ఆ వేడికి రెండు కన్నీటి బిందువులు రాలాయి, అవి మండుతున్న దీపం నుండి జారే నేతి బొట్లలా వున్నాయి.

తక్షణం తనతో సమానబలంగల కింకరగణాన్ని పంపించాడు.

వారు ఇనప బరిసెలు, ముద్గరాలు పుచ్చుకు బయలుదేరారు. కోరల పళ్ళు, మహోదరాలు, భయంకరంగా ఉన్నారు. మిడతల దండులా హనుమంతుని చుట్టు ముట్టారు. చేతులలోని ఆయుధాలతో మీదికి వచ్చే ఆ కింకర గణాన్ని చూసి, సింహగర్జన చేసి, తన దీర్ఘ వాలాన్ని నేలమీద తాడించి జబ్బ చరిచాడు. ఆ ధ్వని కొండ గుహలలో ప్రతిధ్వనించింది. ఆ చప్పుడికి భయపడి పక్షులు నేలరాలాయి. వారిని చూస్తూ గొంతెత్తి.

జయ త్యతిబలో రామో
లక్ష్మణశ్చ మహాబలః
రాజాజయతి సుగ్రీవో
రాఘవే ణాభిపాలితః॥
దాసోహం కోసలేంద్రస్య
రామ స్యాక్లిష్ట కర్మణః
హనుమాన్ శత్రుసైన్యానాం
నిహంతా మారుతాత్మజః॥
న రావణ సహస్రం మే
యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్
శిలాభిస్తు ప్రహరతః
పాదపైశ్చ సహస్రశః॥
అర్దయిత్వాపురీం లంకా
అభివాద్యచ మైథిలీం
వమృద్ధార్థో గమిష్యాః
విషయం సర్వరక్షసామ్॥

అతిబల మహాబలు లయిన రామలక్ష్మణులకూ, వారి రక్షణలో ఉన్న మా ప్రభువు సుగ్రీవునకూ స్వస్తి.

అనాయాసంగా అద్భుత కార్యాలు సాధించే కోసల ప్రభువుం దాసుడనైన నేను శత్రుసేనా సమూహాలను చీల్చి చెండాడతాను, నేను వాయునందనుడను, హనుమంతుడను.

మహావృక్షాలతో గండశిలలతో యుద్ధం సాగించే నా ముందు వేల మంది రావణు లాగరు.

లంకానగరాన్ని ధ్వంసంచేసి, జానకీదేవికి అభివాదాలర్పించి, కార్యసాఫల్యంతో మీరు చూస్తూండగా హాయిగా తిరిగి వెడతాను, అని నినాదం చేశాడు.

ఆ కంఠధ్వనికి రాక్షసయోధులు కంపించారు.

సంధ్యాకాల మేఘ సదృశంగా ఉన్నాడు హనుమంతుడు.

అయినా ప్రభువు ఆజ్ఞ వారిని ముందుకు దూకించింది.

ఒక్కసారి అందరూ చుట్టుముట్టడంతో, తాను కూర్చున్న ద్వార తోరణంలోని ఇనుప దూలం వూడలాగి వారిని తాడించడం మొదలు పెట్టాడు గరుత్మంతుని గోళ్ళలో చిక్కిన మహాసర్పంలా ఆడుతోంది దూలం. దాని తాకిడికి రాక్షసులందరూ నేలకూలారు. హతశేషులు పరుగు పరుగున రావణునికి నివేదించారు.

కింకరగణం పరాభూతం అయిందని విన్న రావణుని కన్నులు గిరగిర తిరిగాయి. పరాజయం ఎరుగని జంబుమాలిని పంపించాడు, వీడు మహామంత్రి ప్రహస్తుని కుమారుడు.

జంబుమాలి వధ

హనుమంతుడు వన విధ్వంసంతో చైత్య, ప్రసాదాలు కూడా నేలకూల్చాలని నిశ్చయించుకుని మహాచైత్యం మీదకు దుమికాడు.

మహోన్నతమయిన ఆ భవనంమీద రెండవ సూర్యునివలె వెలుగుతూ దాని పునాదులు కదిలించి నేలమట్టం చేస్తూనే ఒక్కసారి భుజాస్ఫాలనం చేశాడు. ఆ ధ్వనికి అక్కడి కాపలాజనం మూర్ఛపోయారు. మరొక్కమారు సింహగర్జన చేసి -

రామలక్ష్మణులకు జయం. రాఘవ పాలితుడయిన మా ప్రభువుకి స్వస్తి, నేను రామదూతను. శత్రుసంహార సమర్థుడను,వాయుపుత్రుడైన నా ముందు రావణులు వేలమంది ఆగరు.

లంకను ధ్వంసంచేసి, సీతాదేవికి ప్రణామం అర్పించి మీరందరూ చూస్తూండగా నిశ్చింతగా తిరిగి వెడతాను. అని గర్జిస్తుంటే కొందరు చైత్యపాలకులు ఆయుధధారులై హనుమంతుని హింసించడానికి రాగా, వారి మధ్య మారుతి గంగానదిలో పెద్ద సుడిగుండంలా కనిపించాడు.

వారిని దగ్గరగా రానిచ్చి, చైత్యస్తంభం ఒకటి లాగగా, ఆ వేగ తీవ్రతకు నిప్పుపట్టి భవనం ధ్వంసం అయింది.

వజ్రపాణి అయిన దేవేంద్రుని వలె స్తంభహస్తుడైన హనుమంతుడు గగనవీధిని నిలిచి—ఓ రాక్షసులారా! మహాబలిష్ఠులయిన మా వానర వీరు లెందరో సుగ్రీవుని ఆజ్ఞానుసారం భూమండలం అంతా తిరుగుతున్నారు ఆ మహావీరులలో కొందరు దశమత్తేభాంతో సమమయిన బలం గలవారు. కొందరు బలం వంద ఏనుగులు, మరికొందరు సహస్ర గజబలులు-వాయుబలం, ప్రవాహ వేగబలం కలవారెందరో ఉన్నారు.

వారి గోళ్ళు, సుడితిరిగిన దంతాలు, ఆయుధాలు కల కోట్ల వానర వీరులతో మా సుగ్రీవ చక్రవర్తి మిమ్ము సంహరించడానికి వస్తున్నాడు. మహాత్ముడైన ఇక్ష్వాకు వంశీయుడు రామునితో వైరంతెచ్చుకున్న మీకు

ప్రాణాల మిగులవు. ఈలంక వుండదు. మీ రాజు అసలే వుండడు అని గర్జించాడు.

ఆ సమయానికి జంబుమాలి వచ్చాడు.

వాడున్నమహా బలిష్టుడు. యుద్ధయోగ్యంగా ఎర్ర వస్త్రాలు ధరించాడు. వస్తూనే నారి సారించి వదిలాడు. ఆ ధనుష్టంకారం కర్ణభేద్యంగా దిక్కులు దద్దరిల్లేలా ఉంది.

ఖర వాహన యుద్ధమయిన రథంమీదవచ్చే వానిని చూచి హనుమ ఉత్సాహంతో గర్జించాడు. వాడు వస్తూనే బాణాలు విసిరాడు. బాణ ఘాతాలతో సూర్యకిరణాలసోకి శరత్కాలంలో వికసించిన అరుణకమలంలా వుంది హనుమంతుని వదనం.

ఆ దెబ్బతిన్న మారుతి తన ప్రక్కనున్న గండశిల పెల్లగించంగా దానిని బాణాలతో పొడి పొడి చేశాడు జంబుమాలి.

హనుమంతుడు మహావృక్షాన్ని పెల్లగించాడు. దాన్ని కూడా ముక్కలు ముక్కలుచేసి హనుమంతుని మీద బాణాలు వదులుతూంటే మారుతి చేతికందిన పరిఘాయుధం అందుకుని గిరునతిప్పి విసిరాడు.

జంబుమాలి అవయవాల సంధులూడి జారిపోయాయి రథం, ఆయుధాలు ముక్కలయాయని విన్న రావణుడు మరికొందరుమంత్రిపుత్రులను పంపించాడు.

మంత్రిపుత్రులు

అగ్నిసమతేజస్సు లయినమంత్రి నందనులు ఏడుగురుసేనాసమేతులై, దనుర్బాణాలు చేబూని, రథారూఢులై పరమ సంతోషంతోధనుష్టంకారం చేస్తూ వస్తున్నారు.

అంతకు ముందే కింకరగణం నిహతమైందని విని వున్న నారీజనం వీరిని చూసి దుఃఖించింది.

ఆ కుమారులు నేరుగా వచ్చి ద్వారతోరణం మీద వున్న హనుమంతుని సమీపిస్తున్నారు. బాణవర్షంతో రాక్షసనందన మేఘాలు చుట్టుముట్టగా మబ్బు క్రమ్మిన మహాపర్వతం అయ్యాడు మారుతి. క్షణాల వ్యవధిలో నిర్మలాకాశంలో ప్రవేశించి వారిరథ గమనాన్ని నిరోధించి, ఇంద్రధనస్సుతో అలరారే మబ్బుల గుంపుతో క్రీడించే వాయువువలె కనిపించాడు.

కొందరిని పాదాలతో, కొందరిని అరికాళ్ళతో తన్ని నేలకూల్చి, మరికొందరిని పిడికిలి పోట్లతో, వాడిగోళ్ళతో హతమారుస్తూ. రొమ్ముతో తాడించి కొందరిని మట్టి కరిపించాడు. నేలకూలినవారు కూలగా మిగిలిన సైనికులు భయభ్రాంతులై దిక్కులు పట్టిపోయారు.

హనుమంతుని ధాటికి తాళలేక ఏనుగులు రోదించాయి. గుర్రాలు విల విల లాడాయి రథాలు విరిగాయి. ధ్వజాలు ముక్కలు ముక్కలయ్యాయి ఆ ప్రాణుల రక్తంనదీ ప్రవాహాన్ని తలపించింది.

లంకానగరం ఆర్త స్వరాలతో నిండింది.

హనుమంతుడు ప్రశాంతంగా ద్వారతోరణంమీద కూర్చునిరాబోయే రాక్షసులను నేల కూల్చడానికి ఎదురు చూస్తున్నాడు.

సేనాపతులు

క్షణం కాలంలో మంత్రిపుత్రులు కడతేరినట్లు విన్న రావణుడు సేనాపతులయిన విరూపాక్షి, యూపాక్ష, దుర్ధర, ప్రఘస, భాస్త కర్ణులను పంపుతూ–

“మీరు సేనాసమేతం వెళ్ళి ఆవానరాన్ని శిక్షించండి. ఇంతవరకూ

జరిగిన విషయాలు చూస్తుంటే అది సామాన్యవానరం అనిపించడం లేదు. బలిష్ఠమయిన భూతంలా తోస్తున్నది. ఇంద్రుడు మనమీద ద్వేషంతో తీవ్ర తపస్సుచేసి యీ భూతాన్ని సృష్టించా డనిపిస్తున్నది. యక్ష, నాగ, గంధర్వ, దానవ, అసురులను పరాభూతులనుచేసి వున్నాం. ప్రతీకారంగా వారు యీపని చేసి వుంటారు. అందుచేత అది సామాన్య వానరం అని భావించకుండా మీ సంగ్రామం సాగించాలి.

దృష్టాహి హరయః పూర్వం
మయా విపుల విక్రమాః
వాలీ చ సహ సుగ్రీవో
జాంబవాంశ్చ మహాబలః॥
నీలః సేనాపతి శ్చైవ
యే చాన్యే ద్వివిదాదయః
నైవం తేషాం గతి ర్భీమా
న తేజో న పరాక్రమః॥
న మతి ర్న బలో
న రూప పరికల్పన
మహత్సత్త్వ మిదం జ్ఞేయం
కపిరూపం వ్యవసితం॥

మహాబలపరాక్రమవంతు లయిన వానరవీరులు వాలి, సుగ్రీవ జాంబవంతులను ఎరుగుదురు. వారి సేనాపతి నీలుడు, ద్వివిదుడు వీరందరిని చూశాను. వారెవరూ ఇంత పరాక్రమ, తేజస్సంపన్నులు కారు, వారిలో

ఈ ఉత్సాహం, ధీశక్తి, ఆకారం, ధీరత్వం ఎరుగను. అందుచేత వానరాకృతిలో వచ్చిన మహాభూత మేదో అయివుండాలి.

ముల్లోకాలలో సురాసుర మానవులను కంపింపజేసిన మీ ముందు ఏ భూతమూ ఆగదు. అయినా యుద్ధంలో జయాపజయ నిశ్చయం ముందుగా చెయ్యలేం కనక అప్రమత్తంగా ఆత్మరక్షణ చేసుకుంటూ అడుగు వెయ్యాలి అన్నాడు.

ఆ మాటలు విని వారు తీవ్రవేగంతో గజాశ్వరథబల సమేతం ఆయుధ ధారులై వచ్చి తోరణం మీద ఉదయ సూర్యకాంతితో వెలిగే హనుమంతుని చూస్తూనే దుర్ధరుడు వాడిగల ఉక్కుబాణాలు అయిదు వదిలాడు. అవి నల్ల కలువవలె వున్నాయి. మారుతి ఆ బాణఘాతాలతో ఒక్క గర్జనచేసి గగన వీధికి లేచాడు.

దుర్ధరుడు బాణవర్షం కురిపించాడు. వార్షకాభ్రాన్ని వాయువు నిరోధించినట్లు దుర్ధరుని ఎదుర్కొన్నాడు మారుతి. మెరుపుల పిడుగులు పర్వతంమీద పడినట్లు హనుమంతుడు వాని రథంమీదికి దూకాడు.

రథానికి కట్టిన గుర్రాలెనిమిదీ పిప్పిపిప్పి అయాయి. కాడితో ఇరుసు ముక్కలు ముక్కలయింది. దుర్ధరుడు ముద్ద ముద్దగా మట్టిలో పడ్డాడు.

విరూపాక్ష యూపాక్షులు ముందుకు వచ్చి ముద్గరాలతో హనుమంతుని ఉరఃస్థలంమీద కొట్టారు. హనుమంతుడు గరుడవేగంతో నేలకు దిగి సాలవృక్షాన్ని పెకలించి దానితో వారి శిరసులు వ్రక్కలు చేశాడు.

ప్రఘస, భాసకర్ణులు ఉగ్ర శూలాలు విసిరారు.

ఆ దెబ్బలకు రక్తం స్రవించి రోమాలన్నీ ఎరుపెక్కగా బాలసూర్యునివలె కనిపిస్తూ సర్ప, మృగ, వృక్ష సమూహాలతోనిండిన పర్వత శిఖరాలు పెకలించి వారిని యమపురికి పంపాడు.

సేనాబలం మిగిలి వుండటంతో ఒక గుర్రాన్ని పట్టుకుని దాన్ని విసురుతూ మిగిలిన గుర్రాలనూ, ఏనుగుతో గజబలాన్నీ, భటులతో కాల్బలాన్నీ కడతేర్చాడు. రథ, గజ, తురగ, పదాతుల, శవాలతో ఆ ప్రాంతం కాలు పెట్టడానికి వీలు లేకుండా అయింది రాక్షస సంహార కుతూహలంతో వున్న యముని వలె హనుమంతుడు విశ్రాంతిగా ద్వారతోరణం అధివసించాడు.

రావణనందనుడు

సేనాపతులను కూడా సంహరించాడని విన్న రావణుడు క్రోధోద్రిక్తుడై ఎదురుగా ఉన్న అక్ష కుమారుని వైపు తిరిగాడు. చూపులోనే తండ్రి మనసు గ్రహించి ధనుస్సు చేబూని, మంత్రహుతమయిన ఆజ్యాహుతులతో ప్రజ్వలితమయిన అగ్నివలె వెలుగుతున్నాడు తపశ్శక్తితో సంపాదించిన స్యందనం, బంగారు జాలరులతో రత్నఖచిత పతాకాలతో, మనోవేగంతో ఆకాశమార్గాన పోగలదు. దానికి ఎనిమిది గుర్రాలు పూన్చి వుంచారు. రథం బయలుదేరింది. చతురంగ బలాలూ అనుసరించాయి. అంతవరకూ జరిగిన తమ సేనాసంహారంతో ఉద్రిక్తుడయిన అక్షకుమారుడు సింహనేత్రాంతో ఉన్నాడు.

ఆ సమయంలో అటు హనుమంతునీ యిటు అక్షకుమారునీ తిలకించే సర్వప్రాణికోటీ గజగజలాడింది.

సూర్యుని వేడి తగ్గింది. గాలి స్తంభించింది.

ఆకాశం దద్దరిల్లింది. సముద్రం కల్లోలమయింది.

ధనుర్విద్యావిదుడైన అక్షకుమారుడు వాడిగా మొనదేరిన మూడు బాణాలు వదిలాడు విషభరిత సర్పాల వలె అవి హనుమంతుని శిరస్సున

వాటుకున్నాయి. ఆ బాణకిరణాలతో ఉదయసూర్యుడయాడు హనుమంతుడు.

అక్షకుమారుని వీర పరాక్రమాలకు సంతోషించి, మారుతి కన్నెర్రజేశాడు. ఆ వేడికి రాక్షససేన భస్మమయేలా ఉంది.

వానరపర్వతంమీద బాణవర్షం కురిపించాడు రావణనందనుడు.

సింహగర్జన చేశాడు హనుమంతుడు.

ఒక్కసారి కాళ్ళూ చేతులు ముడిచి దూకాడు.

దూకుతున్న వానిమీదికి శరపరంపర వదిలాడు. ఆ బాణాల మధ్య నుంచి గాలివలె తప్పించుకుంటూన్న సమయంలో భుజసంధులలో తగిలిన బాణఘాత తీవ్రతకు గట్టిగా అరచి–

వీడు వయసులో బాలుడైపోయాడు. వీణ్ణి చంపడానికి నాకుమనసు రావడంలేదు. అయితే వీడు అగ్నిలా విజృంభించాడు. ఉపేక్షిస్తూ నామీద పగ తీర్చుకుంటాడు. అని ఆలోచించి ఒక్కమూకులో గుర్రాలను తన్ని వదలగా అవి నేలకూలాయి రథం భగ్నమయింది. అంతలో ఆ యువకుడు గగన వీధికి లేచాడు.

మహాసర్పాన్ని గరుత్మంతుడు కాలిగోళ్ళతోపట్టి ముక్కుతో చీల్చినట్లు అక్షకుమారుని కాళ్ళు రెండూ బిగబట్టి గిర్రున త్రిప్పి వదిలాడు హనుమంతుడు. వాని అవయవాలు పట్టుతప్పి రక్తధారలతో ధూళిలో కలిశాయి. ఆ అద్భుతాన్ని తిలకించి ప్రాణికోటి ఆశ్చర్య చకితం అయింది. మానవ మారణహోమంతో ఆనందించే యముని వలె హనుమంతుడు సంతోషంగా ద్వారతోరణం చేరి కూర్చున్నాడు.

బ్రహ్మాస్త్రం

హనుమతో వేద న రాక్షసోఽన్తరం
న మారుతి స్తస్య మహాత్మనోఽన్తరం
పరస్పరం నిర్విషహౌ బభూవతుః
సమేత్య తౌ దేవ సమాన విక్రమౌ ॥

అక్షకుమారుని మరణవార్త విన్న అనంతరం దేవేంద్రసమ పరాక్రముడయిన ఇంద్రజిత్తును చూస్తూ రావణుడు–

నాయనా, నువ్వు శస్త్రవేత్తలలో, అస్త్ర విద్యావిదులలో శ్రేష్ఠుడవు. నీ వీరత్వాన్ని దేవతలూ, దేవనాయకులూ చవిచూశారు. చతుర్ముఖ ప్రజాపతిని, ఆరాధించి బ్రహ్మాస్త్రం సాధించావు.

రణరంగంలో దేవ దానవకోటులు నీ ప్రాదాక్రాంతం కాక తప్పదు. భుజబలం, తపోబలబ కల నీ ధీ శక్తి దేశకాలాలను పరిశీలించి సాగుతుంది. నీ ఆలోగనకు ముల్లోకాలూ తలవంచాలి.

తపస్సులో, పరాక్రమంలో నాతో సమానుడవైన నువ్వు రణభూమికి వెళితే నేను విశ్రాంతిగా ఉంటాను.

ఆ వానరునిచేతులలో కింకరగణం నేల కూలింది. జంబుమాలి పడిపోయాడు, చతురంగబలాలతో సేనాపతులు తిరిగి రాలేదు. అంతకు ముందే మన సచివతనయులు కన్నుమూశారు.

నీ సోదరుడు అక్షకుమారుడు అంతిమ శ్వాస విడిచాడు. నీ అంత బలపరాక్రమ సంపన్నులుకారు. బాగా యోచించి ఆ వానరుని పరాక్రమం పరిశీలించి కార్యరంగంలో ప్రవేశించాలి. నిన్ను చూస్తూనే ఆ వానరుడు నిర్వీణ్ణుడు కావాలి. వాడికి సేనాబలం లేదు, వజ్రధారికాదు,

వాయుసుతుడు మాత్రమే అగ్నిహోత్రుడు కూడా కాదు. ఇవన్నీ తెలిశాక ఏం చెయ్యాలో నువ్వెరుగుదువు.

విన్న సంపదం ఉచితంకాదు కాని రాజధర్మానుసారం నువ్వే వెళ్ళాలి. యుద్ధభూమిలో ఆయుధబలం మాత్రమే చాలదు. అవసరానుకూలమయిన వివేచన కావాలి. అది విజయసాధనకు సహకరిందాలి అన్నాడు.

విన్నాడు ఇంద్రజిత్తు.

తండ్రికి ప్రదక్షిణం చేశాడు.

పొంగుతూన్న సముద్రంలా బయలుదేరాడు. రథాన్నిఅధిరోహించాడు.

ఆ సమయంలో మృగరోదనాలు పెరిగాయి.

వస్తున్న రథధ్వని, ధనుష్టంకారం విన్న హనుమంతునికి సంతోషం కలిగింది. ఆ యుద్ధం చూడటానికి నాగ యక్ష సిద్ధులు గగనవీధిలో నిలిచారు. హనుమంతుడు తన దేహాన్ని పెంచుతూ సింహనాదం చేశాడు.

వారుభయులూ సురాసుర ప్రభుతేజంతో వెలుగుతున్నారు.

లక్ష్యశుద్ధిగల ఇంద్రజిత్తు విడిచే నిశితశరాలను అనాయాసంగా దూరం చేస్తున్నాడు మారుతి. కొంతసేపు గడిచింది.

హనుమంతుని శక్తి ఎంతటిదో అంతు చిక్కలేదు ఇంద్రజిత్తుకు. రాక్షసపుత్రుని సామర్థ్యం ఈయనకూ అందలేదు.

ఒకరి కొకరు దుస్సహంగా వున్నారు.

ఏనాడూ గురితప్పని తన విలువిద్య వ్యర్థం కావడంతో ఇంద్రజిత్తు ఆలోచించి ఆలోచించి వీడు శస్త్రాలతో కడతేరడు అని నిశ్చయించి బ్రహ్మాస్త్రం విడిచాడు. హనుమంతుడు చైతన్య హీనుడై నేల మీదపడి, క్షణంలో తెలివిరాగా-

ఆ రాక్షసుడు నన్ను బ్రహ్మాస్త్రంతో బంధించాడు. అయినా పితా

మహాని వర ప్రభావంవల్ల ఏ అస్త్రమూ నన్ను వధించదు. అయినా ఈ అస్త్రబంధాన్ని విడిపించుకునే శక్తిలేదని, ఇంద్ర, వాయు, బ్రహ్మలు రక్షిస్తున్నారు కనుక తనకు క్షతిలేదని అనుకున్నాడు.

నేను రావణుని దగ్గరకుపోయి మాట్లాడే అవకాశం కలిగింది. అని కదలకుండా వున్న ఆ వానరవీరుని చేరిన రాక్షసులు నారచీరలతో, చెట్ల నారలతో బంధించారు. అయినా కదలలేదు.

చూశాడు రావణసుతుడు, ఎంత మూర్ఖంగా చరించారు మా వీరులు

ఒక అస్త్రం బంధించి వున్నప్పుడు మరో బంధనంవేస్తే ఆ అస్త్ర బంధం విడిపోతుందని ఎరుగరు. అనుకుంటూ నడుస్తున్నాడు.

రాక్షసులు హనుమంతుని లాక్కొని వెడుతున్నారు.

బ్రహ్మాస్త్రబంధం వదిలినట్టు తెలియలే దాయనకు, ఉభయులూ లంకేశ్వరుని కొలువులో ప్రవేశించారు. బంధిత మత్తేభంలా ఉన్నాడు హనుమ.

అసలు వీడెవడు?

ఇక్కడ ఏం పని వీడికి?

ఎవరి బలం చూసుకుని వచ్చాడిక్కడికి ?

అని రాక్షస ప్రముఖులు ఒకరితో ఒకరు గుస గుస లాడుకుంటున్నారు. నరకండి, నిప్పులో మండించండి, హాయిగా విరుచుకు తినేయండి, అంటున్నారు మరికొందరు.

రత్న సింహాసనంమీది రావణుడు హనుమంతునీ, తేజః పరాక్రమాలతో సూర్యకాంతితో ఉన్న రావణుని హనుమంతుడూ చూసుకుంటున్నారు.

రావణుని కన్నులు ఎర్రబడ్డాయి.

హనుమంతుని నేత్రాలలో చింతనిప్పులు పుడుతున్నాయి.

స్వర్ణ నిర్మితమూ ముక్తాజాలావృతమూ అయిన కిరీట శోభిత శీర్షంతో వజ్ర, మాణిక్య భూషణాలతో చీని చీనాంబరాలంకృతుడై, రక్త చందన లేపంతో, అరుణారుణనయనుడై, నీలగిరి సన్నిభదేహంతో, తార హారాలంకృతవక్షంతో, బలాక పక్షులతో నిండిన మేఘంలా వున్న రావణుని బాహువులు అయిదు పడగల పాముల్లా ఉన్నాయి.

రత్న, స్ఫటిక ఖచితమయిన ఆస్తరణం పరచిన సింహాసనం మీద వున్న చక్రవర్తికి యిరుపార్శ్వాల వింజామరలతో అందగత్తెలున్నారు.

మంత్రాంగ కుశలులయిన మహాపార్శ్వ, దుర్ధర, ప్రహస్త నికుంభులు ఆయన కిరువంకలా ఆసీనులయారు. మిగిలిన సచివమండలి మధ్య రావణుడు దేవతా పరివృతుడయిన ఇంద్రునివలె ఉన్నాడు.

స్వర్ణసింహాసనంమీద రావణుడు మేరుగిరిపై నీలమేఘంలా, వున్నాడు. ఆ రాక్షసేశ్వరుని తిలకించే హనుమంతునికి ఆశ్చర్యం కలిగి—

అహోరూప మహోధైర్యం
అహో సత్వ మహోద్యుతి
అహో రాక్షస రాజస్య
సర్వలక్షణ యుక్తతా
యద్యధర్మో న బలవాన్
స్యాదయం రాక్షసేశ్వరః
స్యాదయం సురలోకస్య
న శక్రస్యాపి రక్షితా॥

ఈ రాక్షసేశ్వరుని సౌందర్యం, ధైర్యం, శక్తి, బలం ఆశ్చర్యం కలిగిస్తున్నాయి. సర్వలక్షణ లక్షితుడైన ఈ ప్రభువు అధర్మానికి ఒడి గట్టకపోతే దేవలోకంతో పాటు దేవేంద్రుడు కూడా యీయనకు పాదా క్రాంతుడు కావాలి.

ఈయనచేసే క్రూర ఘాతుకాల కారణంగా దేవ దానవ గణాలు వీనికి భయపడుతున్నాయి. ఈ రావణుడు తలచుకుంటే లోకాన్ని జల ప్రళయంలో ముంచెత్తగలడు అని ఊహిస్తున్నాడు హనుమంతుడు.

మీమాంస

లోకకంటకుడైన రావణుడు హనుమంతుని చూసి—

ఈ మహాతేజస్వంతుడైన వానరుడు ఎవడై ఉంటాడు? నాడుకైలాసాన్ని చలింపజేసినవాడు నన్ను శపించిన నందీశ్వరుడా? కాకుంటే బాణాసురుడా! అని ఆలోచిస్తూ ప్రహస్తుని వైపు తిరిగి—

వీడెవడో, ఎక్కడినుండి వచ్చాడో, అశోకవనం ఎందుకు ధ్వంసం చేశాడో, రాక్షస జనాన్ని ఎందుకు భయపెట్టాడో మన వారితో పోరాటానికి ఎందుకు తలపడ్డాడో వివరంగా అడుగు, అన్నాడు.

ప్రహస్తుడు: ఓ వానరా! నువ్వు భయపడకుండా నిజం చెప్పు. సత్యం పలికితే నీకు విముక్తి లభిస్తుంది. దేవేంద్రుని దూతగా వచ్చావా? యమ, వరుణ, కుబేరులలో ఎవరయినా చారకృత్యానికి పంపారా? విజయకాంక్షతో విష్ణువే పంపించాడా? ఆకారంలో వానరత్వం వున్నా నీ తేజస్సు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగిస్తున్నది. ఈ లంకా నగరంలో ఎందుకు అడుగుపెట్టావో నిజంచెపితే నిన్ను విడిచిపెడతాం, లేదా నీ ప్రాణాలు దక్కవు.

హనుమ: ఇంద్ర, యమ, వరుణ, కుబేరులతో నాకు ఏసంబంధమూలేదు. విష్ణు ప్రేరణతో రాలేదు, నేను వానరుడను. వానర ప్రకృతితోనే వచ్చాను. మీ రాజును దర్శించే కోరికతో వనం ధ్వంసం చేశాను. బలవంతులయిన రాక్షసులు నన్ను ఎదుర్కొబోతే ప్రాణరక్షణార్థం వారితో యుద్ధంచేశాను. దేవ, దానవులు నన్ను బంధించలేరు. శస్త్రాస్త్రాలు బాధించవు. అది నాకు పితామహుడిచ్చిన వరం. మీ మహారాజును చూడాలనే కోరికతో నేను బంధితుడనైనట్లు నటించి యిలా వచ్చాను. అని రావణునివైపు తిరిగి— లంకేశ్వరా! సుగ్రీవ సందేశంతో నీ దగ్గరకు వచ్చాను. ఆయన సోదరప్రేమతో నీ కుశలం అడగమన్నాడు, ఆయన చెప్పిన మాటలు సావధానంగా వింటే ఇహపరాలలో నీకు శ్రేయస్సు కలుగుతుంది.

సందేశం

మా ప్రభువు ఏమన్నాడో వివరిస్తాను.

రథ గజ తురగ పదాతి బల సంపన్నుడు దశరథ మహారాజు. ఆయన ప్రజలందరినీ పితృ వాత్సల్యంతో చూసుకునేవాడు. ఇంద్రునితో సమమయిన తేజస్సు కల ఆ మహారాజు ఆజ్ఞానుసారం ఆయనపెద్ద కొడుకు దండకారణ్యానికి వచ్చాడు.

ధర్మవర్తనుడూ, తీవ్ర బలపరాక్రమ సంపన్నుడూ అయిన రామచంద్రుని వెంట తమ్ముడు లక్షణుడూ, భార్య సీత వచ్చారు.

కనకరాజపుత్రి అయిన సీత ఒకనాడు దండకారణ్యంలో కనిపించలేదు. ఆమెను అన్వేషిస్తూ ఆ రాకుమారులు కిష్కింధచేరి ఋష్యమూక పర్వతంమీద సుగ్రీవుని కలిశారు. సీతాన్వేషణభారం వహించాడు మా ప్రభువు.

వానర రాజ్యం సుగ్రీవునకు దారవోశాడు రాముడు.

మా కపిలోక ప్రభువు మహావీరుడు, మవ్వెరుగనివాడుకాదు వాలి.

అటువంటి యోధుని ఒకే ఒక్క బాణంతో నేల కూల్చాడురాముడు

ఆడిన మాట ప్రకారం వానర సేనలను నాలుగు దిక్కులకూ పంపించాడు సుగ్రీవుడు.

మా వానర యోధుల్లో కొందరు వైనతేయులు, మరి కొందరు వాయునములు, అందరూ తీవ్రగమనం కలవారే.

నేను వాయునందనుడను-హనుమంతుడను నూరుయోజనాల సముద్రం దాటి లంకలో సీతాదేవిని చూశాను. నువ్వు ధర్మం ఎరిగిన తపస్వివి, ప్రాజ్ఞుడవు, నీకు పరభార్యాపహరణం ఉచితంకాదు. నీ వంటి ధీమంతులు ధర్మాన్ని అతిక్రమించి ప్రమాదాలు కొని తెచ్చుకోరు.

రామ లక్ష్మణులు ధనుర్బాణధరులై నిలబడితే దేవాసురులు ఎదురు నిలవలేరు. రాముని మనసుకు కష్టం కలిగించిన వాడెవడూసుఖంగా ఊపిరి తీసుకోలేడు. త్రికాలహితమూ, ధర్మార్థ సహితమూ ఆయన నామాటవిని ఆయన భార్యను ఆయనకు అప్పగించు. ఆయనెవరనుకుంటున్నావో! మానవ రూపం ధరించిన దైవం.

నేను సీత జాడ తెలుసుకున్నాను.

మిగిలిన పని అవలీలగా సాగిస్తాడాయన.

సీతను అపహరించడం అంటే అయిదు పడగల పాముతో చెల గాటమే విషాన్ని తిని బ్రతికే వాడుండడుకదా! అలానే సీతను అపహరించడమూ.

తీవ్ర సాధనతో తపస్సు చేసినవాడవు. ధర్మపరుడవు.

కనక నీప్రాణాలు తీయడం అంత న్యాయంకాదు. దేవాసురులకు

నిన్ను చంపడం సాధ్యంకాదుకాని, మానవుడైన రాముడు, వానరుడయిన సుగ్రీవుడు వస్తున్నారు–అధర్మం మీద ధర్మం విజయం సాధించి తీరుతుంది.

నిన్నటివరకూ ధర్మకర్మల ఫలం అనుభవించావు–ఇప్పుడీ సీతాపహరణమనే అధర్మఫలాన్ని అనుభవించే సమయం ఆసన్నమయింది.

జనస్థానవధం బుధ్వా
బుద్ధ్వా వాలి వధం తథా
రామ సుగ్రీవ సంఖ్యంచ
బుద్ధ్వస్వ హిత మాత్మన॥

జనస్థానంలో నీయోధులందరూ రాముని చేతులతో నేల కూలిన విషయం విన్నావు.

మహావీరుడైన వాలి మరణించిన వార్త విన్నావు.

రామసుగ్రీవ మైత్రి తెలిసింది. ఇప్పుడింక నీ శ్రేయో మార్గం తెలుసుకోవాలి.

ఇంత చెప్పడం దేనికంటావేమో! నేనే నీలంకా నగరాన్ని సర్వనాశనంచెయ్యగలను. కాని రాముని కది అభిమతంకాదు. సీతాపహరణం చేసిన వాడిని తనే హతమారుస్తానని శపథం చేశాడు. ఆయన మాట తప్పనివాడు.

పైగా సీతాదేవి ఎవరో నీకు తెలిసినట్లులేదు.

సర్వ లంకా నాశనరూపిణి అయిన కాళరాత్రి ఆవిడ.

కాలపాశాన్ని మెడకు తగిలించుకున్నావు.

రామ క్రోధాగ్ని—

సీతా తేజోగ్ని—

ఈ రెండూ లంకను సర్వనాశనం చేస్తూంటే చూడక తప్పదు. నా మాట విను.

సచివ, సామంత, బంధు మిత్రకోటిని రామబాణాగ్నికి ఇంధనం చెయ్యకు. సర్వభూతాలనూ సంహరించి మళ్ళీ యథాపూర్వం సృష్టించగల వాడు రాముడు: విష్ణు సమ పరాక్రముడైన రాముని ఎదుట నిలవగలవాడులేడు.

చతుర్ముఖుడు, త్రినేత్రుడు, సహస్రాక్షుడు వీరెవరూ రాముని ముందు నిలవరు. ఆయన తలచుకుంటే వీరెవరూ అభయం కూడా యివ్వలేరు అన్నాడు.

విభీషణుడు

హనుమంతుని మాటలు వింటూనే రావణుని క్రోధం అంచులు దాటి- ఈ వానరునికి శిరచ్ఛేదం చేయండి అన్నాడు.

అది విని విభీషణుడు: రాక్షసేశ్వరా! ఆవేశాన్ని విడిచి క్షమా హృదయంతో విషయం పరిశీలించాలి. విచక్షణకల ప్రభువులు దూతకు శిరచ్ఛేదం చెయ్యరు. అది రాజనీతి విరుద్ధం. లోకం దానిని గర్హిస్తుంది.

ధర్మవిదుడవు. రాజనీతి నీకు కరతలామలకం. మంచిచెడ్డలు ఒకరు చెప్పనవసరంలేదు. నీ అంతటివాడే రోషావేశాలకు లోబడితే యిక విద్యా ప్రయోజనం ఏమిటి? సర్వశత్రు సంహార సమర్థుడవైన నువ్వు దూతను తగు రీతిని దండించాలే కాని యిలా శిక్షించరాదు: అని చెపుతూంటే రావణుడు—

విభీషణా! పాపులను వధించడం పాపంకాదు. వీడుచేసిన పాపాలకు ప్రాయశ్చిత్తం శిరచ్ఛేదమే అన్నాడు.

లంకేశ్వరా! ధర్మార్థ యుక్తంగా చెపుతూన్న నా మాటలు ప్రశాంత చిత్తంలో ఆలకించు. యుద్ధంలో కూడా దూతను వధించరాదని

పెద్దలు చెప్పారు. వీడు బాగా విజ్రంభిస్తున్న శత్రువని అంగీకరిస్తాము. మనకు చాలా నష్ట కలిగించి ఎంతో అపచారం చేశాడు, అయినా వీడు దూతమాత్రుడు.

కొరడాతో కొట్టడం, బుర్ర గొరిగించడం, కాలో చెయ్యో విరి చేయడము-ఇవీ దూతకు విధించే శిక్షలు. అంతేతప్ప దూతను వధించి నట్టు మనం వినలేదు.

యుక్తాయుక్తాలెరిగి, వినీతుడవుగా ప్రఖ్యాతి పొందిన నువ్వే ఆవేశానికి లొంగితే ఏం కావాలి? నిగ్రహం వివేక లక్షణం. ధర్మనిర్ణ యంలో నిన్ను మించినవారు లేరు. శాస్త్రజ్ఞానంలో లోక వ్యవహారం యెరిగిన ధీమంతుడవు. నీ పరాక్రమం దేవాసురులకే తలవంచనిది.

ఈ వానరుని చంపి మనం సాధించగలిగిందిలేదు. వీడి ప్రభువును చంపాలి. ఇప్పుడు వీనిని చంపితే ఈ విశాల సముద్రందాటి మరొక చారుడు వచ్చే అవకాశం కనపడదు.

వీడు తిరిగి వెడితే తప్ప ఆ మానవ వానర ప్రభువులు లంకకు యుద్ధానికి రాలేరు. పరాక్రమం, ఉత్సాహం, ధైర్యం కల నీకు యుద్ధ ప్రీతులయిన అనుచరులు కోట్ల సంఖ్యలో వున్నారు. వారిలో కొందరు పోయి ఆ మానవుడికి నీ శక్తి వివరిస్తారు. అప్పుడు మిగిలిన వ్యవ హారం తేలుతుంది. అందుచేత వీనిని విడిచిపెట్టాలి, అన్నాడు.

దేశ కాల యుక్తంగా కనపడింది విభీషణుని మాట.

నువ్వు చెప్పినట్లు దూతవధ నింద్యమే. వీడికి శిక్ష వెయ్యాలి.వాన రులకు తోక చాలా యిష్టమయినది, అది తగుల బెట్టండి! అప్పుడు వీడి

వికారాకృతి చూసి వీడి బంధుమిత్రులు ఆనందిస్తారు, ఈ తోక అంటించి శృంగారకాలంలో నిలబెట్టండి, అని ఆజ్ఞాపించాడు.

అది విన్న క్షణంలో రాక్షసులు తమ తమ గృహాలలోని పాత గుడ్డలు తెచ్చి హనుమంతుని వాలానికి చుట్టడం ఆరంభించారు. హనుమంతుడు శరీరాన్ని పెంచుకున్నాడు. వారు తాము చుట్టిన గుడ్డలు నూనెతో తడిపి నిప్పు అంటించారు.

లంకలోని ఆబాలగోపాలం హనుమంతుని చూడడానికి వచ్చి సంతోషంగా చప్పట్లు కొడుతున్నారు.

తోక మండుతోంది. హనుమంతుడు ఆలోచించాడు.

ఈ లంకలో రాత్రి తిరగడంవల్ల వీరి దుర్గ రక్షణవిధానం తెలియలేదు. ఈ శిక్షతో వీరు నగరం అంతా తిప్పి నాకు మేలు చేస్తారు. అని సంతోషించాడు. శంఖ, భేరీ ధ్వానాలతో నగరమంతా తిప్పుతున్నారు.

"వీడు గూఢచారి" అని అరుస్తున్నారు. వీధులన్నీ హనుమంతుని చూచే రాక్షసస్త్రీలతో నిండాయి.

ఈ వార్త సీతాదేవికి చెప్పి సంతోషించారు కొందరు.

వింటూనే సీతాదేవి మనసా అగ్నిహోత్రుని ప్రార్థించింది.

యద్యస్తి పతి శుశ్రూషా
యద్యస్తి చరితం తప
యదివా స్త్యేకపత్నిత్వం
శీతో భవ హనూమతః॥

పతిశుశ్రూషలో తపస్సులో నేను సాధించిన ఫలం, ఆయన ఏకపత్నీవ్రతఫలం, హనుమంతునికి చల్లదనం కలిగించాలి, అగ్ని బాధించ

రాదు. ధీమంతుడయిన రాముడికి నామీద దయవుంటే, నా అదృష్టం లేక ఏమయినా మిగిలితే, నా మనస్సు రామ సమాగము కాంక్షతో ఉన్నదని ఆయన గ్రహిస్తే, సుగ్రీవుడు సత్యప్రతిజ్ఞుడై నన్ను ఉద్ధరించే సంకల్పంతో ఉంటే అగ్నిజ్వాలలు హనుమంతుడికి మలయ పవనాలు కావాలి, అని అనుకుంటున్నది.

ఆ ప్రార్థన ఆలకించి అగ్నిహోత్రుడు మంగళప్రదంగా ప్రదక్షిణం చేశాడు. వాయువు చల్లగాకదలి సీతాదేవికి సంతోషం కలిగించాడు.

కణ కణలాడుతూ శిఖలు లేచే అగ్ని చల్లగా సోకుతూ మారుతికి ఆశ్చర్యం కలిగించింది.

వాలాగ్రం మరీ చల్లగా ఉన్నది.

నన్ను సముద్రం దాటుతూంటే మైనాకుడు సాయపడడానికి వచ్చాడు, వాడే ఆలా వచ్చినప్పుడు, రామకార్యార్థియైన నాయందు అగ్ని అనుగ్రహం చూపకుండా ఉంటాడా!

రాముని తేజస్సు, సీతాదేవి సౌశీల్యం, నా తండ్రి వాయువుతో ఉన్న సఖ్యం ఈ కారణాలచేత అగ్నిహోత్రుడు నన్ను అనుగ్రహించి ఉండాలి. అని భావించి సింహగర్జన చేసి ఒక్క గంతులో నగర ద్వారానికి ఎగిరాడు.

దేహాన్ని సంకుచితం చేశాడు.

కట్టిన త్రాళ్ళన్నీ జారిపోయాయి. మళ్ళీ పర్వతమంత పెంచాడు దేహాన్ని. ద్వారానికున్న మూలంలాగి ద్వారపాలకులన్ను నేలకూల్చాడు. లంకానగరం అంతా కలయజూశాడు.

అగ్నిశిఖలతో నిండిన లాంగూలంతో ఆదిత్య మండలంలా కని పిస్తున్నాడు.

ఆలోచించాడు: హనుమంతుడు.

ఈ వనం విధ్వంసం చేశాను.

రాక్షసయోధులు కొందరు నేలకూలారు.

ఇంకా ఈ దుర్గం కూడా ధ్వంసంచేస్తే నేను వచ్చిన పని పూర్తి అవుతుంది. అగ్నిహోత్రునికి తృప్తి కలిగేలా రాక్షసభవనాలుదహిస్తాను. అనుకుని ఒక్కుఉంగలో సేనపతి ప్రహస్తుని భవనం నలుమూలలా అంటించి, మహాపార్శ్వ, వజ్రదంష్ట్ర, శుక, సారణ, జంబుమాలి, ఇంద్రజిత్తు, రశ్మికేతు, మకరాక్ష, కుంభకర్ణ, కుంభ, నికుంబాది మహావీరుల భవనాలన్నీ అగ్నికి ఆహుతి చేశాడు.

విభీషణ సౌధం విడిచిపెట్టి, రావణ భవనం ముట్టించి ప్రళయవేళ మేఘపంక్తులు ఉరిమినట్లు గర్జించాడు,

ఆయన నిప్పు ముట్టిస్తుంటేవాయువు తీవ్రవేగంతో చలిస్తున్నాడు. దానితో అగ్ని మరింతగా మండడం ఆరంభించాడు. లంక అంతా అగ్ని జ్వాలలే! పెటపెట ధ్వనులతో మహాభవనాలు నేలకూలుతున్నాయి, ఆర్తనాదాలతో రాక్షసులు వీధులలో పడ్డారు. పుణ్యక్షయంకాగా భూమికి జారే సిద్ధసౌధాలవలె వున్నాయవి.

పసిపిల్లలకు పాలిస్తూన్న తల్లులు బిడ్డలను గట్టిగాపట్టుకుని వీధుల వెంట పరుగులు తీస్తున్నారు. సౌధాగ్రాంమీది స్త్రీలుతమబిడ్డలమంటలవేడి భరించలేక క్రిందికి దూకుతున్నారు. వేడికి కరిగిపోయిరత్నమాణిక్యాలు ప్రవహిస్తున్నాయి.

ఒకచోట పండుగావిరిసిన మోదుగుపూలవలె, మరొకచోటబూరుగు పుష్పాలవలె, ఇంకొకచోట కుంకుమ కాంతితో వున్నాయి.

త్రిపుర దాహదృశ్యం గోచరించింది. లంకాదహనవేళ, వాయు ప్రేరితమైన అగ్నిజ్వాలలు వలయాలుతిరుగుతున్నాయి. రాక్షసుల దేహాలే

ఆజ్యధారాలగా అగ్నిమండుతున్నది. మంటలు ఆకాశం అంటుతున్నాయి. మండి మండి ఆరిన భవనాలనుండి ధూమం వల్లకలువలె తోరణంలా వున్నది. లంక అంతా ఆర్తనాదాలతో నిండింది.

వీడు వానరుడు కాదు, వజ్రపాణియో, త్రినేత్రుడో, యముడో వరుణుడో, రుద్రుడో, సూర, కుబేర, చంద్ర, అగ్నులలో ఎవడో ఈ రూపంతో వచ్చి వుండాలి. కాకుంటే సాక్షాత్తు చతుర్ముఖ ప్రజాపతికి కలిగిన ఆగ్రహం వానరరూపంతో లంకానాశనానికి దిగి వుంటుంది. లేకపోతే వైష్ణవతేజం అవతరించి వుండాలి అనుకున్నారు రాక్షసులు.

లంక అంతా అంటించి హనుమంతుడు త్రికూటగిరి శిఖరంమీద సింహంలా కూర్చుని రాముని స్మరించాడు.

హనుమంతుని ఈ అద్భుతకార్యం తిలకించిన దేవ, గంధర్వ సిద్ధ సాధ్య గణాలు హర్షంతో అభినందించాయి.

ఆశ్చర్యం

క్రుద్ధః పాపం న కుర్యాత్కః
క్రుద్ధో హన్యా ద్గురూనపి
క్రుద్ధః పరుషయావాచా
నరః సాధూ నధిక్షిపేత్॥

లంక ముట్టించి హనుమంతుడు సముద్రతీరం చేరి నీటిలో తోక తడుపుకుంటూ మంటలలో మాడే లంకానగరాన్ని చూస్తున్నాడు.

ఒక వంక భయం, మరొక వంక అసహ్యం కలిగాయి. ఈ అకార్యం ఎందుకు చేశాను? ఆగ్రహం కలిగితే దానిని వివేకంతో అణచి

పొట్టాలే కాని యింత అఘాయిత్యం చెయ్యడమా? కోపాన్ని నిగ్రహించుకో గలవారే ధీమంతులు.

కోపంలో చెయ్యని పాపం వుండదు. గురుహత్య, సజ్జన హింస వంటి పనులు కోపిష్ఠి అనాయాసంగా సాగిస్తాడు. ఎవరితో ఏం మాట్లాడాలో వాడికి తెలియదు. అందుచేతనే పాము కుబుసం విడిచేటట్లు ధీమంతులు క్రోధాన్ని విసర్జించాలి.

దుర్బుద్ధినై, లజ్జావిహీనతతో ఈ దహనకాండ సాగించాను. సీతాదేవి ఏమవుతుందో అనే ఆలోచనే లేదునాకు. ఇప్పుడింక ఏం చెయ్యను? స్వామి ద్రోహం జరిగిపోయింది. లంకాదహనంతో సీతాదేవికూడా తగులబడి వుంటే ఏం కావాలి? నా సర్వప్రయత్నం వ్యర్థం. రావణుడి మీద ఆగ్రహంతో సర్వనాశనం చేసుకున్నాను.

ఇప్పుడింక నేను అగ్నిగుండంలో దూకాలి. మహాసాగర బడబాగ్నికి ఆహుతి కావాలి. సముద్రంలో తిమింగిలాలకు ఆహారం అవుతాను.

సుగ్రీవుని సముఖానికి ఎలా వెళ్ళను? రామలక్ష్మణులను చూడగలనా యీ దశలో? ముల్లోకాలూ కపి ప్రకృతిని పరిహసించి తీరతాయి. ఎంత దారుణానికి ఒడిగట్టాను!

సీత మరణించిందని వినగానే రామలక్ష్మణులు ప్రాణం విడిచిపెడతారు. సుగ్రీవుడు బంధుకోటితో ప్రాణత్యాగం చేస్తారు. అయోధ్యలో భరత శత్రుఘ్నులు మాత్రం జీవిస్తారా? కోపం కారణంగా యింతపని చేసిన అదృష్టహీనుణ్ణి. అని చింతించే హనుమంతునికి కొన్ని శుభ శకునాలు గోచరించగా-

మాంగల్యదేవతయైన సీతను అగ్ని దహించదు. ఆవిడే అగ్నిరూపిణి. అగ్నిని అగ్ని బాధిస్తుందా? రాముని భార్యను, పతివ్రతా శిరోమణిని అగ్ని దరిచేర లేదు.

సీతారాముల ప్రభావంచేత కాకపోతే అగ్ని నా లాంగూలాన్ని మండించి నన్ను బాధించకుండా వుంటుందా! నా తోకను తగలబెట్టిన అగ్ని సీతపై ప్రసరిస్తుందా.

అవసరమయితే జానకీదేవియే అగ్నిని దహిస్తుంది. కాని అగ్నికి ఆవిడను దహించే శక్తిలేదు. అనుకుంటూండగా, గగన చారులయిన చారణులు—

ఓహో! హనుమంతు డెంత భయంకర కృత్యం సాధించాడు! సర్వలంకానగరం భస్మమై ఆర్తనాదాలతో వున్నా, జానకీదేవి అచంచలంగా అశోకవనంలో యథాపూర్వ వున్నది.

అనుకుంటున్న మాటలు విన్న హృదయం సంతోష తరంగిత మయింది. ఒక్కసారి తన కంటితో చూసి వెళ్ళాలని నిశ్చయించుకుని శింశుపా వృక్షంచేరి, ఆ ఛాయలో వసివాడకుండా వున సీతను చూసి—

అమ్మా! నేను అదృష్టవంతుడను అని చేతులు జోడించాడు—

నాయనా! ఇంత సాహసం నీకే సాధ్యం. సత్కీర్తిని సాధించే బల పరాక్రమాలు నీకే ఉన్నాయి. ఒక్క విషయం మరచిపోకు. రామచంద్రుడు లంకానగరాన్ని తన బాణాలతో చీకాకు పరిచి నన్ను తీసుకు వెళ్ళడం మంచిది. అది ఎలా చెయ్యాలనేది ఆయనకు మనం చెప్పనవసరం లేదు. అని జానకీదేవి అనగా హనుమంతుడు—

అమ్మా! త్వరలోనే రామచంద్రుడు వానర భల్లూక సేనాసమేతం వచ్చి శత్రునాశనం చేసి నీకు ఆనందం కలిగిస్తాడు: ఇక నాకు సెల వమ్మా! అని బయలుదేరి సముద్ర తీరాన వున్న అరిష్టపర్వతం అధిరోహించాడు.

మహోన్నతమయిన ఆ గిరి శిఖరాలమీద మేఘాలు ఉత్తరీయాల వలె వున్నాయి రాళ్ళమీదసూర్యకిరణాలుపడి కనులు మిలమిలలాడిస్తున్న ట్లుంది. సెలయేటి మంద్రధ్వనులు వేదగానాన్ని తలపించాయి. ఆకాశాని

కెదిగిన దేవదారువృక్షాలు పర్వతుడు మహాబాహువులు పైకెత్తినట్లున్నాయి. గాలికి వూగినలాదే రెల్లు తోటంతో అది కంపిస్తున్నట్టుంది. వాయు పూరితములై వెదురు వనాలు నిర్విరామంగా కూజిస్తున్నాయి. మహా సర్పం వూపిరి పర్వతం విడిచే నిట్టూర్పులా, మంచునిండిన గండశిలలు ధ్యానసమాధులలో మునులవలె వున్నాయి.

వివిధ వర్ణశోభిత సుమరాజితో తరువులు.

ఆ పరిసరాలలో మహర్షి, యక్ష, కిన్నర, గంధర్వులు.

సింహాలతో గుహలు.

శార్దూలాల విహారాలు.

పర్వతం ఎక్కి ఒక్కమారు కలయజూసి దేహం పెంచి, కుప్పించి గగనవీధికి లేచాడు.

ఆ పాదతాడనానికి పర్వతం ముక్కలు ముక్కలయింది. పిడుగు పడి మోడువారినట్లయాయి మహావృక్షాలు విరిగిపడె గుహలలో సింహాల గర్జనలు ఒక్కులు దద్దరిల్లజేశాయి.

ఆ కొండమీది విద్యాధరస్త్రీలు భయభీతులై జారిన వస్త్రాలతో చెదరిన అలంకారాలతో గగన మార్గానికి లేచారు. కాకోల విషసర్పాలు తలలు చుట్టుకుని, పడుములు విరిగి మరణించాయి. అంత ఎత్తయిన కొండ హనుమంతుని పాదపీడనంతో పాతాళానికి దిగి, అక్కడ ఒక కొండవుందే దనే గుర్తులేకుండా పోయింది. గగనవీధిని బయలుదేరాడు హనుమంతుడు

మిత్రసమాగమం

ఆకాశసముద్రంలో.

చంద్రుడే కలువ.

సూర్యుడు పీటి కోడి.

పుష్యమి, శ్రవణ నక్షత్రాలు హంసలు.

పునర్వసు మహామీనం.

అంగారకుడు మొసలి.

స్వాతి నక్షత్రం హంసపథం.

ఐరావతం ద్వీపం.

మేఘాలే శైవలిని.

వాయు విచలిత తరంగాలు, చంద్రకిరణాలు.

నాగ, యక్ష గంధర్వులు పద్మాలు.

సాగరాకాశాన్ని వేగగమననౌకతో దాటుతున్నాడు హనుమంతుడు.

సూర్య, చంద్ర, తారామండలాలను మ్రింగుదున్నాడా అన్నట్లు మేఘమండలాలను లాక్కుంటూ వెడుతున్నాడు.

ఒక్కసారి వాటిలో దూరి, మరొకసారి పైకివచ్చి దోబూచులాడుతున్నాడు ధవళవస్త్రధారియైన హనుమంతుడు చంద్రునివలె వున్నాడు. గరుత్మంతునివలె గోచరిస్తున్నాడు.

దారిలో మైనాక గిరిశిఖరాన్ని హస్తస్పర్శతో ఆనందింపచేసి ముందుకు సాగి మహేంద్రగిరిని సమీపాన చూచి సింహనాదం చేశాడు. దీర్ఘనాలాన్ని ఆడిస్తూ ఆనందంతో చేసిన ఆ మహాధ్వనికి దిక్కులు దద్దరిల్లాయి.

ఈవలి ఒడ్డునవున్న వానరవీరులు ఆమహాగర్జన విని, అది ఏమో అని ఎదురు చూస్తున్నారు, వారిలో వృద్ధుడైన జాంబవంతుడువారందరినీ దగ్గరగా చేర బిలిచి—

నాయనా! విన్నారా, ఆగర్జన! కార్యసాధకుడు కాకపోతే అలా గర్జించలేడు. నిస్సంశయంగా హనుమంతుడు విజయం సాధించివస్తున్నాడన్నాడు.

పరమ సంతోషంలో వారందరూ పర్వతశిఖరాలమీద, చెట్లచివరి కొమ్మలమీద గంతులువేస్తూ హనుమంతుని రాకకోసం నిరీక్షిస్తున్నారు.

మేఘం మీద మేఘం వస్తున్నట్టు దిగే హనుమంతుని దోసిలి ఒగ్గి పిలిచారు. మహేంద్రగిరిమీద రెక్కలు లేని పర్వతంలా దిగిన హనుమంతుని చుట్టూ చేరారు.

అనాయాసంగా అంత ప్రయాణం చేసి వచ్చిన హనుమకు వారందరూ దుంపలూ, పళ్ళూ, కానుక లర్పించారు,

జాంబవంతునికీ, అంగదునికీ అభివాదం చేస్తూ హనుమ-

"దృష్టా సీతా" చూశాను సీతను.

రాక్షసస్త్రీజన మధ్యంలో,ఏక వేణితో ఉపవాస కృశీభూత దేహంతో రామవిరహ శోకంతో మలినవస్త్రంతో ఉన్నది అన్నాడు.

చూశాను అనేమాట అమృతప్రాయంగా విని వారందరూ సింహనాదాలతో, కిల కిల రావాలతో ఉరుములతో, తోకలు పొడుగుచేస్తూ, పైకెత్తుతూ. నేలమీద బాదిస్తూ, గిరిశిఖరాలకు దూకుతూ, చెట్లమీదికి ఎగురుతున్నారు.

అంగదుడు: హనుమా!నీవల్ల మా అందరి ప్రాణాలూ నిలిచాయి.ఇప్పుడు మనం రామదర్శనం చెయ్యగలం. నీ పరాక్రమ ధైర్య, ప్రభుభక్తులు ప్రశంసనీయాలు. నీ అదృష్టవల్ల జానకిని చూడగలిగావు. సీతావియోగ దుఃఖం రామునికి ఉండదు. అంటూండగా మిగిలిన వారందరూ హనుమంతుని యాత్రా విశేషాలు వినడానికి చుట్టూ కూర్చున్నారు. ఆ వానరవీర మధ్యంలో అంగదుడు దేవ పరివృతుడై దేవేంద్రుని వలె ఉన్నాడు.

అన్వేషణగాథ

మహేంద్రగిరిమీద అందరూ సుఖాసీనులయ్యారు.

జాంబవంతుడు చిరునవ్వుతో హనుమంతుని చూస్తూ-

నాయనా! సీతాదేవిని ఎలా చూడగలిగావు? క్రూర రావణుని లంకలో ఆవిడ ఎలా వున్నది? ఎలా వెళ్ళావు? ఈ వివరాలన్నీ మాకు యథాతథం వినిపించు. విన్నాక తరువాయి కథ ఆలోచిద్దాం. అన్నాడు.

ఆ మాట వినగానే హనుమంతునికి శరీరం పులకించింది.

మనసా సీతాదేవికి నమస్కరించి- మీరందరూ చూస్తూండగానే మహేంద్రగిరిమీద బయలుదేరి గగనవీధిని లేచాను కదా! సముద్రం మీద వెడుతుండగా నా దారి కడ్డుగా ఒక సువర్ణగిరి కనిపించింది. అది నాకు అవరోధంగా నిలబడుతున్నదనే అనుమానం కలిగి దాన్ని ముక్కలు చేసి తీరాలనుకొని నా వాలంతో కొట్టగా దాని శిఖరం వేయి ముక్కలయింది.

అప్పుడా గిరి- నాయనా నీ తండ్రి వాయుదేవుడు నా స్నేహితుడు. నన్ను మైనాకుడంటారు. ఈ సముద్రం నా నివాసం. పర్వతాలకు రెక్కలుండేవని నువ్వు వినివుంటావు. వాటితో ఎగురుతూ అవి భూతకోటిని నాశనం చేస్తూంటే దేవేంద్రుడు వజ్రాయుధంతో రెక్కలు నరికాడు. అప్పుడు వాయువు సాయపడి నన్ను ఈ సముద్రంలో చేర్చాడు.

ధర్మపరుడయిన రామునికి సాయం చేయడం నా విధి. మీ తండ్రి చేసిన ఉపకారానికి ప్రత్యుపకారంగా నీకు సాయపడాలని ఉంది అన్నాడు.

నా ప్రయాణ ప్రాధాన్యం వివరించి వాని సెలవు పొంది బయలుదేరి వెడుతూంటే దారిలో నాగమాత సురస అడ్డుపడి-

ఓ వానరా! దేవతలు నిన్ను నాకు ఆహారంగా అనుగ్రహించారు చిరకాలానికి నా ఆకలి తీరుతున్నది, అనగా నేను చేతులు జోడించి-

అమ్మా! నేను దాశరథియైన రాముని పనిమీద వెడుతున్నాను. రాముడు భార్య సీతతో, తమ్ముడు లక్ష్మణునితో దండకారణ్యానికి రాగా అక్కడ దుష్టరావణుడు సీతను అపహరించాడు రామునిదూతనై నేను సీతాన్వేషణకు వెడుతున్నాను ఆమెను దర్శించి, ఆ వృత్తాంతం రామునికి నివేదించి వచ్చి నేను నీనోట పడతాను, నన్ను నమ్మ అన్నాను

ఆ కామరూపిణి సురస-ఓరీ, నన్ను దాటి వెళ్ళడం ఏ ప్రాణికి తరం కాదు అంది.

నేను పది ఆమడలు పెరిగాను.

సురస అంతకంటె పెద్ద నోరు తెరిచింది.

ఉత్తర క్షణంలో నేను అంగుష్ఠ దేహుడనై ఆమె గర్భంలో ప్రవేశించి అంతలోనే ఇవతలకు రాగా, నన్ను చూసి నాగమాత—

నాయనా! నాకు సంతోషంగావుంది. నువ్వు నిశ్చింతగా వెళ్ళు. నీ సంకల్పం ఫలిస్తుంది. సీతారాములకు సమాగమం కలిగించుతుంది.

గరుత్మంతునివలె గగనవీధికి ఎగిరాను.

దక్షిణముఖంగా సాగుతున్నాను, అంతలో నన్ను క్రిందికి లాగుతున్నట్లనిపించి క్రిందికి చూశాను. ఏమీకనబడలేదు. అటూఇటూ చూశాను ఏప్రాణిలేదు. నావేగం ఆగి క్రిందికి దిగి పోతున్నాను. బాగా నీటిలోకి చూశాను.

ఆసాగరంలో భయంకర రూపంతో అట్టహాసంతో ఒకరాక్షసి కనిపించింది.

ఓ మహాకాయుడా! ఎక్కడికి పోతున్నావు? చిరకాలంగా ఆహారం లేక ఆకలితో బాధపడుతున్నాను. నిన్ను తిని నా బాధ తీర్చుకుంటాను అంది.

విశాలంగా నాదేహం పెంచాను. దానినోరు విశాలం చేస్తున్నది.

పెరిగిపెరిగి ఒక్కసారి నాశరీరాన్ని సంకోచింపజేసి దాని ఉదరంలోకి పోయి గుండె చీల్చిబయటపడ్డాను. పర్వత దేహంతో అది నీటి మీద తేలింది. చూసిన వారణులు-

భయంకర రూపిణి అయిన సింహిక హనుమంతుని చేతులతో ప్రాణాలు వదిలింది. అనుకుంటూంటే వింటూ సాగి సాగి లంకానగరపు పరిహద్దులో ప్రవేశించాను.

సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడు.

లంకలో దిగాను.

దిగుతూన్న సమయంలో ప్రళయకాల మేఘంలా ఒకమహారాక్షసి భీకరాట్టహాసంతో నాఎదుట నిలబడింది. దాని శిరోజాలు అగ్నిశిఖలవలె వున్నాయి, అదినన్ను చంపడానికి ప్రయత్నించింది. నా ఎడమ పిడికిలి బిగించి ఒక్కపోటు పొడిచాను.

నేను కూలుతూ! ఓమహావీరుడా! నేను లంకానగర అధిష్ఠానాన్ని, నన్ను జయించిన నీకు లంకలో ఎదురులేదు. అని కన్నుమూసింది.

చీకటి పడింది. నగరంలో అన్వేషణ ప్రారంభించాను.లంకఅంతా చుట్టబెట్టినా సీతజాడలేదు. నగర ప్రాకారంతో సమంగా వున్న మరొక సువర్ణ ప్రాకారాన్ని చూశాను. అందులో ఉద్యానవనం. దానిపేరుఅశోక వనం. దానిలో శింశుపావృక్షం మీద కూర్చుని చూస్తున్నాను.

ఆ చెట్టు మొదటఉపవాసంతో కృశించి, ఏకవేణితో,దీనవదనంతో భర్తృచింతాపరాయణియై వున్న సీతను చూశాను.

ఆమె చుట్టూ వికృతాకారాలతో క్రూరస్వభావంకల రాక్షసీజనం.

రక్తమాంసాలతో బ్రతికే పెద్దపులుల మధ్య ఆడు లేడిలావుంది. రాక్షసస్త్రీల బాధలు భరించలేక ప్రాణాలు వదిలిపెట్టే దశలో చూశాను.

అంతలో రావణ భవనం నుండి అందెల ధ్వనులుఅశోకవన ముఖంగాక

వస్తున్నట్టు వినిపించి నేను కొంచెం ఇంకి ఎవరికి కనిపించకుండా కొమ్మల చాటునచేరి చూస్తున్నాను.

రావణుడు తన పత్నీ సమూహంతో వచ్చాడు.

సీతాదేవి ఆ రావణుని చూస్తూనే భయంతో ముడిచి పెట్టుకు కూర్చుంది. గజ గజలాడే ఆమెను చూస్తూ రావణుడు-

ఓ సుందరీ! ఇంక నీకు రెండు మాసాలు గడువుంది, ఈలోపున నీ మనసు నాపై మరలదో నీ రక్తం త్రాగక తప్పదు అని గర్జించాడు.

సీత–రాక్షసాధమా! అమిత తేజశ్శాలి రాముడు నా భర్త ప్రఖ్యాత మయిన ఇక్ష్వాకుల ఇంటి కోడలిని! నన్ను నోటికి వచ్చినట్టు ఆడుతున్న నీ నాలుక ఊడి నేలపడకుండా ఉన్నదే! పర్ణశాలలో ఆయన లేనప్పుడు వచ్చావు కనక ఇంకా బ్రతికి వున్నావు. ఆయన కొలువులో సేవకత్వం కూడా నీకు దొరకదు. ఆయన అజేయుడు, అని క్రోధంతో మాట్లాడు తూంటే రావణుడు కన్నులనిప్పులు కురుస్తూ పిడికిలి బిగించి ఆమెను సంహరించబోగా అక్కడి నారీజనం హాహారవాలు చేశారు.

వారి మధ్యనున్న మందోదరి వచ్చి వారించి- నీకు ఈ సీతదే నికి? దేవ గంధర్వ యక్ష కాంత లెందరులేరు. నీ అంతఃపురంలో వారితో హాయిగా భోగా లనుభవించు, అని తీసుకువెళ్ళింది.

అక్కడి రాక్షస స్త్రీలు పరిపరి విధాల వినరాని మాటలతో సీతను హింసిస్తున్నారు. ఆ సమయంలో అప్పుడే నిద్రనుండి లేచి త్రిజట వారం దరినీ చేర పిలిచి–

ఓసీ! మీకాలం మూడింది. సీతను ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేరు. మిమ్మల్ని మీరే నాశనం చేసుకుంటున్నారు. జనక రాజపుత్రి, దశరధుని కోడలు, మహాపతివ్రత.

ఇప్పుడే నాకు కల వచ్చింది.

ఈమె భర్త లంకకువచ్చి రాక్షసులను ఓడించాడు ఆయనకు విజయలక్ష్మి వరించింది. ఈ సమయంలో వచ్చిన కల నిజమయి తీరుతుంది. కనక మనం ఇప్పుడే యీమెను ప్రార్థించి ప్రాణభిక్ష కోరుకోవాలి వినగానే అందరూ ఆమె పాదాలమీద పడ్డారు.

మీ మాట నిజమే అయితే మీ అందరికీ నేను అభయం ఇస్తున్నాను అంది సీత.

• • •

అప్పుడే నేను పరాక్రమం ప్రదర్శించి వారికి ప్రాయశ్చిత్తం చెయ్యాలనుకున్నాను. ఆలోచిస్తే అది వుచితం అనిపించలేదు. ఇక్ష్వాకు వంశకీర్తనంతో ప్రసంగం ప్రారంభించాను నా మాటలు విని సీతాదేవి కన్నీరు విడుస్తూ-

ఓ వానరోత్తమా! నువ్వెవరవు? ఇక్కడకు నిన్నెవరు పంపారు? రామునితో నీకెలా స్నేహమయింది? అని అడిగింది.

అమ్మా! సులశాలియైన వానరేశ్వరుడు సుగ్రీవుడు. నేనాయన భృత్యుడను నీ భర్త రామచంద్రుని ఆదేశానుసారం వచ్చాను. ఇదిగో ఈ ఉంగరం ఆనవాలుగా యిచ్చాడు. నువ్వు ఏం చెయ్యమంటే అది చేస్తాను వారి దగ్గరకు నిన్ను తీసుకు వెళతాను, అన్నాను.

జానకి- నాయనా! ఆయన స్వయంగా వచ్చి రావణ సంహారం చేసి నన్ను తీసుకు వెళ్ళాలి.

హనుమ- అమ్మా! ఆయనకు ఆనవాలుగా ఏమైనా యిస్తావా? అని అడుగాను. ఆవిడ ఈ మణి యిచ్చింది. ఆవిడకు ప్రదక్షిణంచేసి తిరిగి రావడానికి సన్నద్ధమయ్యాను.

నాయనా, నా అవస్థ అంతా వివరంగా చెప్పి, రెండు మాసాలలోగా

వారు రాకపోతే నేను జీవించనని చెప్పు అని విచారించింది. నేను ఓదార్చాను.

ఓదార్చి నా శరీరం పర్వతమంత పెంచాను.

ఆవిడ శోకం చూసిన నాకు రావణునిపై క్రోధం రేగింది. ముందుగా ఆ వనాన్ని ధ్వంసం చేయడం ఆరంభించాను. అది చూసి రాక్షస స్త్రీలు రావణునితో చెప్పారు. ఆయన మహాబలిష్ఠులయిన కింకరగణాన్ని పంపాడు. శూల ముద్గరాయుధాలతో వచ్చారు వారు. నేను తోరణద్వారంమీదిదూలం అందుకుని వారిని యమపురికి పంపాను. హతశేషులు వార్తాహరులయ్యారు.

నేను నెమ్మదిగా అక్కడున్న చైత్యద్వారం మీదికి చేరి కాపలా వారిని ఒక స్తంభంతో కడతేర్చాను.

రావణుడు జంబుమాలిని పంపించాడు.

వీడు వారి సేనాపతి ప్రహస్తుడున్నాడే వాడి కొడుకు.

వాడు తన బలగంతో దిగాడు. అందరినీ ఒక దూలానికి ఎర చేశాను. అప్పుడు మంత్రి కుమారులు వచ్చారు.

అంతకు ముందు వచ్చిన వారికి తోడుగా వీరినీ పంపాను. సేనాపతులు వచ్చారు. వారు అయిదుగురూ మహాయోధులు. వారుకూడా యమపురి చేరారని విని రావణుడు తన ముద్దులకొడుకైన అక్షుని పంపాడు. వాడు చతురంగబలాలతో వచ్చాడు. వీడు మండోదరి కుమారుడు.

అక్షుని రెండు కాళ్ళూపట్టి గిర్రున త్రిప్పి విసిరేశాను. అది విన్న లంకేశ్వరుడు ఆగ్రహంతో ఇంద్రజిత్తును పదిలాడు. వీడు చాలాపుటికుడు. ముందుగా వాని సేనను చిత్తు చేశాను, చూశాడు ఇంద్రజిత్తు, ఈ వానరుడు సామాన్యుడు కాడనుకుని బ్రహ్మాస్త్రంతో బంధించాడు, మిగిలిన సేవకులు నన్ను త్రాళ్ళతో బంధించి రావణుని కొలువుకూటానికి కొనిపోయారు.

ఆ దుష్టుడు నన్ను చాలా ప్రశ్నలు వేశాడు. జానకి దర్శనార్థం వచ్చాననీ, అందుకే యింత చేశాననీ చెప్పి నేను సుగ్రీవ సచివుడను రామదూతను, వాయుదేవుని ఔరసపుత్రుడను.

మా రాజు సుగ్రీవుడు నీ క్షేమ సమాచారాలు తెలుసుకురమ్మని, యింకా ఏమన్నాడంటే-

రావణా! రాముడు నా స్నేహితుడు, ఆయన భార్యను అపహరించిన రాక్షసుని విషయంలో సాయపడడానికి నేనంగీకరించాను వాలిని సంహరించడానికి ఆయన అంగీకరించాడు. అగ్నిసాక్షిగా మైత్రి ఏర్పడింది మాకు.

o o o

రాముడు ఒకే ఒక్క బాణంతో వాలిని నేల కూల్చాడు. సుగ్రీవుడు వానరేశ్వరుడయ్యాడు. మమ్మ దశ దిశలకూ పంపాడు. నేను దూతగా వచ్చాను. వానర వీరుల సంగతి మీరెవరూ ఎరుగరు. వారు దేవసమ పరాక్రములు. వారందరూ వచ్చి నీ సేనను నాశనం చెయ్యక ముందే సీతాదేవిని రామునికి అప్పగించు, అని మా ప్రభువు సందేశం.

ఇలా నేను చెప్తూంటే రావణుడు క్రోధతామ్రాక్షుడై నన్ను తక్షణం సంహరించమని ఆజ్ఞాపించాడు.

ఆయన తమ్ముడున్నాడు ధీమంతుడు విభీషణుడు. ఆయన రాజనీతి చెపుతూ దూతవధ చాలా అన్యాయమనీ, దూతకు అంగవికలత్వం పెద్ద శిక్ష అని అనగా ఆ రాజు నాతోకకు నిప్పు పెట్టమన్నాడు. నా తోకకు గుడ్డలు చుట్టి అంటించారు. కర్రలతో, పిడికళ్ళతో హింసించారు. అలా రాజవీధులు త్రిప్పుతూంటే నగరం అంతా చూశాను.

శరీరాన్ని సంకుచితం చేసి కట్లు సడలించి, అంతలో పర్వతాకారుడనై మండుతున్న తోకతో లంకానగర సౌధ, భవన, ప్రాసాదాలన్నీ తగులబెట్టాక సీత ఏమయిందో అని చింతలోపడ్డాను.

అప్పుడు ఆకాశచారుల మాటలను బట్టి సీతాదేవి సురక్షితంగా వుందని గ్రహించాను. నాలాంగూలాన్నే దహించని అగ్ని సీతాదేవికి హాని చేస్తాదా, అనుకుంటూ మళ్ళీ ఆవిడను దర్శించి లంకలోని అరిష్ట పర్వతం ఎక్కి గగనమార్గాన యిలా వచ్చాను. ఇది యింతవరకూ జరిగిన కథ, జరగవలసింది ఆలోచించండి అన్నాడు.

ఆలోచనలు

హనుమంతుడు- రామకార్యం, సుగ్రీవయత్నం సఫలమయినట్లే. సీతాదేవిని చూసిన అనంతరం ఆ శీలవతి పట్ల నా మనస్సు నిర్మల భక్తి భావంలో వుంది.

ఇక రావణుని తపశ్శక్తి ఎంతటి దంటే: ఈ సర్వలోకాలనూ రక్షించగలడు, దహింపజెయ్యగల శక్తిమంతుడు, ఆతపశ్శక్తి కారణం గానే వాడు సీతను తాకినా నశించలేదు. ఆవిడ నిజంగా ఆగ్రహిస్తే అగ్నికంటె తీక్షణ మయింది. వాని తపోగ్ని ఎంత?

ఇప్పుడింక మనం రామ లక్ష్మణులను తీసుకుని సీతాదేవిని దర్శించాలి లంకానగరాన్ని ధ్వంసంచేసి మూలబలంతో రావనుని కడతేర్చేశక్తి నాకు లేకపోలేదు. మీవంటి మహాయోధులు కూడా కలిస్తే వేరే చెప్పవలసిందిలేదు.

ఐంద్ర, రౌద్ర, వాయవ్య, బ్రహ్మాస్త్రాలు నన్నేమీ చెయ్య లేవు. మీ ఆజ్ఞలేదు. కనక కాని, అప్పుడే రావణ వంశనాశనం చేసే వాడిని.

మన మహానాయకుడు జాంబవంతుడు విజృంభిస్తే, ఎదురేముంది? అందాకా ఎందుకు? మన యువరాజు అంగనుడు, పనన, నీలులు కదిలితే మందరగిరిని పిండిచేస్తారు. మైందద్వివిదులను ఎదుర్కొనే శక్తి దేవ దానవ గంధర్వ యక్షరాక్షస నాగజాతులలో ఎవరికుంది? వీరు బ్రహ్మ

వర ప్రభావ సంపన్నులు. అమృతం అందుకున్నవారు వీరిద్దరూ చాలు లంకను కూల్చడానికి నేనే లంకా నగరాన్ని బూడిదచేసి వచ్చాను అక్కడ రామలక్ష్మణ సుగ్రీవ జయవాదాలు చేశాను అన్నాడు.

అంగదుడు

మారుతి మాటలు విని అంగదుడు-

సీతను చూసి వచ్చామే కాని ఆవిడను తీసుకు రాలేదని చెప్పడం మనవంటి మహాపరాక్రమం సంపన్నులకు ఉచింకాదేమో! హనుమ రాక్షస సంహారంచేసే వచ్చాడు కనక మనం సీతను తీసుకువెళ్ళడం మంచిది. సీతను రామలక్ష్మనుల ముందుంచి మన పరాక్రమం చాటు కుందాం అన్నాడు.

అప్పుడు జాంబవంతుడు- నాయనా! ప్రభువు సుగ్రీవుడు, దశరథి రాముడు మనకు అన్వేషణ కార్యం అప్పగించారే తప్ప మరేమీ చెప్ప లేదు. అయినా మనం సాహసించి సీతను తీసుకు వెడితే ఆ రాజశార్దూ లుడు మనలను ఏ దృష్టితో చూస్తాడో? అది తన వంశ ప్రతిష్టకు భంగకరం అనుకుంటాదేమో, తెలీదు.

సీతను తెచ్చుకుంటానని ప్రతిజ్ఞ చేశాడాయన ఆ మాటచెల్లించుకో వాలి ఇప్పుడు మనం నువ్వు చెప్పినట్లు చేస్తే ఆయన మనస్సు వికలమై మన శ్రమ వ్యర్ధమవుతుంది.

అందువల్ల మనం వెళ్ళి జరిగిన విషయం చెప్పడమే కర్తవ్యం అప్పుడాయన ఏం చెపితే అలా చెయ్యడానికి మనం సిద్ధంగా ఉన్నాం కదా! అనగా అంగద. హనుమదాదు లందరూ అంగీకరించారు,

మధువనం

మహేంద్రగిరి శిఖరం నుంచి గగనవీధికి ఎగిరారు.

మత్తేభాలవలె, మహాగిరులవలె ఆకాశమంతా క్రమ్ముతూ, సాగి సాగి నందనవనంలా ఉండే మధువనంలో ప్రవేశించారు. వివిధ తరు లతా శోభతో సుగ్రీవ రక్షితమై సర్వమనోహరంగా వున్న ఆ వనంలో ఎవరూ అడుగు పెట్టడానికి వీలులేదు.

సుగ్రీవుని మేనమామ దధిముఖుడు వనపాలకుడు. ఆయన అప్రమత్తంగా రక్షించే వనంలో ప్రవేశిస్తూ వానరులందరూ అంగదుని చేరి మధుపాన కాంక్ష వెలిబుచ్చగా, ఆ యువరాజు జాంబవంతాది వృద్ధులతో సంప్రదించి వానరులకు అనుమతి యిచ్చాడు.

అంతలో పట్టరాని సంతోషం కలిగిన ఆ వానరులు మధుపానం చేసి, కొందరు పాటలు మొదలుపెట్టారు. కొందరు ప్రణామాలు, నాట్యాలు,నవ్వులు, తిరుగుళ్ళు, దూకుళ్ళ అతి ప్రసంగాలు సాగిస్తున్నారు.

ఒక చెట్టుమీది నుండి మరొక చెట్టుకు దూకుతూ, చివరి కొమ్మ నుండి నేలకు దుముకుతూ, నేల నుండి వృక్షాగ్రాలకు ఎగురుతూ, ఒకడు పాడుతూంటే ఒకడు నవ్వుతున్నాడు. నవ్వే వానిని చూచి ఏడిచే వాడొకడు. అక్కడచేరి అరిచే వాడొకడు. వాడికి ప్రోత్సాహం ఒకడు– మధుపాన మత్తులై వారు మతులుపోయి కొమ్మలు విరిచారు, చెట్లు ధ్వంసం చేస్తున్నారు.

చూశాడు దధిముఖుడు, క్రోధంతో వచ్చి వారించబోయాడు. కొందరిని మందలించాడు, దూషించాడు, దెబ్బలు వేశాడు. వారందరూ దధిముఖుని దండించడం ఆరంభించారు

గోళ్ళతో రక్కి, పళ్ళతో పీకి, కాళ్ళతో తన్ని నానా హింసలూ పెట్టారు.

అది చూసి హనుమంతుడు మీరు మధుపానం సాగించండి, వీరి

విషయం నేను చూస్తాను. అనవిని అంగదుడు కార్యసాధకుడైన హను మంతుడు చెపితే ఆ కార్యం అయినా చెయ్యవలసిందే, అనగా వారందరూ అంగదుని కొనియాడి మధువనంలో ఫలాలు భక్షిస్తూ, మధువు త్రాగుతూ అడ్డువచ్చిన వారిని చావగొడుతున్నారు.

దోసెళ్ళతో కొందరు త్రాగుతూంటే, మధుభాండాలు చంకలలో పట్టుకుపోతున్నారు కొందరు, త్రాగి కొట్టుకోవడం మొదలుపెట్టారు. కొందరు చెట్లు మొదట నిలిచారు, కొందరు ఎండుటాకులమీద దొర్లుతు న్నారు. తూలేవారు కొందరు, త్రోసుకునేవారు కొందరు కూతలు కూసే వారు, నిద్రపోయేవారు, సింహనాదాలు చేసేగారు. అట్టహాసాలు తాడనాలు మత్తులో ఉన్నారు వారందరూ.

దెబ్బలు తిన్న వనపాలకులు పిక్కబలం చూపారు. సేవకుల పరాభవం విని దధిముఖుడు వారందరినీ తీసుకుని మహావృక్షాలు పెరికి వానరయోధులను వారించరాగా హనుమదాదులు ఎదురు వచ్చారు.

పానమత్తుడై వున్న యువరాజు అంగదుడు ఒళ్ళు తెలియని దశలో దధిముఖుని నేలమీద పడగొట్టి చితకబొడిచాడు.

ఆ దెబ్బలకు మూర్ఛపోయిన దధిముఖుడు కొంతసేవటికి తేరు కొని అనుచరులను వెంటబెట్టుకొని సుగ్రీవుని చేరి మధువనంలో జరుగు తున్న విషయం వివరించే తలవంచి దోసిలిఒగ్గి, యింత అకార్యానికి కారకుడు అంగదుడు, అంటూ పాదాలమీద పడ్డాడు.

సుగ్రీవుడు వానిని లేవనెత్తి నీకు అభయమిస్తున్నాను. విషయం వివరంగా చెప్పు, అన్నాడు.

వానరేశ్వరా! నీ తండ్రి ఋక్షరజసుడుగానీ, మీ అన్న వాలిగానీ మధువనంలో అడుగుపెట్టలేదు. నువ్వుకూడా ఆ వనంలో దిగలేదు. అటు వంటి వనాన్ని ధ్వంసంచేసి మధువంతా పానం చేశారు అంగదాదులు,

విచారించబోగా మాకు పాదతాడనాలు లభించాయి. చక్రవర్తివి నువ్వుండగా వారే మాకు శిక్షవేశారు. అని దుఃఖిస్తూంటే, చూచి లక్ష్మణస్వామి-

వానరేశ్వరా! ఎందు కీయన దుఃఖిస్తున్నాడు? అని ప్రశ్నించాడు.

లక్ష్మణా! అంగదాదులు మధువనంలో ప్రవేశించి యథేచ్ఛగా త్రాగుతూ తిరుగుతున్నారని చెప్తున్నాడు. వారందరూ దక్షిణ దిశకు అన్వేషణకు వెళ్ళినవారు. ఆ వనంలో వారు స్వేచ్ఛగా చరిస్తున్నారంటే కార్యసాధకులై వచ్చారన్నమాట. కాకపోతే ఆ సాహసం వారికి రాదు. నిస్సందేహంగా వారు సీతను చూశారు.

హనుమంతుడే సాధించి ఉంటాడు. కార్యసాధనకు యోగ్యమైన ఆలోచనాశక్తి అతనికే ఉంది. వివేకవంతుడయిన పరాక్రమ సంపన్నుడు మా హనుమ. అదీకాక-

జాంబవా న్యత్ర నేతాస్యాత్
అంగదశ్చ బలేశ్వర
హనుమాం శ్చాప్యధిష్ఠాతా
న తస్య గతి రన్యథా

నాయకుడు జాంబవంతుడు.

బలాధిపతి అంగదుడు.

అధిష్ఠాత హనుమంతుడు-ఇక కార్యసాధనకు అడ్డేమిటి?

వీరందరూ మధుపానానికి ఉపక్రమించారంటే సీతాదేవిని చూసి వచ్చారన్నమాటే. కాకపోతే బ్రహ్మదత్తమైన మధువనంలో కాలుపెట్టడానికి అంగదాదులకు ఎన్ని గుండెలు కావాలి? వారు సీతను చూశారు. అనడంతో రామలక్ష్మణులు పరమానందం పొందారు.

సుగ్రీవుడు- కార్యసాధకులయి వచ్చిన అంగదాదులు ఏం చేసినా

క్షమించాలి. సింహసదృశులైన హనుమదాదు లందరినీ మేము చూడ గోరుతున్నాము. సీతాన్వేషణ విశేషాలు వినగోరుతున్నాము.

ఆ మాట విని దధిముఖుడు సుగ్రీవ రామ లక్ష్మనులకు నమస్కరించి తన అనుచరులలో మధువనం చేరాడు.

అప్పటికి మత్తు వదులుతూన్న వానరవీరులను సమీపించి, చేతులు జోడించి, అంగదుని సమీపించి—

యువరాజా! మా అపరాధం మన్నించండి ఈ వనంమీద మీకూ అధికారముంది. ఒకనాడు వాలి వానరేశ్వరుడు. అదేరీతిగా సుగ్రీవుడు. ఆ తరువాయి నువ్వు. అందువల్ల క్షమాభిక్ష కోరుతున్నాను. ఇప్పుడు మేము సుగ్రీవునికి ఈ వార్త నివేదించగా ఆయన సంతోషంతో అందరినీ రమ్మన్నాడు. మిమ్మల్ని చూడాగోరుతున్నాడు, అనగా అంగదుడు—

వానర వీరులారా! రామచంద్రునికీ విషయం తెలిసివుంటుంది. మధుపానమత్తులై నిద్రించే వానరవీరులను తీసుకుని సుగ్రీవ సన్నిధానానికి వెళ్ళాలి. పెద్దలు ఎలాచెపితే అలా నడుచుకునే నేను యువరాజునైనా కార్యసాధకులను ఆజ్ఞాపించడం ఉచితం కాదు అన్నాడు.

ప్రభువై వాడు యింత వినయంగా మాట్లాడడం మేమెరగం. ప్రభుత్వమదం వినయాన్ని దరిజేరనివ్వదు. అహంకారం దాని లక్షణం. ఇది నీ భావి శ్రేయస్సుకు మార్గం.

నీ మాటమీద మే మందరం సుగ్రీవ సన్నిధానానికి రావడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాం అన్నారు వారు.

అయితే నడవండి అని అంగదుడు ఎగిరాడు యంత్ర ఉక్షిప్తమైన పర్వతాలవలె వానరయోధులు ఎగిరారు; వాయు విచలితములయిన మేఘ సముదాయంలా గర్జిస్తూ వస్తూంటే సుగ్రీవుడు—

రామభద్రా! నువ్వు నిశ్చింతగా వుండు. మనవారు సీతను చూసి

వస్తున్నారు. నేను పెట్టిన గడువు దాటిన తరువాయి నా ఎదుటపడగల వానరుడు లేడు.గడువుదాటి వస్తున్నారంటే పనిచేసుకు వచ్చారన్నమాట. అలా కాకపోతే మా అంగదుడు నా ముందుకు రాడు. పైగా వారు మహోత్సాహంలో వున్నారని విన్నాంకదా: దాని అర్థం కార్యం సాధించారనే.మా తాత తండ్రులు ప్రాణప్రదంగా రక్షించే మధువనం ధ్వంసం చేశారంటే ఎంత ఉత్సాహంతో వున్నారో యోచించు.

విస్పందేహంగా సీత కనిపించి వుంటుంది. హనుమంతుడే చూచి ఉంటాడు. మా హనుమ ధీశాలి, కార్యసాధకుడు

హనూమతిహి. సిద్ధిశ్చ
మతిశ్చ మతిసత్తమ-

జాంబవంతుడు నాయకుడు, అంగదుడు బలేశ్వరుడు, హనుమంతుడు సాధకుడు. అటువంటప్పుడు మరోలా జరగడానికి వీలులేదు.నువ్వు నిశ్చింతగా వుండు. అంటూండగా కిలకిల ధ్వానం చేరింది. ఆ ఉత్సాహ ధ్వానం వినే సుగ్రీవుని వాలం పెరిగింది- మనసు పొంగింది.

వానరులందరూ రామదర్శన లాలసులై అంగదునీ, హనుమంతునీ ముందుంచుకుని దిగారు.

హనుమంతుడు చేతులు జోడించి, రాముని ముందు నిలిచి -

స్వామీ! సీతాదేవి క్షేమంగా ఉంది, అన్నాడు.

సుగ్రీవునికి తన వూహ నిజమైనందుకు ఆనందం కలిగింది. లక్ష్మణుడు ఆదరనయనాలతో హనుమంతుని చూశాడు. రామభద్రుడు సంతోష వదనంతో చూశాడు

చూడామణి

రామభద్రుడు: ఓ వానర వీరులారా! సీతాదేవి ఏ స్థితిలో వుంది? నాయందు ఆవిడ ఏ దృష్టిలో వుంది? అంతా వివరంగా చెప్పండిఅన్నాడు.

అప్పుడు వానరులందరూ సర్వవృత్తాంతం ఎరిగిన హనుమంతుని రాముని ముందుకు నడిపించారు.

హనుమంతుడు దక్షిణదిశగా తిరిగి మనసా సీతాదేవికి నమస్కరించి రాముని చూచి- రామభద్రా! అమ్మవారిని అన్వేషించడానికి దక్షిణ సముద్రం నూరు యోజనాలు దాటి లంకలో అడుగుపెట్టి, అక్కడ సీతాదేవిని దర్శించాను. ఆ పతివ్రతా శిరోమణి మనస్సు నీ మీదనే లగ్నం చేసి నీ కోసమే జీవిస్తున్నది. రావణుని ఉద్యానవనంలో రాక్షసీజన మధ్యంలో వారి పరుష భాషణలతో హింసపడుతున్నది. వారే ఆమెకు రక్షకులు. దీనురాలై, ఏకవేణితో భూమిమీదనే శయనిస్తూ, మంచుదెబ్బ తిన్న పద్మంలా వుంది.

క్రూర రావణుని హింసలు పడలేక ప్రాణత్యాగానికి సన్నద్ధమవుతూండగా నేను ఇక్ష్వాకు వంశ కీర్తనం ఆరంభించాను.

అప్పుడు నన్ను విశ్వసించి నాతో మాట్లాడింది. నేను విషయమంతా వివరించాను.

మీ మైత్రిమాట విని సంతోషించింది. మీకు గుర్తుగా చిత్రకూటం మీద వాయసం కథ చెప్పింది. ఆవిడ తిలకం జారినప్పుడు మణిశిలతో మీరు తిలకం దిద్దిన వృత్తాంతం గుర్తుచేసింది.

ఈ చూడామణి ఆనవాలుగా యిచ్చి. రాక్షసావాసంలో మరొక్క మాసంకంటె జీవించనని చెప్పింది. అని విషయాలు విస్తరంగాచెప్పాడు.

రాముడు చూడామణిని అందుకుంటూ, గుండెలకు హత్తుకుని కన్నీరు విడుస్తూ సుగ్రీవుని వైపు తిరిగి-

లేగదూడ కోసం ఆవు ఎంత తపనపడుతుందో ఈ మణిని చూడడంతో నేను సీతకోసం అంత బాధపడుతున్నాను. కళ్యాణ వేదికమీద

జనక మహారాజు దీనిని ఆమెకు శిరోభూషణంగా అలంకరించాడు. ఈ మణి పవిత్రజల సంభూత, దీనిని దేవేంద్రుడు కానుకగా యిచ్చాడు. దీన్ని చూస్తూంటే మా తండ్రిగారిని, మా మావగారిని, చూసినట్లనిపిస్తున్నది. ఇది ఆమెకే అలంకారం, అని హనుమంతుని వైపు తిరిగి-

మారుతీ! దాహపీడితునికి స్వాదుజలంవలె నీ మాటలు నా బాధకు ఉపశమనం కలిగిస్తున్నాయి. నా జానకి యింకా ఏం చెప్పింది? జానకిలేని జీవితం క్షణంకూడా భరించలేను. నన్నుకూడా ఆమె దగ్గరకు తీసుకు వెళ్ళు. ఆ రాక్షసుల మధ్య ఏం బాధలు పడుతున్నదో! మేఘాచ్ఛాదిత శరచ్చంద్రునివలె ఉండి వుంటుంది. రోగికి ఔషధంలా నాకు నీ మాటలే జీవనాధారం. ఆ ప్రియభాషిణి చెప్పిన మాటలన్నీ వినిపించు అన్నాడు.

రామభద్రా! చిత్రకూటం మీద మీరుభయులూ విశ్రాంతి తీసుకునే వేళ ఒక వాయసంవచ్చి జానకమ్మను హింసిస్తుండగా నువ్వు మేలుకొంచి దర్భను బ్రహ్మాస్త్రకగా అభిమంత్రించి విడిచావట, ఆ కాకికి ముల్లోకాల లోనూ అభయం దొరకక నిన్నే శరణువేడితే ఆ అస్త్రానికి లక్ష్యంగా దాని కన్ను వదులుకున్నదట.

అలనాడు వాయసంమీద అస్త్రం ప్రయోగించిన రాముడు రాక్షసుల విషయంలో ఎందుకు ఉపేక్ష వహిస్తున్నాడు? లక్ష్మణుడయినా ఎందుకు రావడంలేదు? నేను చేసిన పాపకర్మలు పూర్తికాలేదేమో! లేకుంటే ఇంత కాలం ఆ మహావీరులు ఉదాసీనంగా ఎందుకుంటారు ? అని కన్నీరు విడుస్తుంటే నేను-

తల్లీ! రాముడు నీ విరహవ్యధతో విశ్లేషుడై వున్నాడు, లక్ష్మణుడు అన్నగారి దుఃఖం చూడలేక బాధపడుతున్నాడు.

ఇంతకాలం నీ జాడతెలియలేదు ఇప్పుడింక నువ్వు చింతించకు. వారుభయులూ హుటాహుటిని వచ్చి లంకదణుంచి, ఈ రావణుని బంధు

కోటితో కడతేర్చి తమతో తీసుకు వెడతారు. ఆయనకు ఆనవాలుగా ఏదయినా యియ్యి, అని అడిగాను.

అప్పుడావిడ అటూ యిటూ చూసి, జుట్టు ముడిలోని ఈ మణి యిచ్చింది. నేను తిరుగు ప్రయాణానికి బయలుదేరుతూంటే-

హనుమా! సింహసదృశ పరాక్రమసంపన్నులైన రామలక్ష్మణులను వానరేశ్వరుని, అడిగానని చెపుతూ రామలక్ష్మణులను దర్శించగలగడం నీ అదృష్టం అని నన్ను అభినందించింది.

తల్లీ, నా వీపుమీద కూర్చో. ఈ క్షణంలో వారిదగ్గర దింపుతాను అన్నాను.

హనుమా! ఈ మనస్సు నా స్వాధీనంలో వుండగా పరపురుష స్పర్శ సహించను. అలనాడు కాలం ఎదురు తిరగడంవల్ల, ఆ రాక్షసుడు నన్ను ముట్టగలిగాడు, ఇక రాముడు నన్ని దుఃఖసాగరం నుండి ఎలా ఉద్ధరించాలో ఆయనతో నువ్వు ఆలోచించు. రాక్షసపీడ అంతా ఆయనకు చెప్పు. నీకు శుభమగుగాని! అని క్షణం ఆగి-

పోనీ ఈ రోజు యిక్కడెక్కడయినా విశ్రాంతి తీసుకుని వెళ్ళరాదా! నువ్వు మళ్ళీ తిరిగి వచ్చేవరకూ. నేను వుంటానో వుండనో! నా దు:ఖాలకు అంతు కనబడడంలేదు. మీ వానర, భల్లూక సేనలు ఈ అనంత విశాల సాగరాన్ని ఎలా దాటగలవయ్యా ?

దాశరథులకు మాత్రం సాధ్యమా!

వాయుదేవుడు! గరుత్మంతుడు, నువ్వూ తప్ప మరెవరూ ఈ సముద్రం దాటలేరు. ఈ అసాధ్యాన్ని ఎలా సాధిస్తారో చూడాలి. అందుకు నువ్వే సమర్థుడవు. రాముడు స్వయంగా వచ్చి రాక్షససంహారం చేసి నన్ను తీసుకెళ్ళడం ఆయనకు యశస్కరం,

ఈ రాక్షసుడు. రామునికి భయపడినందువల్లనే కపట మార్గాన నన్ను హరించాడు. రాముడు తన పరాక్రమం ప్రదర్శించాలి అన్నదిన

అమ్మా! వానరేశ్వరుడు సుగ్రీవుడు కృతనిశ్చయుడై వున్నాడీ విషయంలో. వానర భల్లూకపతులందరూ ఆయన కను సన్నలలో నడుస్తారు. వారు సంకల్పించారంటే వారికి అవరోధం లేదు, వాయు మార్గాన భూ ప్రదక్షిణం చేయగల యోధులు వారందరూ.

అక్కడ నాకంటె మహామహులూ, నాతో సమానులూ వున్నారే తప్ప తక్కువ వారెవరూలేరు. దూతగా నన్ను పంపారు. అంటే వారి కంటె తక్కువ వాడినే కదా, పెద్దలను దూతకృత్యానికి పంపరు. వానర యూధనాధులు ఒక్క ఊపులో లంకలో వ్రాలుతారు, ఆ రాజసింహాలు నావీపుమీద వచ్చి సూర్యచంద్రులవలె దిగుతారు.

సర్వశత్రు సంహార సమర్థుడు, సింహసమ పరాక్రమోపేతుడు, రామభద్రుడు ధనుర్ధారియై లంకానగర ద్వారంలో నిలబడడం త్వరలో నువ్వు చూడగలవు.

వాడిగోళ్ళు, నిశిత దంతాలూ ఆయుధాలుగా మా వానర గణాధి పతులు సింహాశాల బలసంపన్నులు. వార్దూరు మత్తగజ సన్నిభులై నీ ముందుంటారు. వార్షుకాభ్రాలవలె, మహాపర్వతాలవలె ఈ లంకానగర సమీప గిరి సానువులమీద సింహనాదాలు చేస్తూంటే వినే రోజు దూరంలో లేదు.

రామభద్రుడు శత్రుసంహారంచేసి వనవాసం ముగించి విన్ను వెంట బెట్టుకుని అయోధ్యానగరం చేరి తీరతాడు, అని జానకిదేవిని ఓదార్చాను;

అని హనుమంతుడు పలకడంతో రామభద్రుడు సంతుష్ట చిత్తు డయారు.

అరిఘ్నం సింహ సంకాశం
క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవం
లక్ష్మణంచ ధనుష్పాణిం
లంకాద్వార ముపస్థితం

(ఆదికవి వాల్మీకి అనుగ్రహించిన శ్రీమద్రామాయణంలో సుందరకాండకు ఆది ఉషశ్రీ స్వేచ్ఛానుసరణం)

సుందరకాండ సమాప్తం

హనుమంతుని
విశ్వరూపం

మహర్షి వాల్మీకి మానవజాతికి అందించిన ఆదికావ్యం శ్రీమద్రామాయణం.

రామకథలో ప్రతిపాత్రకూ ప్రత్యేకత వున్నది. ప్రధాన పాత్రల స్వరూప స్వభావాలు మన మనస్సులో ప్రముఖంగా నిలిచే మాట వాస్తవమే. అంత మాత్రాన క్షణాల వ్యవధిలో ప్రవేశించి నిష్క్రమించే శబరి, శూర్పణఖ, మంథర, మారీచ, కుంభకర్ణాదులు సైతం మన స్మృతిపీమను పీడిపోవేరు. వారు మన ఎదుట నిలచిన క్షణాల కాలంలోనే వారి చిత్తవృత్తులు ఆకార వికారాలు సాక్షాత్కరిస్తాయి. అది వాల్మీకికవి విలక్షణ ప్రతిభ.

o o o

కావ్య నాయకుడు రాముడు.

అనంతరం అంతటి వున్నత స్థానాన్ని అందుకున్నవాడు హనుమంతుడు.

బాల, అయోధ్య, అరణ్యకాండలలో హనుమంతుని ప్రస్తావన లేదు.

కిష్కింధలో దర్శనమిచ్చిన హనుమంతుడు సుందరకాండలో తన విశ్వరూపాన్ని ఆవిష్కరించి యుద్ధకాండ ముగిసేవరకూ- అంటే రామ పట్టాభిషేక పర్యంతం మనలను తనవెంట త్రిప్పుకుంటాడు. కాని....

రామాయణంలో వాల్మీకి చూపిన ఈ విశ్వరూపానికీ, అనంతర

కాలంలో రామభక్తులు చూసిన హనుమంతునికీ హస్తిమశకాంతరం దూరం వుంది.

భక్తులయిన వారందరికీ హనుమంతుడు-

యత్ర యత్ర రఘునాధ కీర్తనం
తత్ర తత్ర కృత మస్తకాంజలిం
భాష్పవారి పరిపూర్ణలోచనం
మారుతిం నమత రాక్షసాంతకం

(రామనామం వినిపించే ప్రతిప్రాంతంలో ఆనంత బాష్పాలతో తలవంచి నిలబడే మారుతికి నమస్కారం. ఇది భక్తుల దృష్టిలో హనుమంతుని రూపం.

ఆదికవి యచ్చిన హనుమంతుడు:

అంజనా నందనం వీరం
జానకీ శోకనాశనం
కపీశం అక్షహంతారం
వందే లంకాభయంకరం.

అది ఆయన రూపం.

రామలక్ష్మణులు సీతను వెదుకుతూ కిష్కింధ చేరారు.

చేరినవారిని దూరాన ఋశ్యమూకపర్వతంమీద ఆప్తసచివులతో వున్న సుగ్రీవుడు చూశాడు.

చూస్తూనే గజగజలాడిపోయి పరుగు లంకించుకున్నాడు అనుచర సమేతం.

గుట్టలు, కొండలు, కోనలు దూకుతున్నారు వారందరూ. కొంత దూరం సాగిన తరువాయి హనుమంతుడు సుగ్రీవుని అని -

ప్రభూ! ఏమిటీ పరుగు, ఎక్కడికీ ప్రయాణం? అన్నాడు.

సుగ్రీవుడు: హనుమా! చూశావా ఆ కోదండపాణుల్ని, కరవాలధీరులను, ఆజానుబాహు దేహులను. విషం క్రక్కే కోడెత్రాచుల వంటి కరవాలాలు, శరప్రహణంలో వున్న ధనుస్సులు, ముల్లోకాలనూ భస్మం చేయగల శక్తి సంపన్నులయిన వీరిని మా అన్నగారు వాలి నన్ను చంపడానికి పంపాడు.

హనుమ: ప్రభూ! భయగ్రస్త హృదయానికి శంకలు ఎక్కువ. నిజానికి వారెవరో ఎందుకు వచ్చారో తెలియకుండా ఎందుకీ పలాయనం? మీరిక్కడే ఆగండి. నేను విషయం తెలుసుకుని క్షణంలో తమకు నివేదిస్తాను.

అని భిక్షుక రూపంలో రామలక్ష్మణుల ముందు చేతులు జోడించి, తలవంచి నిలబడి—

ఆర్యా! దివ్యకాంతులతో విరాజిల్లే మీ శరీరకాంతి, చతుర్దశ భువనాలనూ గజగజలాడించ గలిగిన మీ ధనుర్బాణాలూ, కరవాలాలూ నాకు ఆశ్చర్యం కలిగిస్తున్నాయి. ఇవన్నీ వీరవరులయిన రాజ పురుష లాంఛనాలు.

కాని — జటాజూటాలూ, నారచీరలూ ధరించి ముని బాలకులవలె వున్నారు. ఇది ఆశ్చర్యంగా వుంది. తమరెవరు? ఏ పనిమీద ఇటువచ్చారు అన్నాడు.

రామలక్ష్మణులు మాట్లాడలేదు. అప్పుడు హనుమ -

మన్నించండి. నేనెవరినో తమకు చెప్పలేదు. ఈ కిష్కింధకు అధిపతి వాలి. ఆయన తన తమ్ముడయిన సుగ్రీవుని రాజ్యభ్రష్టుని చేసి, ఆయన భార్యను కూడా తన దగ్గరే ఉంచుకున్నాడు. నేను సుగ్రీవుని అనుచరుడను, అన్నాడు.

రాముని వదనం సంతోషంతో వికసించింది. తమ్ముని వైపు తిరిగి-

నా నృగ్వేద వినీతస్య
నా యజుర్వేద ధారిణః
నా సామవేద విదుషః
శక్యమేవం విభాషితుం॥

అని హనుమంతుని ధీశక్తినీ, వాక్చాతుర్యాన్నీ ప్రశంసిస్తూ-

లక్ష్మణా! ఈ కపిప్రవరుని సంభాషణ ఎంత ఉదాత్తంగావున్నదో చూశావా!

వేదత్రయం అధ్యయనంచేసి, ఆరుశాస్త్రాలూ కంఠోపాఠంఅయి, నవ వ్యాకరణాలూ కరతలామలకం అయినవాడు కాని యిలా మాట్లాడలేదు. అంతేనా?

మాట్లాడుతూవున్నప్పుడు తల విసరడం, కనుబొమలు ఎగర వేసి నుదురు బిగించడం వంటి వికారాలేమీ లేవు. ఇంకా చూశావా-

అవిస్తరం అసందిగ్ధం
అవిలంబితం అవ్యథం

చెప్పవలసిన విషయాన్ని ముక్తసరిగా మూడుముక్కల్లో చెప్పాడు. అంత మాత్రాన మనకు వినబడకుండా అక్షరాలు మ్రింగేయ లేదు. సాగతీత సంగీతంలేదు. గొంతు చించుకుని తను బాధపడి, మన చెవులకు కఠోరంగా అరవలేదు. సంసార సంపన్నమై మధ్యమస్థాయిలో హృదయాహ్లాదకరంగా మాట్లాడాడు.

ఇంత ప్రతిభకల సచివుడుంటే ముల్లోకాలనూ జయించగలం కనక యితనితో నువ్వు సముచితంగా మాట్లాడు అన్నాడు.

తనంతవాడయిన లక్ష్మణుని యీ విధంగా హెచ్చరించి రాముడు మాట్లాడడం యితఃపూర్వం ఎప్పుడూలేదు- అనంతరం ఆనలు కన బడదు.

రామాయణంలో యీ చివరనుంచి ఆ చివరకు చదివిన వారికి కూడా రాముని నోట యిటువంటి ప్రశంస ఎవరికీలేదు. ఆయన ప్రశం సినవారేలేరు హనుమంతుడు తప్ప.

అంటే—

హనుమంతుడు వచ్చి మాట్లాడిన మూడు ముక్కల్లో ఆయన శక్తి సామర్థ్యాలను గ్రహించి, ఆ శక్తిని అభినందించిన ఉత్తమ నాయకుడు రామచంద్రుడు. అటువంటి ఉదాత్తశీలుని అభినందనలను అర నిమేషంలో అందుకున్న అద్భుత ప్రతిభాశాలి హనుమంతుడు.

వాల్మీకి రామాయణంలో హనుమంతుని పాత్ర యిలా ప్రవేశించింది.

అంటే మాట్లాడడం అనే విద్య హనుమంతుని వెంట తిరిగి సర్వ మానవ ప్రాణి నేర్చుకోవాలని భావించాడు మహర్షివాల్మీకి.

ఎందువల్ల?

మాట ఒక్కటే మానవ ప్రాణికి లభించిన వరం, మిగిలినఆహార నిద్రా, భయ, మైధునాదులు సృష్టిలో అన్ని ప్రాణులకూ సహజమే.

ఈ విధంగా హనుమంతుని ప్రవేశపెట్టిన క్షణంనుంచి ఆ మహా మహుడు తన బుద్ధిశక్తిని ఎలా నడిపినదీ అడుగడుగునా కనిపిస్తూనే వుంటుంది. అందులో కొన్ని సన్నివేశాలు చూసి, మిగిలినవి రామాయణ కావ్యంలో చూడండి.

o o o

భూగోళంలోని వానర సంఘాలకు అధిపతివాలి. మహా బలిష్ఠుడు.

చతుర్దశ భువనాలనూ విలవిలలాడించిన లంకేశ్వరుడైన రావణుని వంటి మహావీరుని తన చంకలో ఇరికించి సముద్రాల ముంచి వదిలిన వీరుడు వాలి.

అంతటివాడు—రాముడు విడిచిన ఒకేఒక్క బాణంతో నేలకూలినాడు. అది చూచిన వానర యోధులు గజ, గవయ, గవాక్ష, గంధమాదన, నల, నీల, మైంద, ద్వివిదాదులందరూ కొయ్యబారిపోయారు.

నోట మాట లేకపోగా, గట్టిగా ఊపిరి పీల్చలేకపోయారు.

వాలి నేలకూలిన వార్తవినీ వినగానే హుటాహుటి వచ్చింది ఆ వానరేశ్వరుని భార్య తార.

వస్తూనే భర్త దగ్గర కూలబడి ఏడ్చింది. ఏమేమో అనుకున్నది. అందరూ శిలాప్రతిమలవలె నిలబడి వింటున్నారు, ఆవిడ ఎదుట నిలిచి మాట్లాడే ధైర్యం లేదెవరికీ.

అప్పుడు హనుమంతుడు ముందుకు వచ్చి-

మహారాణీ! జగదేక మల్లుడయిన వానరేశ్వరుని పట్టపురాణివి, నువ్వు శోకిస్తున్నావా? సర్వవానర యోధులతో కిష్కింధనీకనుసన్నలలో

నడుస్తుంది. గుండె నిబ్బరం చేసుకుని నీ బిడ్డను సింహాసనంమీద కూర్చో బెట్టు. నీ బుద్ధిబలం వానర రాజ్యానికి పెట్టని కోట....అన్నారు.

ఆదీ హనుమంతునిధీశక్తి. ఆమె కుమారుని సింహాసనం ఎక్కించ మన్నారు.

భర్త మరణం ఎంతగా వేధిస్తున్నా, కన్నకొడుకు రాజు కాబో తున్నాడంటే తల్లి గుండె ఎంత పొంగి పులకించాలి? పయిగా నాటివరకూ ఆవిడ ఆలోచన మీదనే వానర రాజ్యం నడుస్తున్నది. ఆ అధికారం పోకుండా ఆమె కొడుకు సింహాసనం ఎక్కుతాడు.

అయితే—

సుగ్రీవుడికి రాజ్యం యిస్తానని మాట యిచ్చాడు కదా రాముడు, ఆ విషయం ఎరగడా హనుమంతుడు!

ఎరగక కాదు—తారవంటి ధీశక్తి సంపన్నురాలు తన కొడుకుని ఆ సమయంలో రాజ్యాధిపతిని చెయ్యడానికి అంగీకరించదని తెలుసు హనుమకు.

అదే జరిగింది.

• • •

సుగ్రీవుడు రాజుగా పట్టాభిషిక్తు డయాడు.

వర్షాకాలం వచ్చింది. వానలు తగ్గగానే సీతాన్వేషణకు వానర సేన లను పంపుతానన్నాడు.

అన్నాడు కాని రాజ్యభోగాలలో, మదిరాపాన—మదవతీ పరీరం భాలలో ప్రపంచాన్నే విస్మరించాడు.

వానలు తగ్గినా సుగ్రీవునిజాడ లేకపోవడంతో రాముడు లక్ష్మణుని

పంపించారు. కోటగుమ్మంలో నిలబడి ధనుష్టంకారం చేశారు లక్ష్మణస్వామి కిష్కింధ యావత్తూ కంపించింది. సుగ్రీవుని మత్తు దిగిపోయింది. లక్ష్మణుని వెంట రాముని సమీపించి, పాదాభివాదం చేసి, వానర వీరులను నాలుగు దిక్కులకు పంపుతూ, దక్షిణ దిశగా వెళ్ళేసరికి జాంబవంతుడు నాయకుడనీ, అంగదుడు బలాధిపతి అనీ, హనుమంతుడు సేనాధిష్ఠాత అనీ అన్నారు.

వారు బయలుదేరుతూండగా రాముడు హనుమంతుని పిలిచి తన అంగుళీయకం యిచ్చి జానకీదేవికి గుర్తుగా చూపమన్నారు. అంతే ప్రభువయిన రామునికి తన ఎదుట నున్న వారిలో ఎవరు ఎంతటివారో గ్రహించి వారిని ఉచితరీతిని సమ్మానించడం తెలుసు. అది మరో కథ

• • •

వానర వీరులందరూ సముద్రతీరం చేరారు.

అంతవరకూ ఉరకలు వేసిన ఉత్సాహం సముద్ర దర్శనంతో చల్లబడింది.

నాయకుడయిన జాంబవంతుడు వారిని ఆశ్వాసించి, హనుమంతుని లేపారు. బయలుదేరాడు హనుమంతుడు. సముద్రంమీద సాగుతున్నారు. దారిలో మైనాకుడు అతిథిసత్కారం చేస్తానంటే, కార్యార్థియై వెళ్ళేవానికి యీ సమ్మానాలు పనికిరావన్నారు.

నాగమాత సురస అడ్డుపడి మింగేస్తానంది. యుక్తితో ఆమె గర్భంలో ప్రవేశించి యీవలకు వచ్చి ముందుకు సాగి ఆవలి తీరం చేర్తు

తూండగా ఛాయాగ్రాహి సింహిక కబళించబోయింది. దాన్ని కడదేర్చి లంకా నగరం పొలిమేరలో కొండమీద దిగాడు.

అక్కడ లంకానగర అధిష్ఠాన దేవత లంకిణి ఎదురుకాగా దాన్ని నిర్జించి, సీతాన్వేషణం ఆరంభించాడు.

రాజ్యభవనాలు, అమాత్య మందిరాలు, సచివసౌధాలు, పరిజన గృహాలు అన్ని మూలమూలల వెదకి వెదకి సీత కనిపించక విషాద హృదయుడై ఆత్మహత్యకు సన్నద్ధుడై అశోకవనంలో అడుగుపెట్టాడు.

ఆత్మహత్యకు ఎందుకు పువక్రమించాడు?

సీతను చూడకుండా వస్తే వానరు లందరికీ శిరచ్ఛేదమే శిక్ష అని సుగ్రీవాజ్ఞ.

అదీ సుగ్రీవాజ్ఞ!

అందువల్ల తను తిరిగి వెళ్ళి లంకలో జానకి లేదని చెప్పగానే వానర సంఘానికి మరణం తప్పదు.

అంతకు ముందు రాముడు ప్రాణం వదలుతాడు. వెనువెంట లక్ష్మణుడు. ఈ వార్తవిని అయోధ్యలో వీరి ఆప్తులు అందరు ప్రాణాలు వదులుతారు. హనుమంతుడు సీతను చూడకుండా వెడితే.

అంతకంటే తనే ప్రాణత్యాగం చేస్తే – యింకా హనుమంతుడు వస్తాడనుకుంటూ వేలమంది జీవిస్తారు అదీ ఆయన సమాజ కళ్యాణదృష్టి.

ఆ నిశ్చయంతో అడుగుపెట్టిన హనుమంతునికి అక్కడ సీత కనిపించింది. ప్రాణం లేచి వచ్చింది.

అది సమయానికి రావణుడు రావడం, ఎన్నో దుర్భాషలాడి వెళ్ళడం, ఆ బాధపడలేక సీతాదేవి పురిపోసుకు ప్రాణం వదలడానికి సిద్ధపడడం, అప్పుడు హనుమంతుడు తన శక్తి అంతా ఉపయోగించి, ఆవిడను ఆ యత్నం నుంచి విరమింపజేయడం, అనంతరం ఆవిడతో మాట్లాడడం, జీవితంమీద ఆశ కలిగించడం.

ఇందుకే-సుందరకాండ నిత్యపారాయణం చెయ్యాలని పెద్దలనడం జీవితంలో ఎన్నిక్లేశాలు వచ్చినా ధర్మం విడవకుండా నడిస్తే ఫలం లభిస్తుంది అనే సందేశాన్ని వివాదంగా, ఉపదేశంగా వాచ్యం చెయ్యకుండా ధ్వని ప్రస్థానంలోసాగించారు మహర్షి వాల్మీకి. ఆ జీవితాశను రేకెత్తించి సత్య, ధర్మపథాన నడవడమే భారతీయ సాహితీ తపస్వి లక్ష్యం.

o o o

లంకానగరం అంటించి, తిరిగి సముద్రం దాటి యీవలి తీరానికి వచ్చి తన ఆప్తమిత్రుల మధ్య నిలబడి, సాగరతరణ, లంకా ప్రవేశ, సీతాన్వేషణ, లంకా దహన, రాక్షస సంహారగాధ అంతా సవిస్తరంగా వినిపించాడు. కాని,రామభద్రుడికి సీతాదేవి అందించిన సందేశం మాత్రం ప్రస్తావించడు.

కిష్కింధలో రామలక్ష్మణ సుగ్రీవుల సన్నిధానంతో తన సాహస పరాక్రమ గాధ ఏమీ చెప్పకుండా, అదంతా మూడు మాటల్లో ముగించి సీతాసందేశాన్ని యధాతధం వినిపించాడు.

అదీ హనుమంతుని ధీ విశేషం.

ఎక్కడ ఎప్పుడు, ఎవరితో, ఎలా మాట్లాడాలి అనేది కిష్కింధ

సుందర, యుద్ధకాండలు మూడూ పూర్తిగా చదివితే ఆయనవల్ల మనకు బోధ పడుతుంది.

ఇంతటి ధీమంతుడయిన హనుమంతుని విశ్వరూపం దర్శించిపులకించిన కల్పవృక్ష కవి విశ్వనాథ వారి హనుమంతుని చూడండి.

కల్పవృక్షంలో

రావణుడు నేల కూలాడు.

విభీషణ పట్టాభిషేకం అయింది.

వానరవీరులంతో,విభీషణుడు సీతారామలక్ష్మణులను పుష్పకంమీద అయోధ్యకు తీసుకువస్తుండగా, దారిలో భరద్వాజమహర్షి ఆశ్రమం వద్ద ఆగారు.

అందరూ భరద్వాజులకు నమస్కరించి వెడుతున్నారు. చివరకు హనుమంతునికి అవకాశం వచ్చింది. వెళ్ళి పాదాభివాదం చేశాడు. చెయ్యగా-

మునియున్ మారుతి కౌగలించుకొని
సమ్మోదంబు దీపం: అంతన అబ్ధిన్
వివదబ్ధి రాటితివివిన్ దాటించితన్నన్
మహాముని! అప్పుడు మీరు మీరున్న మలు
అంభోయాన పాత్రికృతాత్మ వితాంతోగ్ర
తవచ్ఛటా వితతి పంచన్ నేమ గుర్తించితిన్॥

అంటాడు చేతులు జోడించి వినయంగా.

ఇంతటి ధీ ధీరశక్తి సంపన్నుడు కనుకనే రామపట్టాభిషేకవేళ అందరికీ సన్మానాలు ఎవరెవరో జరిపితే, హనుమంతునికి నవరత్నహారం తీసి రాముడు సీతచేత సత్కరింపజేశాడు.

అది హనుమంతుని విశేషం. ఈదృష్టితో చదవండి రామాయణం కావలసినంత లోకజ్ఞానం లభిస్తుంది.

స్వస్తి

సుందరకాండః

మూలమ్

శ్రీమత్సున్దరకాణ్డ పారాయణోపక్రమః

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్,
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్సర్వవిఘ్నోప శాన్తయే. 1

వాగీశాద్యాః సుమనసః సర్వార్థానా ముపక్రమే,
యం నత్వా కృతకృత్యా స్స్యు స్తం నమామి గజాననమ్. 2

దోర్భిర్యుక్తాచతుర్భిఃస్ఫటిక మణిమయీ మక్షమాలాందధానా
హస్తేనైకేన పద్మంసితమపిచ శుకం పుస్తకంచాపరేణ,
భాసా కున్దేన్దుశంఖస్ఫటికమణినిభా భాసమానాసమానా
సామే వాగ్దేవతేయం నివసతు వదనే సర్వదా సుప్రసన్నా. 3

కూజన్తం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్,
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వన్దే వాల్మీకికోకిలమ్. 4

వాల్మీకే ర్మునిసింహస్య కవితా వనచారిణః
శృణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిమ్. 5

యః పిబ న్సతతం రామచరితామృతసాగరమ్,
అతృప్త స్తం మునిం వన్దే ప్రాచేతస మకల్మషమ్. 6

గోష్పదీకృత వారాశిం మశకీకృతరాక్షసమ్,
రామాయణమహామాలా రత్నం వన్దేనిలాత్మజమ్. 7

అఞ్జనానన్దనం వీరం జానకీశోకనాశనమ్
కపీశ మక్షహన్తారం వన్దే లఙ్కాభయఙ్కరమ్. 8

ఉల్లంఘ్య సిన్ధో స్సలిలం సలీలం
యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః
ఆదాయ తేనైవ దదాహ లఙ్కాం
నమామితం ప్రాంజలి రాంజనేయమ్, 9

ఆంజనేయమతి పాటలాననం
కాంచనాద్రికమనీయ విగ్రహమ్,
పారిజాత తరు మూల వాసినం
భావయామి పవమాన నన్దనమ్, 10

యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం
తత్ర తత్ర కృతమస్తకాఞ్జలిమ్,
బాష్పవారి పరిపూర్ణ లోచనం
మారుతిం నమత రాక్షసాన్తకం. 11

మనోజవం మారుతతుల్య వేగం
జితేన్ద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్,
వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం.
శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి. 12

యః కర్ణాంజలి సంపుటై రహరహ స్సమ్యక్పిబ త్యాదరాత్
వాల్మీకే ర్వదనారవిన్దగళితం రామాయణాఖ్యం మధు,
జన్మవ్యాధి జరావిపత్తిమరణై రత్యన్తసోపద్రవం,
సంసారం సవిహాయగచ్ఛతి పుమాన్విష్ణోఃపదం శాశ్వతమ్ 13

తదుపగతసమాససన్ధియోగం,
సమమధురోపనతార్థ వాక్యబద్ధం,

రఘువరచరితం మునిప్రణీతం,
దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వం. 14

వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామసాగరగామినీ,
పునాతు భువనం పుణ్య రామాయణమహానదీ. 15

శ్లోకసారసమాకీర్ణం స్వర్గకల్లోల సంకులం,
కాణ్డగ్రాహమహామీనం వన్దే రామాయణార్ణవం. 16

వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే,
వేదః ప్రాచేతసా దాసి త్సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా. 17

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామణ్డపే
మధ్యే పుష్పకమాసనే మణిమయ వీరాసనే సుస్థితం,
అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం,
వ్యాఖ్యాన్తం భరతాదిభిఃపరివృతం రామం భజే శ్యామలం 18

వామే భూమిసుతా పురశ్చ హనుమాన్ పశ్చాత్సుమిత్రాసుతః
శత్రుఘ్నో భరతశ్చ పార్శ్వదళయో ర్వాయ్వాదికోణేషుచ
సుగ్రీవశ్చ విభీషణశ్చ యువరాట్తారాసుతో జాంబవాన్,
మధ్యే నీలసరోజకోమలరుచిం రామం భజే శ్యామలం.

నమోస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ
దేవ్యైచ తస్యై జనకాత్మజాయై,
నమోస్తు రుద్రేన్ద్రయమానిలేభ్యో
నమోస్తు చన్ద్రార్క మరుద్గణేభ్యః

వందే వానర నారసింహ ఖగరాట్ క్రోడాశ్వ వక్త్రాంచితమ్
నానాలంకరణమ్ త్రిపంచనయనమ్ దేదీప్యమానం రుచా
హస్తాబ్జైః అసి ఖేట పుస్తక సుధాకుంభం కుశాద్రిం హలం
ఖట్వాంగం ఫణి భూరుహం దశభుజమ్ సర్వారి సర్వాపహమ్